

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΡ. 9

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ : 'Ανθρώπινο.
ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ : Για λίγη ζωή.
ΠΥΘ. ΔΡΟΥΣΙΩΤΗ : Στιγμές άνιας.—Μιά
νύχτα.
Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ : 'Ο άρχιεπίσκοπος Κύπρου Νι-
κόλαος Μουζάλων και ή Κύπρος κατά
τόν ΙΒ' αιώνα.
ΤΑΚΗ Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ : Είπες πώς θάρ-
τεις.—'Ενα λουλούδι πού γέρνει.
ΘΥΜΟΥ ΟΡΑΤΗ : «Δόξα έν 'Υψίστοις...»
ΕΥΡ. ΑΚΡΙΤΑ : 'Αγροτικό.
ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΙΝΟΥ : Θρήνος.
Γ. Μ. ΧΕΙΜΑΡΡΙΔΗ : 'Ωσαννά.
ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ : 'Η κριτική και ό Λιπέρτης.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ : ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ :
«Περιβάλλο και νέοι.»—Κριτική : **ANDRÉ**
CHOSALLAND : «Baldassera, La Colonne Co-
rinthienne.»—ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ : «'Ακα-
θιώτη, 'Αλαργινά Μονοπάτια.»—ΜΗΤΣΟΥ
ΜΑΡΑΓΚΟΥ : «Τά φετεινά βραβεία.»—ΣΟΛ.
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ : «Vincent d' Indy.»—Λ. Μ. :
«Γύρω από τη δασκαλική άδράνεια.»—Τύ-
πος.—Νέες Βιβλία.—Ειδήσεις.—'Αλληλο-
γραφία.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΓΕΝΝΑΡΗ 1935.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοκτήτης: Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής: Γ. ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελίνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ: Ὀδὸς Οὐζουνιάν ἀρ. 11.

Τυπογραφείο: "ΝΕΟΣ Κόσμος," Θωμᾶ Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ-ΚΥΠΡΟΣ

ΜΕΓΑΛΗ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΡΕΜΑΣ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ

Ι. ΙΩΣΗΦΙΔΗΣ & ΣΙΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ: ΚΥΡΟΣ & ΦΥΤΗΣ ΝΕΟΦΥΤΙΔΗΣ

Τ. Κ. 63. ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ)

Τὰ ὑποδήματά σας θὰ εἶναι πάντοτε ΣΤΕΡΕΑ καὶ ΕΥΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΑ ἂν μεταχειρίζεσθε κρέμαν ὑποδημάτων Σήματος «**ΚΥΠΡΟΥ**».

Κατασκευάζεται ἐπιμελῶς μὲ τὰ πλεόν ΑΓΓΝΑ ΥΛΙΚΑ καὶ σύμφωνα μὲ τὰς τελευταίας ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ.

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Α'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ), 15 ΓΕΝΝΑΡΗ 1935

ΑΡ. 9

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ

Ήταν μικρή κι άμάθευτη με μιὰ μορφή θλιμένη
Με μάτια βαθυστόχαστα και χλωμιασμένα χείλη,
Ναυάγιο στα μάκρη τῆς ζωῆς κι άπελπισμένη—
Λουλούδι μέσ τὰ λούλουδα κάποιου ξανθοῦ Ἀπρίλη.

Κορούλα ὡς χτέσ άνήξαιρου μά τιμημένου άγρότη
Περήφανη και ντροπαλή, καμάρι τοῦ χωριοῦ,
Σήμερα πόρνη τραγική, κ' ἡ πυροφόρα ἡ νιότη
Στὰ χέρια τῶν σατύρων κ' έκφύλων τοῦ καιροῦ.

᾽Ω μή ζητᾶτε τὸ «γιατί» σὲ τέτοια δραματάκια !
Ἄπλούστατα ξεπούλησαν τῆς φαμελιάς τὸ βίος,
Γίναν κουρέλια κ' ἔμειναν στὸ δρόμο τ' άδερφάκια
Κι ἄραξε στὴν πρωτεύουσαν ὁ «πρώην» γεωργός.

Θεέ μου, πόσο εἶναι βαριά και σεβαστὴ ἡ ὀργή σου !
Βαθιά μέσα στοὺς συντριμμοὺς ἀκούω τ' ὄνομά σου.
Πέφτει μιὰ νιότη, Κύριε, μπροστὰ στὴ δύναμή σου
Κ' ἡ πόρνη κρυφονεῖρεται νὰ ρθει άγία κοντὰ σου.

Δέν ξαίρω ἄλλο νὰ σοῦ πῶ· μά τὸ εἰκόνισμά σου,
Ποὺ εἶδα πάν' άπ' τὸ στρώμα τῆς μιὰ νύχτα άμαρτωλή,
Ήταν άδιάφορο, Θεέ μου, κ' ἡ θωριά σου
Ἐμειδιούσε, λές, γελοῦσε...ναί, γιατί ;

ΓΙΑ ΛΙΓΗ ΖΩΗ

“Όταν σηκώθηκαν από τὸ τραπέζι, ὁ Γιάγκος πήγε, ὅπως πάντα, νὰ ξαπλωθεῖ λιγάκι στὸ κρεβάτι. Στις τρεῖς ἢ πενθερά του θὰ τὸν εἰδοποιούσε. Στις τρεισήμιση ἔπρεπε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σπίτι, γιὰ νὰ ναι στις τέσσερις στὸ γραφεῖο.

Ἡ Ἐλένη δὲν πλάγιασε. Κάποια ἀνησυχία, κάποια νευρικήτητα πού τὴν κρατοῦσε δὲν τῆς ἄφινε διάθεση γιὰ ὕπνο.

Κοίταξε τὴν ὥρα στὸ ἀντικρινὸ ρολοῖ τοῦ τοῖχου: Δύο. Πάντα τὰ ἴδια. Στὴ μία θὰ ἐρχότανε. Στὴ μιὰμιση θὰ τρώγανε. Στις δύο θὰ πλάγιαζε. “Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ὥρα θὰ ξυπνοῦσε. Οὔτε νωρίτερα, οὔτε ἀργότερα.” Ἐπρεπε νὰ κάμουν ὀρισμένες κινήσεις τὰ δυὸ ἐκεῖνα λεπτὰ σιδεράκια τοῦ ρολογιοῦ καὶ νὰ πάρουν ὀρισμένες θέσεις, γιὰ νὰ κανονίσει κι ὁ Γιάγκος ἀνάλογα τίς κινήσεις του, τίς πράξεις του.

Κοίταξε γιὰ λίγες στιγμὲς τὸ ρολοῖ, κ’ ὕστερα σηκώθηκε ἀπότομα, ἀνέβηκε σὲ μιὰ καρέκλα, πήρε τὸ κλειδί καὶ τὸ κούρδισε γρήγορα-γρήγορα, ὥσπου, στὸ τέλος, πιέζοντάς το μὲ δύναμη, ἄκουσε ἕνα δυνατὸ «τράκ». Ἀνάπνευσε. Τὸ ἐλατήριο εἶχε σπάσει. Καὶ ξανακάθησε στὸν καναπέ, κοιτάζοντας τριγύρω μ’ ἀνακούφιση κι ἀναμονή, σὰν καὶ τὸ ἔκτακτο, τὸ ἀνώμαλο νὰ περιμένε νὰ ξεπεταχτεῖ ἀπὸ τὴ βαθειὰ σιωπὴ πού σκόρπισε ἡ βουβαμάρα τοῦ ρολογιοῦ.

“Ἐπει’ ἀπὸ λίγο, ἄκουσε τὰ τριξίματα τοῦ κρεβατιοῦ τοῦ Γιάγκου καὶ μὲ μιὰς εἶδε τὴ μητέρα τῆς πού πήγαινε νὰ κτυπήσει τὴν πόρτα του καὶ τὸν ρωτοῦσε:

—Γιάγκο, ξύπνησες;

—Ναί, ναί. Σηκώθηκα κι ὅλας.

Δὲν κοίταξε κανεὶς τὸ ρολοῖ. Πήραν τὸν καφέ τους, κουβέντιασαν λιγά-

κι, κι ὁ Γιάγκος ἐτοιμάστηκε νὰ βγεῖ.

—Πῶς; Σταμάτησε τὸ ρολοῖ;

—Ναί.” Ἔσπασε τὸ ἐλατήριο.

Ἀνέβηκε στὴν καρέκλα, τὸ ξεκρέμασε καὶ τὸ πήρε μαζί του, φεύγοντας βιαστικά. Ἡ Ἐλένη βγήκε στὸ παράθυρο καὶ ρώτηξε νὰ μάθει ἀπὸ κάποιον πού περνοῦσε τὴν ὥρα. Τρεισήμιση. Ἦταν ἐπόμενο.

Τὸ ρολοῖ δὲν ἦταν πιά στὸν τοῖχο. Μὰ ἔνιωθε τὰ σιδερένια του χέρια πού ἔγραφαν τριγύρω τοῖς ἕνα ὀρισμένο στενὸ κύκλο, τὸν κύκλο τῆς ζωῆς τους.

Μήπως δὲν ἤξαιρε ἀπὸ τώρα τί θὰ γινόταν τὸ βράδυ; Τὸ στρωμένο τραπέζι θάδειχνε ἑφτά καὶ τὸ κουδούνι τῆς πόρτας θὰ σήμαινε ἑφτάμιση. Ὁ Γιάγκος, ὅπως πάντα, θάμπαινε μὲ τὸ ἴδιο στοργικὸ καὶ σοβαρὸ χαμόγελο, θὰ κρέμαζε τὸ καπέλλο του στὴν κρεμάστρα, θάπλενε τὰ χέρια του καὶ θὰ τὴ χάριδεε ἀπαλά.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πάλι τὰ ἴδια, ὅπως πάντα.

Τὰ βράδυα ἕνας μικρὸς γῦρος στὴ γειτονικὴ λεωφόρο. Κάθε Σαββατόβραδο στὸ σινεμά καὶ κάπου-κάπου στὸ θέατρο. Τὶς Κυριακὲς στὸ Ζάππειο καὶ κάποτε σὲ κανένα προάστειο. “Ὅλα ταχτικά, κανονικά, ὑπολογισμένα, σύμφωνα μὲ τὸν προϋπολογισμό, πού ἀνάλογα μὲ τὰ ἔσοδά του, κανόνιζε ὁ Γιάγκος, σὰ νᾶταν κ’ ἡ ζωὴ μιὰ σελίδα ἀπὸ τὰ τεφτέρια πού κρατοῦσε (ἀρχιλογιστὴς σὲ κάποιο μεγάλοκατάστημα).

Κοίταξε τριγύρω τῆς. Τὶ σιωπὴ! “Ὅλα τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ πράγματα βουβά κι ἄψυχα. Συνηθισμένα ἀπὸ τόσο καιρὸ ν’ ἀκούουν ἀκατάπαυστα τὸν ἐπιβλητικὸ, τὸν κυρίαρχο ἤχο τοῦ ρολοιοῦ, εἶχαν χάσει τὴ μιλιὰ τους, τὴν ψυχὴ τους. Κι ἂν τώρα ἔλειπε ἐκεῖνο, ἔνιωθαν ὅμως τὴν παρουσία του, κ’ ἡ

τρομερή έπιβολή του τὰ βάραινε και τὰπνιγε, ὅπως πάντα.

"Εριξε μιὰ ματιὰ στο μικρὸ σαλονάκι. Νά! Τὰ μαξιλάρια τοῦ καναπέ ἀτσαλάκωτα. Τὰ βελούδινα σκαμνάκια ἀπάτητα. Ὁ καναπές, οἱ καρέκλες, ὅλα ἄτριφτα, καινούργια. Πῶς νὰ μιλήσουν; Τί ν' ἀπηχῆσουν, πού δὲ γνώρισαν κομμιά βοή, κανένα θόρυβο;

Προχώρησε στήν κρεβατοκάμαρα, κι ἀνοίγοντας τήν ντουλάπα, εἶδε τὰ κρεμασμένα ρούχα της. Δὲν ἦταν ἄσημα. Μὰ πόσο κρύα, πόσο νεκρά! Καμιὰ μυρωδιά ἀπὸ καπνοὺς μιᾶς διασκέδασης! Οὔτε λίγη σκόνη ἀπὸ κάποιον ντάσινγκ! Οὔτ' ἕνας λεκὲς ἀπὸ σαμπάνια!

"Ἦρθε στο παράθυρο και τὰνοιξε, γιὰ ν' ἀναπνεύσει βαθειὰ και νὰ κοιτάξει τὸν πλατὺ κι ἀνοιχτὸν ὀρίζοντα...

Σὲ λίγο ντύθηκε και βγήκε ἔξω. Φώναξε ἕνα ταξί.

— Στὴ Γλυφάδα! διάταξε.

"Ενωθε βαθειὰ τὴν ἡδονὴ τῆς φυγῆς, τῆς ἀλλαγῆς, τοῦ ἀπλώματος σ' ἕνα πλατύτερο πεδίο, και δεχόταν μὲ συγκίνηση τὸ τρελλὸ χάδι τοῦ ἀνέμου. Πῶς παραμέριζαν μπροστὰ της και γύρω της οἱ δρόμοι, τὰ σπιτία, ὁ κόσμος, γιὰ νὰ περάσει τὸ αὐτοκίνητο, ἡ ὀρμητικὴ αὐτὴ πνοὴ τῆς ζωῆς!

"Ὅταν βρέθηκε στήν πλαζ, ἔτρεμε σύγκορμη. Ἡ πολυσύνθετη βοή, πού τὴν τριγύρισε και τὴ γέμισε, τῆς ἔδωσε τὴν ἐντύπωση πῶς ἔπεσε ξαφνικὰ μέσα σὲ μιὰ θάλασσα καμωμένη ἀπὸ ἤχους, κ' ἔνωσέ τὸ ἴδιο ἀνατρίχιασμα και τὸ συγκλονισμό, ὅπως ἐκεῖνος πού πέφτει γιὰ πρώτη φορά στο νερό.

"Ὅλα φώναζαν ἐκεῖ πέρα, ὅλα γελοῦσαν. Δὲν ἦταν μονάχα τὰ ὄργανα τῆς τζάζ, τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων τὰ κύματα τῆς θάλασσας. "Ενωθε τὴ φωνὴ ν' ἀναδίνεται παντοῦ, ἄκουε τὸ γέλιο νὰ ξεχύνεται ἀπ' ὅλα: ἀπὸ τὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τὰ γυμνά κορμιὰ, ἀπὸ τὰ στημένα μέσα στὴ θάλασσα παιγνίδια, ἀπὸ τὸ τερραῖν τοῦ χοροῦ, ἀπὸ τὴ μαλακὴ ἀμμουδιά. Ὅλα μιλοῦσαν, ὅλα τραγουδοῦσαν.

Οἱ ἀπαλοὶ κυματισμοὶ τῆς θάλασσας τῆς φάνηκαν σὰ ρυτίδες πού χάραζε στὴν ἀπέραντη γλαυκὴ μορφή της ὁ μορφασμὸς τοῦ γέλιου, κ' οἱ χρωματιστὲς ὀμπρέλλες σάν παράξενα λουλούδια πού ἀναδύθηκαν ἀπὸ τὴ γῆ, γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ τραγούδι τῆς χαρᾶς.

"Εκλείσε τὰ μάτια κι ἀνάπνευε βαθειὰ γιὰ νὰ μπορέσει νὰ πάρει μέσα της ὅσο μπορούσε πιὸ πολλὴ ἀπὸ τὴ χαρούμενη ἐκεῖνη ἀτμόσφαιρα.

"Ὅταν στήν ἐπιστροφή πλησίασε στο σπίτι, τότε μονάχα θυμήθηκε πῶς δὲν εἶχε χρήματα νὰ πληρώσει τὸ ταξί. Νὰ στείλει τὸ σῶφὲρ στο Γιάγκο; Μιὰ τέτοια ἀναστάτωση τοῦ προϋπολογισμοῦ! Τὸν φαντάστηκε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ τῆς κάνει σοβαρὸς μαθήματα λογικῆς! "Α, ὄχι!

Εἶπε στὸν σῶφὲρ νὰ περιμένει, μπῆκε στο σπίτι, πήγε στήν ντουλάπα, ἀνοιξε τὸ συρτάρι, ὅπου ὁ Γιάγκος φύλαγε τὰ λεπτὰ γιὰ τὴν τακτικὴ κατάθεση στήν Τράπεζα, και πήρε τρακόσες δραχμὲς. Τὸ ταξιμέτρ εἶχε γράψει 230.

— Κρατήστε τα, εἶπε στὸν σῶφὲρ.

Και μπῆκε στο σπίτι χαρούμενη και γελαστὴ. "Ενωθε ἀκόμα στὰ χεῖλια της τὸ ἄλμυρὸ φιλί πού τῆς εἶχε δώσει μὲ τὴν ἀπαλὴ πνοὴ της ἡ θάλασσα, αἰσθανόταν μέσα και πίσω ἀπὸ τ' αὐτιά της τὸ γλυκὸ μίλημα τῆς χαρᾶς. Νά! Μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς πόρτας δὲν εἶχε μετὶ μαζί της μέσα στο στενὸ σπιτάκι ἕνα ρεῦμα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα ἐκεῖνη;

Σὲ λίγο ἔμπηξε δυνατὲς φωνὲς χαρᾶς.

— Μητέρα! Μητέρα, κοίταξε!

Και κρατῶντας στο χέρι τὰ παπούτσια, πού μόλις τὰ εἶχε βγάλει, τὰ ξετίναξε μπροστὰ στὴ μητέρα της και σκόρπισε τριγύρω τὴν ἄμμο πού εἶχαν φέρει μαζί τους, γελώντας δυνατὰ και χαρούμενα.

*
*

Τὸ δειλινὸ τῆς ἄλλης μέρας κατέβηκε στο Σύνταγμα. Στάθηκε λίγες στιγμὲς ἔξω ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ὅπου μερικοὶ περιηγητὲς γελοῦσαν και θορυβοῦσαν στήν εἶ-

σοδο. Τους κοίταζε χαμογελώντας, νιώθοντας κι αυτή για μιὰ στιγμή κάτι ἀπὸ τὴ ζωντάνια, τὴ δροσιά, τὴ συγκίνηση τοῦ μακρινοῦ ταξιδιοῦ τους.

Μπήκε σὲ κάποιο κατάστημα. Ψώνισε μιὰ νταντελένια ρόμπα κ' ἕνα μεγάλο ἄνθος. Ἐπειτα πήγε παρακάτω καὶ ψώνισε ἕνα σερβίτσιο ποτοῦ, ὕστερα, ἀπὸ κάπου ἄλλου, ἕνα τραπεζάκι. Σ' ὅλα τὰ καταστήματα ἔδινε τὴ διευθύνση τοῦ ἀντρός της, γιὰ νὰ στείλουν τὰ πράματα καὶ νὰ πληρωθοῦν...

Ὅταν τὸ βράδυ μπήκε ὁ Γιάγκος, ἔτρεξε σ' αὐτὸν μὲ μεγάλα πηδήματα.

— Γιάγκο μου, τᾶφες;

Ὁ Γιάγκος τὴν κοίταξε μὲ βλέμμα σοβαρό.

— Μὰ τί ἦταν αὐτὰ, παιδί μου ;

— Μιὰ σουμπρίζ! Δὲ σ' ἄρεσαν ; Δίνω μαστίχα πάрту! Θὰ γλεντήσουμε λιγάκι! Θὰ δεῖς τί ὁμορφα πού θᾶναι! Θὰ χορέψουμε, τὸ ξαίρεις ;

— Μὰ πῶς σοῦ ἦρθε αὐτὴ ἡ ἰδέα; Δὲν καταλαβαίνω.

— Νὰ! Σκέφτηκα νὰ τὸ ρίξουμε λιγάκι ἔξω. Νὰ ξεμουδιάσουμε!

Τὸ βλέμμα τοῦ Γιάγκου εἶχε γίνει αὐστηρό.

— Δὲν πιστεύω νὰ μιλάς σοβαρά. Τέτοιες τρέλλες δὲν εἶναι γιὰ μᾶς.

— Γιατί ; Τάχα ἐμεῖς πρέπει νάμαστε πάντα «φρόνιμοι» ; Ἄς κάμουμε κ' ἐμεῖς κάποια «τρέλλα»! Χρειάζεται κι αὐτὴ !

Ὁ Γιάγκος σοῦρωσε τὰ φρύδια καὶ γύρισε νὰ βάλει τὸ καπέλλο του στὴν κρεμάστρα, μὰ ἐκείνη τὸν κράτησε ρίχνοντας τὰ χέρια της γύρω στὸ λαιμό του.

— Ἄκουσε Γιάγκο! Χρειάζεται, σοῦ λέω. Καταλαβαίνεις ; Χρειάζεται! Πῶς νὰ σοῦ τὸ πῶ ;

Τῆς ἀποτράβηξε τὰ χέρια καὶ τῆς εἶπε μὲ τόνο τελειωτικό.

— Πήγαινε νὰ ἡσυχάσεις, παιδί μου.

— Καὶ τὰ πράματα ; Ποῦ εἶναι τὰ πράματα ;

— Στὰ καταστήματά τους! Πίστεψες πῶς θάμουν τόσο ἀνόητος νὰ τὰ κρατήσω ;

— Τὰ γύρισε πίσω ;

— Φυσικά.

Εἶδε ἕνα πακέττο πού εἶχε ἀφήσει μπαίνοντας στὴν καρέκλα καὶ τὸν ρώτησε :

— Κι αὐτό, τί εἶναι ;

— Τὸ ρολόϊ.

Ἄνατινάχτηκε.

— Τὸ ρολόϊ ; Θὰ τὸ σπᾶσω ! Θὰ τὸ ξανασπᾶσω ! Νομίζεις πῶς ἔσπασε τυχαῖα χτές ; Ἐγὼ τὸσπασα ! Καὶ τίς τρακόσες δραχμές τίς ἔκλεψε νομίζεις ἢ ὑπέρτρια ; Ἐγὼ τίς ἔκλεψα καὶ πήγα στὴ Γλυφάδα! Τρέλλα ἔ; Μὰ τὴν ἔκαμα ! Ὁ Γιάγκος τὴν κοίταξε λίγες στιγμὲς μὲ σιωπηλὴ ἔκπληξη. Ὑστερα βλέποντας τὸ κορμί της πού ἔτρεμε, τὸ στήθος της πού ἀνεβοκατέβαινε, τῆς χαίδεψε τὸ κεφάλι ἀπαλά.

— Ἐλα, ἡσύχασε! Δὲν εἶσαι καλὰ ἀπόψε. Τί εἶναι αὐτὲς οἱ ἀνοησίες ;

Κι ἐνῶ τῆς χαίδευε τὰ μαλλιά, λίγισαν τὰ γόνατά της κ' ἔγυρε μέσα στὴν ἀγκαλιά του μὲ δυνατὰ, ἀσυγκράτητα ἀναφυλλητά.

* *

*

Ὁ Γιάγκος δὲν μποροῦσε νὰ ἐξηγήσει τὴ γυναῖκα του. Οἱ ἀπότομες καὶ περιεργες αὐτὲς ἐκδηλώσεις τοῦ ἦταν ἀκατανόητες. Ἦταν πάντα τόσο καλόβολη, σεμνὴ, ὑπάκουη, γεμάτη καλωσύνη.

Ἔτσι ἦταν πάντα, σ' ὅλα τὰ χρόνια πού πέρασαν, πέντε ὀλόκληρα χρόνια. Μπορεῖ κάποτε νὰ φαινόταν λιγάκι μελαγχολικὴ (τὸ θυμόταν τώρα, γιὰτί ἄλλοτε δὲν τοῦ εἶχε δώσει σημασία). Τὰ μεγάλα γαλανὰ μάτια της κοίταζαν ἀφηρημένα μακριὰ, σὰν κάτι νὰ ὄνειροπολοῦσαν, μὰ βέβαια δὲν εἶχαν αὐτὰ καμμιά σχέση μὲ τίς τωρινὲς της ἐκδηλώσεις.

Γιὰ μιὰ στιγμή πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό του ἡ ἰδέα μήπως ἡ Ἑλένη ἔπαυσε νὰ τὸν ἀγαπᾷ, μήπως... Μὰ ὄχι, ἦταν τόσο ξένο, τόσο ἀντίθετο στὸν χαρακτήρα της! Δὲν τοῦδειχνε πάντα, καὶ τίς τελευταῖες αὐτὲς μέρες, τὴν ἴδια θερμὴ στοργὴ κι ἀφοσίωση; Σήμερα

ακόμα, εκείνο τό αϋθόρμητο πέσιμό της μέσα στην άγκαλιά του, για να κλάψει πάνω στο στήθος του, δέν ήταν μιὰ ἀληθινή απόδειξη τῆς ἀγάπης της;

“Ἐπειτα, ἂν τοὺς ἔλειπαν οἱ ἀναγκαῖες ἀπολαύσεις, ἂν ζοῦσαν μέσα σέ στερήσεις, θά μπορούσαν νά ἐξηγηθοῦν τέτοιες ὑστερικές ἐπιθυμίες. Μά ἀφοῦ εἶχαν ὅλα τ’ ἀναγκαῖα; Ἐφοῦ τίποτε δέν ἐστεροῦνταν;...

“Ἐνα βράδου ὁ Γιάγκος, γυρίζοντας ἀπό τό γραφεῖο τὴν ταχτική του ὥρα, δέ βρῆκε τὴν Ἐλένη στό σπίτι. Ἦταν ἡ πρώτη φορά πού γινόταν αὐτό. Πῶτηξε τὴ μητέρα της. Εἶχε βγεῖ ἀπό νωρίς, μά δέν τῆς εἶπε πού θά πήγαινε.

“Ἐνα αἰσθημα ἀνησυχίας τὸν εἶχε πιάσει. Ἄν καί εἶχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴ γυναικα του, δέ μπορούσε νά νικήσει ἕναν κρυφὸ φόβο, πού γεννοῦσε μέσα του ἡ ἀνώμαλη, ἡ ἀνεξήγητη ψυχική της κατάσταση. Πού ἦταν; Γιατί ἀργοῦσε;

Ἦρθε στίς ἐννιάμιση. Μπήκε γελαστή, πεταχτή, φωτισμένη ἀπό μιὰ λάμψη χαρᾶς. Ἐριξε ἀπό τοὺς ὤμους τῆς τὸ σάλι καί φάνηκαν τὰ γυμνά της μπράτσα καί τὸ ντεκολτέ. Χάιδεψε καί φίλησε τὸ Γιάγκο καί κάθησε μονομιᾶς στό τραπέζι.

—“Ἀργησα ἔ; Ἦμουν στῆς Νίνας κ’ ἐκάμαμε μαζί ἕναν γῦρο.

Ὁ Γιάγκος τὴν κοίταξε ἡσυχος καί σοβαρός.

—Δέν ἦσουν στῆς Νίνας, Ἐλένη. Πού ἦσουν;

—Ἐφοῦ σοῦ λέω πῶς ἦμουν μέ τὴ Νίνα.

—Μέ τὴ Νίνα ἴσως. Μά ὄχι στό σπίτι της. Κάπου ἄλλου, δέν εἶν’ ἔτσι;

—Καλά, καί μέ τοῦτο τί; Περᾶσαμε κι ἀπό κάποιο ντάνσιγκ. Σοῦ φαίνεται περίεργο, κακό;

—Ἄν δέν εἶναι κακό, εἶναι ὅμως περίεργο. Χορέψατε;

Ἐμεινε λίγες στιγμές σιωπηλή, μά ἔξαφνα ἔβαλε τὰ χέρια της στό λαιμό τοῦ Γιάγκου καί τοῦ εἶπε γρήγορα— γρήγορα τρεμουλιαστά:

—Γιάγκο, σέ λατρεύω, σοῦ τ’ ὀρκί-

ζομαι. Τί σημαίνει πῶς χορέψα; Εἶναι τόσο ὠραῖο! Δέ χορέψα μέ κανένα γνωστό. Ὅλοι μοῦ ἦταν ἀγνωστοί. Ξαίρεις πόσος κόσμος; Μά ἦταν τόσο καλή ἡ μουσική, τόσο ζωηρός ὁ χορός! Γιάγκο, ξαίρεις, τὴν Τετάρτη εἶναι μιὰ ὠραία γιορτὴ στὴν Κηφισιά., στό Σέσιλ. Θᾶναι θαυμάσια, σέ βεβαιώνω. Θά πᾶμε ἔ; Δέ θά πᾶμε;

Δέν τῆς ἔδωκε καμμιά ἀπάντηση. Εἶχε ἀρχίσει κι ὅλας νά τρώγει σοβαρός καί σιωπηλός.

Τὴν Τετάρτη ὅμως τό ἀπόγευμα δέν πήγε στό γραφεῖο. Εἶπε πῶς ἦταν ἀδιάθετος κ’ ἔμεινε στό κρεβάτι. Ἡ Ἐλένη τὸν περιποιήθηκε γιομάτη στοργή κι ἀγάπη, κάθησε κοντά του, τὸν χαῖδεψε καί τὸν φιλοῦσε. Συχνά ὅμως κοίταζε καί τὸ ρολοῖ. Στίς πέντε τοῦ εἶπε πῶς θά πεταγότανε μιὰ στιγμή στῆς Ἀντιγόνης, γιατί ἦταν ἡ μέρα πού δεχόταν, καί θά γύριζε γρήγορα. Ντύθηκε βιαστικά. Μά ὅταν μπῆκε στό σαλόνι, ὁ Γιάγκος πήγε ξυπόλυτος ὡς τὴν ἐξώπορτα καί τὴν κλειδῶσε.

—Μπᾶ! Γιατί ἡ πόρτα κλειδωμένη; Γιάγκο, ἐσύ τὴν κλειδῶσες;

—Ναί.

—Δῶσε μου τὸ κλειδί.

—Ἐλένη, ἔλα δῶ κοντά μου. Δέν πρέπει, παιδί μου, νά πᾶς στὴν Κηφισιά. Τί εἶναι αὐτὲς οἱ ἀπερισκεψίες;

—Δῶσε μου τὸ κλειδί!

—Δέν πρέπει, Ἐλένη. Ἐλα, σοῦ λέω, ἔλα δῶ κοντά μου.

Ἡ Ἐλένη στάθηκε καταμεσίς τῆς κάμαρας καί κοίταζε τὸν Γιάγκο κατὰ χλωμῆ, τρέμοντας.

—Δῶσε μου τὸ κλειδί!

Ὁ Γιάγκος τῆς ἐγνεψε μέ τό χέρι νά πᾶει κοντά του. Μά ἐκείνη ἔβαλε ξαφνικά μιὰ δυνατὴ φωνή, κλονίστηκε καί σωριάστηκε χάμου.

*
**

Ἡ νευρική κρίση τῆς Ἐλένης βᾶσταξε πολὺ ὥρα. Ὅταν ἠσύχασε, ἦταν πιά πολὺ ἀργά. Τὴν ἀφήκαν νά κοιμηθεῖ καί πλάγιασαν.

Μά μόλις κοιμήθηκε ὁ Γιάγκος, ἡ

Ἐλένη μισοκάθησε στὸ κρεβάτι κ' ἔμεινε κάμποση ὥρα συλλογισμένη. Ἐπειτα ξανάπεσε, μὰ σὲ λίγο ξανακάθησε στὸ κρεβάτι καὶ κοίταξε τριγύρω τὸ στενὸ σπιτάκι, τὰ βουβά ἐπιπλα, τὴ σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα. Πίσω ἀπὸ τὶς γρίλλιες χάραζε τὸ φῶς τῆς αὐγῆς, μὰ μέσα σκοτάδι καὶ σιωπὴ, ὅπως πάντα.

Κοίταξε τὸν ἄντρα τῆς. Κοιμόταν. Πόση γαλήνη στὸ πρόσωπό του, πόση ἡρεμία; Ὡς κι ὁ ὕπνος του ἀκόμα ἦταν ἡσυχος καὶ λογικός. Ἦταν βέβαιη πῶς δὲν ἔβλεπε ὄνειρα, πῶς δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ ὄνειρα.

Ξημέρωνε. Τὶ ὥρα νᾶταν; Καὶ σὰ νᾶρχιζε ἐκείνη τὴ στιγμή τὸ ρολοῖ νὰ δουλεύει, ἄκουσε ἄξαφνα τὸν κανονικὸ του ἦχο, ποὺ ἡ συνήθεια τὴν εἶχε κάμει νὰ μὴ τὸν προσέξει ὄλη τὴ νύχτα. Πάλι τὸ ρολοῖ! Πάντα τὸ ρολοῖ!

Κατέβηκε ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ντύθηκε βιαστικά. Προχώρησε ὡς τὴν ἐξώπορτα, τρέχοντας καὶ σκύβοντας ὅταν περνοῦσε κάτω ἀπὸ τὸ ρολοῖ, σὰ νὰ φοβόταν μὴ τὴν ἐμποδίσουν, μὴ τὴν κρατήσουν οἱ φοβεροὶ του ἦχοι! Ἡ πόρτα ἦταν κλειδωμένη. Ἄνοιξε μὲ προσοχὴ τὸ παράθυρο καὶ πήδησε στὸ δρόμο. Στάθηκε μιά στιγμή κι ἀνάπνευσε βαθειά. Κ' ὕστερα ἄρχισε νὰ περπατᾷ γρήγορα-γρήγορα, σχεδὸν τρέχοντας.

Περπάτησε κάμποση ὥρα, φώναξε ἕνα ταξί. Πῆγε στῆς Νίνας καὶ δανείστηκε χρήματα. Ὑστερα, πάντα μὲ τὸ ταξί, πῆγε σὰ καταστήματα καὶ ψώνισε μιά βαλίτσα, τρία ζευγάρια κάλτσες μεταξωτές, δυὸ καπέλλα κι ἄλλα πράματα.

— Στὸ ξενοδοχεῖο τῆς Μεγάλης Βρετανίας, εἶπε στὸ σωφέρ.

Τὴν ἀνέβασαν καὶ τὴν ὀδήγησαν σ' ἕνα μεγάλο δωμάτιο, ἐπιπλωμένο μὲ πολυτέλεια. Ὅταν ἔμεινε μονάχη, ἔκλεισε τὴν πόρτα κι ἄνοιξε τὸ παράθυρο. Τὶ ζωερὴ κίνηση στὴν πλατεῖα καὶ στοὺς δρόμους! Κουδουνίσματα, σφυρίγματα, φωνές, θόρυβος. Τράμ, αὐτοκίνητα, κόσμος, κόσμος. Παράκολουθοῦσε μὲ συγκίνηση. Ἡ βοὴ ἀνέ-

βαινε ἀπ' ὄλες τὶς μεριές καὶ τὴν τριγύριζε καὶ τὴ γέμιζε. Ἡ ζωὴ κυλοῦσε γύρω τῆς ὀρμητικὴ καὶ πολυτάραχη, κι αὐτὴ στεκόταν ἀνάμεσά της, μέσα στὴν καρδιά της, καὶ τὴν ἐνιωθε, τὴν ἔψαυε.

Πῆρε τὸ πρόγευμά της στὴν τραπεζαρία, ἕνα πρόγευμα πλούσιο κ' ἐξαιρετικὸ, ὅπως τὸ παράγγειλε. Στὸ τέλος ζήτησε καὶ τῆς ἔφεραν τσιγάρα. Δὲν εἶχε καπνίσει ποτὲ τῆς κι ὅμως κάπνισε χωρὶς τὴν παραμικρότερη ἀδεξιότητα, σὰν παλιὸς καπνιστῆς.

Ἐβλεπε, ἐνιωθε τοὺς ἄλλους ποὺ τῆς ἔριχναν κρυφές ματιές. Ἀντίκρου τῆς ἕνας μελαχροινὸς κύριος μὲ μαῦρα κοντὰ γένεια, τὴν κοίταζε ἐπίμονα. Τὸ μελαψὸ του χρῶμα, τὸ ζεστὸ του βλέμμα, ἐν' ἄσβεστο ἐλαφρὸ χαμόγελο, πῶς ἔδειχναν τὸν ἄνθρωπο τοῦ γλεντιοῦ, τῆς ἡδονῆς! Πῶς τὴν κορτεζᾷριζε! Γιατί ὄχι; Πῶς νὰ ζήσει, μὲ μιά τέτοια ζωντανία μέσα του, χωρὶς ἔρωτα;

Εἶπε καὶ τῆς ἔφεραν ἕνα ταξί. Πῆγε στὸ γραφεῖο τοῦ Στέλιου, ἑνὸς στενοῦ φίλου τοῦ Γιάνκου, ποὺ τὸν ἔκαναν συχνὰ παρέα.

— Ἦρθα νὰ σᾶς κάμω ἀπαγωγή. Ἔρχεστε;

Τὸν πῆρε στὸ ταξί κ' εἶπε στὸν σωφὲρ νὰ τραβῆξει γιὰ τὴ Γλυφάδα. Ἀκούμπησε πίσω τὸ κεφάλι τῆς κ' ἔκλεισε τὰ μάτια. Ἐβαλε τὸ χέρι πάνω στὸ γόνατό της, ποὺ ἄγγιζε σχεδὸν τὸ γόνατο τοῦ Στέλιου. Πέρασαν μερικές στιγμές σιωπῆς.

— Μιλήστε μου λοιπὸν! Τὶ κάθεστε «ἀφωνότερος ἰχθύος;»

— Μὰ ἐσεῖς φαίνεστε νὰ κοιμᾶστε!

— Ἔτσι νομίζετε; Τί κρίμα! Συνοδεύετε μιά γυναίκα, πηγαίνετε μαζί της στὴ διασκέδαση, τὴν βλέπετε νὰ κλείνει τὰ μάτια, κ' ἐσεῖς φαντάζεστε πῶς κοιμᾶται! Μοῦ φαίνεται πῶς ἐσεῖς κοιμᾶστε, ἀγαπητὲ μου Στέλιο!

Τὴν κοίταξε ἔκπληκτος. Τὰ μάτια τῆς ἦταν ἀκόμα κλειστὰ καὶ τὸ χέρι τῆς ἔκανε νευρικές κινήσεις ἀγγιζοντας τὸ δικό του. Πόσο ταραγμένη φαινόταν!

Ἔμεινε λίγες στιγμές σιωπηλός ὕστερα:

— Τό ξαίρει ὁ Γιάγκος πὼς θάρ-
χόσαστε μαζί μου στὴ Γλυφάδα;

— Ὁ Γιάγκος κάνει τοὺς λογαρια-
σμούς του. Δὲν πιστεύω ν' ἀσχολοῦνται
γιὰ τέτοιες τρέλλες τὰ τεφτέρια του!

— Μά τότε... εἶναι σωστό; χωρὶς νὰ
τό ξαίρει;

Ἄνοιξε τὰ μάτια της.

— Γιατί ὄχι; Χρειάζεται τάχα κανεὶς
τὴν ἄδεια τοῦ ἄλλου γιὰ νὰ ζήσει;
Θὰ ζήσω, καταλαβαίνετε; Θέλω νὰ ζή-
σω! Ξαίρετε ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι; Ἀπὸ
τὸ Ξενοδοχεῖο τῆς Μεγάλης Βρετανίας.
Καὶ δὲν πηγαίνουμε μονάχα στὴ
Γλυφάδα. Στὴν ἐπιστροφή θὰ πάμε στὸ
«Τροκαντερό» κ' ἔπειτα σὲ καμιὰ τα-
βέρνα ἢ σὲ κάποιο καμπαρέ. Κατα-
λαβαίνετε;

Εἶχε γίνει κατακόκκινη, τὰ λόγια της
ἔβγαιναν τρεμουλιαστά, ἀναταραζόταν
πάνω στὸ κάθισμα. Ὁ Στέλιος τὴν
κοίταξε κατάπληκτος, στενοχωρημένος.
Δὲν εἶπε τίποτα. Ἔμειναν κ' οἱ δύο
σιωπηλοὶ. Μιὰ φοβερὴ σιωπὴ ἀγωνίας.
Στὸ τέλος ὁ Στέλιος εἶπε σιγαλά:

— Δὲ νομίζετε καλύτερα νὰ γυρίσουμε;
Ἡ Ἐλένη ἀνατινόχτηκε, τὸν κοίτα-
ξε κατάμματα γιὰ μιὰ στιγμή κ' ὕστε-
ρα κουβαριάστηκε στὴ γωνιά, ξανακλεί-
νοντας τὰ μάτια.

Ὁ Στέλιος εἶπε στὸν σωφὲρ νὰ γυ-
ρίσει κ' ἔδωσε τὴ διεύθυνση τοῦ σπι-
τιοῦ της...

Τὴν κατέβασε ἀπὸ τὸ ταξὶ ὁ Γιάγκος
παίρνοντάς της στὴν ἀγκαλιά του, καὶ
τὴν ἔμπασαν μαζί μὲ τὸν Στέλιο στὸ
σπίτι, κρατώντας τὴν ὁ καθένας ἀπ'
τόνα μπράτσο...

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Σ Τ Ι Γ Μ Ε Σ Α Ν Ι Α Σ

Χωρὶς νὰ κλαίω γιὰ τίποτε, καὶ δίχως κάτι νὰ ποθῶ,
Μὲ μιὰ λεπτὴ μὰ ἀπέραντην ἀνία μὲς τὴν ψυχὴ μου,
Ἄπ' τὸ παράθυρο στ' ὄχρὸ τὸ πάρκο παρακολουθῶ,
Νὰ σβύνει ἡ μέρα σιγαλὰ μαζί μὲ τὴ ζωὴ μου...

Ὅλα πόσο εἶναι μακριὰ τὴν πένθιμη αὐτὴν ὥρα·
Ὅνειρα, ἐλπίδες, ἴμεροι ποὺ εἶχαν ἀνθίσει μιὰ βραδυά...
Φίλοι ἀκριβοὶ ποὺ φεύγοντας μᾶς αἰμάτωσαν τὴν καρδιά,
Κ' ἔρωτες ποὺ ἐφτερούγισαν στῶν Χιμαιρῶν τὴ χώρα.

Κ' εἶναι οἱ στιγμὲς ποὺ καὶ τὰ πιὸ γλυκὰ κι ἀγαπημένα,
Ποὺ τόσο λαχταρήσαμε βαραίνουν τὴν καρδιά πολὺ·
Κ' εἶναι οἱ στιγμὲς ποὺ τίποτε σ' αὐτὸ τὸ κόσμο δὲν βολεῖ
Νὰ φέρει κάποια θαλπωρὴ στὰ αἱματωμένα φρένα...

Κ' ἔτσι καθὼς ἀπ' τὸ θαμπὸ τὸ τζάμι παρακολουθῶ,
Τὸ σούρουπο νὰ σέρνεται τριγύρω γάλι-ἀγάλι,
Χωρὶς νὰ κλαίω γιὰ τίποτε καὶ δίχως κάτι νὰ ποθῶ
Σβύνεται ἡ νειότη μου — χλωμὴ βερβένα στὸ ἀνθογιάλι.

ΜΙΑ ΝΥΧΤΑ

Ν... Ν...

Ήταν τόση δλόγουρα γαλήνη
 Στη θελχτική άσημόφωτην έσπέρα
 Κι άπάνω άπό τήν Πάρνηθα ή σελήνη
 Ταξίδεβε... — άπό φίλντισι γαλέρα —

Κ' ήταν χλωμή σαν κρίνενη ή μορφή σου
 Και στα γλυκά σου μάτια είχε φωλιάσει
 Τρυγώνα ή πιθυμιά νά ξαποστάσει
 Στα χάη κυνηγημένη μιās άβύσσου.

Κ' ένω έτρεμαν άπό έρωτα τ' άστέρια
 Και μέθαγε άπ' τ'ό λάγγεμα ή καρδιά μου
 Μάταια καρτερούσα τά δυό χέρια
 Σου, έρωτικά νά σφίζουν τά δικά μου.

'Αθήνα.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΥΠΡΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΥΖΑΛΩΝ ΚΑΙ Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΒ' ΑΙΩΝΑ

Για τή Βυζαντινή Κύπρο οί ειδήσεις είναι τόσο λίγες, ώστε με ξεχωριστή χαρά χαιρετίζουμε τήν έκδοση πού ή δνίς **Σοφία Ι. Δοανίδου**, φοιτήτρια τής φιλολογίας, έκανε του άπολογητικού ποιήματος του Νικολάου Μουζάλωνος άπό τόν ύπ' αριθμ. 383 Βατικανό Παλατινό κώδικα του 13^{ου} αιώνα. Το άπολογητικό αυτό ποίημα έγινε για τήν παραίτηση του Νικολάου Μουζάλωνος άπό τόν Αρχιεπισκοπικό θρόνο Κύπρου, και μäs παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για τόν ποιητή του και για τήν κατάσταση τής Κύπρου στόν ΙΒ' αιώνα. Το ποίημα άποτελείται άπό 1057 ίαμβικούς τρίμετρους στίχους σε λόγια γλώσσα, στήν όποία παρεμβάλλονται λέξεις σπανιώτατες ή και πού είπώθηκαν μιά μονάχα φορά. Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στό Ζ' τόμο τών «Ελ-

ληνικών» και βγήκε κατόπι σε βιβλίο, σε σχήμα 8ο άπό τ'ό τυπογραφείο τής «Εστίας». ¹⁾

Ο **Νικόλαος Μουζάλων** ²⁾ γεννήθηκε πιθανώτατα στήν Κωνσταντινούπολη κι άνήκε σε διακεκριμένη Βυζαντινή οικογένεια, πού μέλη της πήρανε άνώτατες κρατικές θέσεις κατά τήν έποχή τών Λασκάριδων και τών Παλαιολόγων: Ο Γεώργιος Μουζάλων έκανε πρωτοβεστιάρως του Θεόδωρου Β' του Λάσκαρι, ό Μουζάλων Θεόδωρος έκανε μέγας λογοθέτης του κράτους (πρωθυπουργός) στόν καιρό του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου και Ανδρονίκου Β', και

1) Σοφίας Ι. Δοανίδου: 'Η παραιτησις Νικολάου του Μουζάλωνος άπό τής Αρχιεπισκοπής Κύπρου. Άνεκδοτον άπολογητικόν ποιημα. Ανατύπωσις εκ του Ζ' τόμου τών «Ελληνικών». Έν Αθήναις, Τυπογραφείον «Εστία» 1934, σελ. 109-150, σχ. 80.

2) Το Νικόλαο Μουζάλωνα άγνόησαν και τ'ό Έγκυκλοπαιδικό Λεξικό Έλευθερουδάκη και ή Μεγάλη Έλληνική Έγκυκλοπαίδεια.

ὁ Μουζάλων Στέφανος δρουγγάριος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου (ἀρχιναύαρχος) ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου.

Ὅτι ὁ Νικόλαος Μουζάλων ἀπελάμβανε ἰδιαίτερη ἐκτίμηση ἀπὸ τὴν Αὐλή, τὸ δείχνει ἡ εὐνοια ποῦ τοῦ ἔδειξαν αὐτοκράτορες, ὅπως ὁ Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, ποῦ τοῦ πρόσφερε τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸ Θρόνον Κύπρου καὶ πιὸ ὕστερα ὁ Μανουὴλ ποῦ τὸν ἀνέβασε στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον (1147—1151). Ἦταν ἄνθρωπος μὲ πλατεῖα μόρφωση, κάτοχος τῶν ἱερῶν γραμμάτων καὶ τῆς «θύραθεν» παιδείας, ὅπως τὸ μαρτυροῦν τὰ ἔργα ποῦ ἄφησε. Ἀφοῦ μπῆκε στὴν τάξη τοῦ κλήρου ἀφιέρωσε τὸν καιρὸ του στὴ μελέτη καὶ τὸ κήρυγμα ¹⁾. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀπολογητικὸ του ποίημα, τοῦ ἄρρεσε ὑπερβολικὰ ἡ ἥρεμη καὶ γαλήνια ζωὴ, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὶς κοσμικὲς φροντίδες. Ὅποιος διαβάξει τοὺς στίχους του (1—145) νομίζει ὅτι ἀκούει νὰ ἐπαναλαμβάνονται οἱ στίχοι τοῦ Εὐριπίδη :

«ὄλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας
ἔσχε μᾶθησιν μῆτε πολιτῶν
ἐπὶ πημοσύνας μητ' ἐπ' ἀδίκους
πράξεις ὀρμῶν,
ἀλλ' ἀθανάτου καθορῶν φύσεως
κόσμον ἀγήρω τίς τε συνέστη
καὶ ὅπη καὶ ὅπως
τοῖς τοιοῦτοις οὐδέποτε αἰσχυρῶν
ἔργων μελέτημα προσίξει».

Ὁ Μουζάλων ὑποστηρίζει πῶς ὁ φιλήσυχος ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀπομιμεῖται τὴν ἀπροσποίητη καὶ φυσικὴ ζωὴ τοῦ Ἰακώβ, νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴν προσευχὴ, ν' ἀποφεύγει τὴν πλάνη τοῦ Ἡσαῦ, τοῦ διεφθαρμένου τύπου τῶν ἀνθρώπων. Στὰ ἐγκόσμια ὅπου ἀφθονοῦν ὁ φθόνος, τὸ μῖσος καὶ κάθε εἶδος κακία, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρξει εὐτυχία. Φρονεῖ λοιπὸν ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ περνᾷ κανένας τὴ ζωὴ του ἀπαλλαγμένος ἀπὸ κοσμικὲς φροντίδες καὶ θλίψεις, φτάνει νὰ ζεῖ ἐνάρετα. Ἐχοντας τέτοιες ἀντιλήψεις γιὰ τὴ ζωὴ, ἀποφάσισε νὰ μὴ ζητήσει

ἐπισκοπικὸ θρόνον καὶ γιὰ ἓνα ἄλλο ἀκόμα λόγο, γιατί ἔβλεπε πῶς ὄσοι κρατοῦσαν τὰ ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ἐκμετάλλευση καὶ φρονοῦσε πῶς δὲν ἦτανε σωστὸ νὰ τοὺς ἐπικρίνει, ἀφοῦ κι αὐτὸς ὁ Παῦλος (Πραξ. κγ', 1 κεξ.) μετάνιωσε, γιατί ἐπιτίμησε τὸν Ἀρχιερεᾶ Ἀνανία.

Κ' ἐνῶ ἀσχολεῖτο ξέγνοιastos μὲ τὶς πνευματικὲς τοῦ ἀσχολίες, χῆρεψε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στὰ 1107 ἢ 1108 ὁ Ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος Κύπρου. Δέ σώθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ποῦ πέθανε, ἀλλὰ ὅπως ἀναφέρει ὁ Μουζάλων (στιχ. 166) ἦτο «ἀνὴρ ἀρίστων ἀρετῶν». Διάδοχο τοῦ ἐκλέξανε τὸ Μουζάλωνα. Στὴν ἀρχὴ ἀποφάσισε νὰ μὴ δεχτεῖ τὸ ἀξίωμα καὶ ζήτησε μάλιστα νὰ κρυφτεῖ, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ τὸ καταφέρει. Ὁδηγήθηκε μπροστὰ στὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξιο τὸν Κομνηνὸ καὶ παρακλήθηκε νὰ δεχτεῖ τὴν Ἀρχιεπισκοπεία τῆς Κύπρου. Πρὸς μεγάλη μάλιστα ἐκπληξὴ τῶν αὐλικῶν ποῦ ἦταν παρόντες, ὁ ὑπερήφανος Αὐτοκράτωρ, ὁ νικητὴς τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Σελτζούκων, ποῦ μπροστὰ του γονατίζανε ταπεινωμένοι ἡγεμόνες καὶ προσκυνοῦσαν τὰ πόδια του, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ θρόνον του, ἔσκυψε τὸ κεφάλι του ὡς τὴ γῆ καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ Μουζάλωνα νὰ δεχτεῖ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου. Μὲ κάποιον δισταγμὸ ἄλλαξε τὴν ἀνένδοτη ἀπόφαση του καὶ ν' ἀναλάβει τὴν πρωτοκαθεδρία τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ἀναχώρησε λοιπὸν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὕστερα ἀπὸ ταξίδι 10 ἡμερῶν ἔφτασε στὸ ὄρωσὸ μας νησί, ποῦ τὸ ἐξυμνεῖ γιὰ τὶς καλλονές του καὶ τὸ οἰχτρεῖ γιὰ τὴν ἐξαθλίωση ποῦ ἔπεσε. Δὲν εἶναι γνωστὸ γιὰ πόσο καιρὸ ἔμεινε Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου. Τὸ βέβαιο εἶναι πῶς παραιτήθηκε στὰ 1110, γιατί ὁ Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος ἀναφέρει πῶς ἔζησε 37 χρόνια μοναχὸς ὁ Μουζάλων πρὶν ν' ἀνεβεῖ στὸν Πατριαρχικὸ θρόνον στὸ 1147. Πιθανώτατα ἔμεινε ἐδῶ 2-3 χρό-

1) Βλ.π. στιχ. 145—162 τοῦ Ἀπολογητικοῦ ποιήματος.

για να αντίληφθει πλέρια τήν κατάσταση πού, ὅπως τήν παρουσιάζει στο ποίημά του, ἦταν ἀπελπιστική: ἠθική διαφθορά ἀπό τό μέρος τῶν ἀνωτέρων κυρίως κληρικῶν καί τῶν ἀρχῶν, οἰκονομική ἐξαθλίωση τοῦ τόπου, ἔλλειψη κάθε ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας καί τό χειρότερο, ἔλλειψη κάθε ἐλπίδας γιά διόρθωση τῶν κακῶς ἐχόντων. Μάταια ὁ Μουζάλων δοκίμασε νά βάλει τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα τῆς Κύπρου πάνω σέ καλύτερες βάσεις. Βλέποντας πῶς οἱ προσπάθειες του δέν τελεσφοροῦσαν, ὑπόβαλε παραίτηση ἀπό τό ἀξίωμά του καί ἔφυγε στήν Κωνσταντινούπολη, ὅπου κατὰ τόν Hackett ἴδρυσε τή Μονή τοῦ Κοσμιδίου (1), ἐνῶ δέν εἶναι σωστό αὐτό. Αὐτή τήν ἔχτισε ὁ μάγιστρος Παυλῖνος στόν Ε' αἰ. καί τήν ἀφιέρωσε στήν τιμή τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμᾶ καί Δαμιανοῦ. Ἡ Μονή αὐτή συνδέεται μέ μιὰ ὥραια σελίδα τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας: σ' αὐτήν διανυκτέρευσε στίς 14 Αὐγούστου 1261 ὁ Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος τήν παραμονή τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου του στήν Κωνσταντινούπολη.

Στή Μονή τοῦ Κοσμιδίου ὁ Μουζάλων ἔμεινε 37 χρόνια. Στά 1147 τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα στήν Κωνσταντινούπολη βρίσκονταν σ' ἐξαιρετικά ἀνώμαλη κατάσταση. Ἡ αἵρεση τῶν Βογομίλων, πού ξαπλώθηκε ἐπικίνδυνα στήν Κωνσταντινούπολη, ἔδωσε ἀφορμή νά καθαιρεθεῖ ὕστερα, ἀπό δεκάμηνη πατριαρχία ἀπό Σύνοδο 25 Μητροπολιτῶν καί 7 Ἀρχιεπισκόπων, ὁ τότε Οἰκουμενικός Πατριάρχης Κοσμᾶς Β' ὁ Ἀττικός, γιατί εἶχε ρθεῖ σ' ἐπαφή μέ τόν καθαιρεμένο μοναχό Νήφωνα, πού τόν ἔλυσε κιόλας ἀπό τήν καθάραιση καί τόν ἔκανε ὁμοτράπεζό του. Ὑστερ' ἀπό τήν καθάραιση τοῦ Κοσμᾶ Β' ἡ ὀρθόδοξη μερίδα τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινούπολης στράφηκε πρὸς τόν πρῶν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Νικόλαο Μουζάλωνα,

πού ἐφησυχάζε στή Μονή τοῦ Κοσμιδίου, καί πού μέ τή μεσολάβηση τοῦ ἡρωϊκοῦ αυτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνοῦ (1143-1180) γίνηκε Οἰκουμενικός Πατριάρχης, ὡς Νικόλαος Δ'. 1) Παρέμεινε μόνο τέσσερα χρόνια στό ὑπάτο ἀξίωμα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, γιατί ἀναγκάστηκε ν' ἀποχωρήσει κατὰ τά τέλη τοῦ Μάρτη ἢ ἀρχῆς Ἀπρίλη τοῦ 1151, ἀφοῦ κατηγορήθηκε ἀπό τοὺς ἀντιπάλους του ὅτι κατὰ τήν παραίτησή του ἀπό τὸν ἀρχιεπισκοπικό θρόνο Κύπρου παραίτηθηκε κι ἀπὸ τήν ἀρχιεπισκοπὴ ἐνῶ κατὰ τὸ κανονικὸ δίκαιο τῆς ὀρθόδοξης ἐκκλησίας, ὁ ἐπίσκοπος πού κανονικὰ καί νόμιμα ἐκλέχτηκε **δὲν δικαιούται** ν' ἀποθέσει τή χειροτονία του, ἀλλὰ πρέπει νά παραμείνει πιστός ὡς τὸ θάνατο στήν ἐκπλήρωση τοῦ καθήκοντος.

Ὅταν ἀποχώρισε τῆς πατριαρχίας ἦταν γέρος πολὺ καί δὲν ἔχουμε ἄλλες πληροφορίες γι αὐτόν. Κατὰ τὸν Κρουμβάχερ 2) σωθήκανε οἱ ἀκόλουθες ἐργασίες τοῦ Μουζάλωνος.

A) Μεγάλη σειρά εἰς τὸν Ἡσαϊαν, δηλ. ἀπὸ τίς προφητείες τοῦ Ἡσαΐα ἐκλογή πού ἀναφέρεται σ' ἐρμηνευτικά ζητήματα. Ἀπὸ τή σειρά αὐτὴ βγῆκε μόνο ἡ εἰσαγωγή (Migne: Patr. Gr. 106, 1060 κλ.), πού σ' αὐτὴ ὁ Μουζάλων ζητεῖ νὰ ἐξηγήσει τοὺς λόγους τῆς ἀσάφειας τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἡ σειρά παραμένει ἀνέκδοτη στοὺς κώδικες Laurent. 5, 8 καί 12 (ὡς τὸ κεφ. 17), Bodl. canon 59 καί 16, Monac. 516 foliis 460 (ὡς τὸ κεφ. 16, 14).

B) Πραγματεία κατὰ Λατίνων, στόν κώδικα Mosqu. Syn. 353.

Γ) Τὸ ποίημά του γιά τήν παραίτησή του ἀπὸ τήν Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου, πού τὸ ἔβγαλε ἤδη ἡ δνις Σοφία I. Δοανίδου ἀπὸ τὸν κώδικα Vatican. Palat.

1) Ὁ σύγχρονος Νικόλαος Ἐπίσκοπος Μεθώνης, πού θεωρεῖται ὡς ὁ πῶ ἐξοχος ἀπὸ τοὺς ὀρθόδοξους θεολόγους τοῦ 18 αἰ., ἔγραψε στὰ 1147 πραγματεία «περὶ τῆς ἐπὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Πατριάρχου ἀντιλογίας καί περὶ ἱεραρχίας», πού μ' αὐτὴ δικαιολογεῖ τὸν Αὐτοκράτορα γιά τὰ μέτρα πού πήρε ἐναντίον τοῦ Κοσμᾶ καί γιά τὴν ἐκλογή τοῦ Μουζάλωνος ὡς Οἰκ. Πατριάρχου.

2) Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου ἐκδ. Μαρασλή, τόμ. Α' σ. 425, 168, 434.

1) A History of the Orthodox Church of Cyprus, London 1900 σελ. 203.

383, fol. 39—58. Για τὴ λογοτεχνικὴ του ἀξία δὲν θ' ἀσχοληθῶ, γιατί ἀρκετὰ ἐξέτασε τὸ ζήτημα αὐτὸ ἡ δνὶς Δοανίδου.

*
**

Ἡ Κύπρος κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ δυστυχημένη. Ἀπὸ τὸ 648 ποὺ γίνηκε ἡ πρώτη ἀραβικὴ ἐπιδρομὴ ὡς τὸ 963 ποὺ γίνηκε ἡ τελευταία, σὲ διάστημα δηλ. 300 χρόνων περίπου, γινήκανε 24 ἀραβικὲς ἐπιδρομὲς, ποὺ μεταβάλανε πόλεις, χωριά καὶ μοναστήρια σὲ συντρίμια. Ὅπως σωστὰ παρατήρησε ὁ Mas Latrie ¹⁾ «οἱ Ἀραβες διαπρέψανε στὶς ἐπιστῆμες καὶ τὴ φιλολογία στὴ Βαγδάτη, Δαμασκό, Κάιρο καὶ Κορδοῦη· ἀνυψώσανε τὴ Σικελία ἀπὸ τὴν παρακμὴ. Ἀφήσανε σ' ὅλες αὐτέες τὶς χῶρες ἀνεξάλειπτα ἴχνη τοῦ κοινωνικοῦ των πολιτισμοῦ. Στὰ νησιά τῆς Ἀνατολῆς καὶ ξεχωριστὰ στὴν Κύπρον δὲ βρίσκει κανεὶς μνημεῖα τῆς κυριαρχίας των παρὰ μόνο τὰ ἐρείπια τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῆς ἐρήμωσης. Δυὸ αἰῶνες καὶ περισσότερο, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰ. ὡς τὸν 10ο αἰ., ἡ Κύπρος ὑποτασσόταν ἄλλοτε στοὺς Ἀραβες κι ἄλλοτε στοὺς Ἕλληνας, καὶ γέμιζε ἀπὸ βαρβάρους. Οἱ ἐξοχέες ρημαχτήκανε, οἱ πόλεις τῆς καταστραφήκανε, ὁ πληθυσμὸς ἐξορίστηκε καὶ πῆγε μὲ τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰ ἱερά λείψανα ἀπὸ μέρος σὲ μέρος ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸ βάθος τῆς Συρίας. Ὑπῆρξε ἡ ἐποχὴ ἡ πιὸ καταστρεπτικὴ στὴν ἱστορία τῆς». Ἀλλὰ καὶ τὸν 11ο αἰ. ποὺ ἀπαλλάχτηκε ὀριστικὰ ἡ Κύ-

προς ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς, δὲ λυτρώθηκε κι ἀπὸ τὶς συφορὲς τῆς. Οἱ ἄγριες φορολογίες, οἱ ἄδικες εἰσπράξεις καὶ ἡ δουλοπαροικία πιέζανε σ' ἀφάνταστο βαθμὸ τὸν κόσμον ἐδῶ. Στὰ 1043 ἡ Κύπρος ἐπαναστάτησε μὲ ἀρχηγὸ τὸν τότε Κυβερνήτη Θεοφύλακτον τὸν Ἐρωτικό, ποὺ κατόρθωσε νὰ παρασύρει μαζί του τὶς λαϊκὲς μάζες, γιατί σκότωσε τὸν πράχτορα τῶν δημοσίων φόρων πρωτοσπαθάριον Θεοφύλακτον «ἐγκλημα τούτῳ ἐπενεγκῶν ὡς βαρῆλας τὰς τῶν συντελειῶν ποιουμένων εἰσπράξεις.» ²⁾ Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ καταστάληκε εὐκόλα γιὰ νὰ ξεσπάσει ἄλλη στὰ 1092 μὲ τὸν τότε Κυβερνήτη τὸν Ραφωμάτη, γιατί συνεχίζονταν ἀκόμη βαρεῖα ἡ φορολογία ³⁾. Ἀφοῦ κατάπαυσε καὶ τούτῳ ἡ στάση, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς διόρισε «κριτὴν καὶ ἐξισωτὴν (=διοικητὴν) τὸν Καλλιπάριον· ἀνὴρ δὲ οὗτος οὐ τῶν ἐπισήμων, μαρτυρίαν δὲ πολλὴν δικαιοπραγίας τε καὶ ἀφιλοχρηματίας καὶ ταπεινοφροσύνης συνεπαγόμενος» ⁴⁾. Αὐτὸ δείχνει πῶς ὁ Αὐτοκράτωρ γιὰ νὰ ἐξευμενίσει τοὺς Κυπρίους καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν τάξην τῆς νῆσο, διόρισε διοικητὴν ἀνθρωπο ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀφιλοχρηματία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη του.

Δυστυχῶς ἡ κατάστασις τοῦ τόπου δὲν καλυτέρευσε οὐσιαστικὰ, γιατί ὁ Μουζάλων ποὺ ἔμεινε ἐδῶ δυὸ—τρία χρόνια (1107—1110) τὴν περιγράφει μὲ πολὺ σκοτεινὰ χρώματα. Νὰ τί γράφει στοὺς στίχους 267—283 :

«Καὶ νῆσον εἶδον, κόσμον οὐ κόσμον μέρος,
ἧς ἐντὸς ἡ σύμπασα κοσμητὴ χάρις,
ὃ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως κλέος,
νῆσον μάκαιραν, οὐχὶ νῆσον μακάρων·
πέδον μὲν ἠλύσιον, οἶκον δ' ἀθλίων,
ἐκτὸς θαλάσσης ἐκροαῖς κυκλομένων,
ἐντὸς δ' ἀφύκτοις συμφοραῖς στενουμένων.
οἱ γὰρ λαχόντες τὰς ἐκεῖ κατοικίας,
ταλάντεροι μένουσι καὶ τοῦ Ταντάλου,

1) Histoire de l' île de Chypre, vol. I. p. 86.

2) Κεδρηνός, 2 σελ. 549.

3) F. Canlandon, Essai sur le règne d' Alexis Comnène, Paris 1900, σ. 147.

4) Ἄννα Κομνηνὴ, Ἀλεξιάς ΙΧ, 34, 29.

νίκας ἀθλεύουσι τὰς τῶν Ἀρκάδων
 ἀμῶντες οὐκ ἔσθουσιν, ὧ κενοῦ κόπου!
 τρυγῶντες οὐκ πίνουσιν, ὧ πικροῦ πόνου!
 ἔχοντες οὐκ ἔχουσιν, ὧ πλούτου ξένου
πράκτορσιν ἀλάστορσι συντηρουμένου!
 τὰς χεῖρας εὐρύνουσιν ὡς Ἄδου στόμα,
 χαλῶσιν ἀμφίβληστρα μέθοι πυθμένος,
 ὡς μηδὲν αὐτοὺς μηδὲ μικρὸν ἐκφεύγη·

Ἐπίσης στὸν ἐπόμενο δραματικὸ δι- κολουθεῖς τραγικὲς γιὰ τὴν κατάστασιν
 ἄλογο, πού ὑποτίθεται πῶς κάμνει ὁ τῆς νήσου πληροφορίες ¹⁾ :
 ποιητῆς μὲ τὸν ἀναγνώστη, δίνει τὶς ἀ-

- Βούλει φράσω τι;— «Ναὶ διάρθρον τὸν λόγον».
 —Οὐ δεῖ λόγων πένησιν.— «Ἄλλ' ἄλλων τίνων;»
 —Κήνσων διδράχμων· οὐκ ἔχουσι τοὺς φόρους
 τροφὰς δ' ἔχουσιν ἢ σκέπας;— «Αὐτός διδου».
 —Οὐ πᾶσιν ἀρκῶ.— «Πάντες ἠπορημένοι;»
 —Πολλῶν κακούντων.— «Τῶν τίνων; σαφῶς λέγε».
 —Φόρων βαρῶν δάρων τε.— «Φεῦ τυραννίδος!»
 —Τίς τᾶλλα λέξει;— «Καὶ πλέον τούτων ἔχεις;»
 —Ἡ γλῶττα ναρκᾶ καὶ κρατείσθω τοῦ λέγειν
 ἢ χεῖρ βαρεῖται, παυσάτω τοῦ συγγράφειν.
 —«Τί δ' ἐσθίουσι;»—Τὰς τροφὰς τοῦ Προδρόμου.
 —«Τί δ' ἐνδύονται;»—Τὰς βολὰς τοῦ φωσφόρου.
 —«Τίσι σκέπονται;»—Ταῖς ὑποσκέποις πέτραις.
 —«Τοὺς θήρας οὐ τρέμουσι;»—Ποῦ θῆρ ἐν Κύπρῳ;
 —«Ἰδοὺ τι χρηστὸν».—Ἄλλὰ καὶ τοῦτο θλίβει.
 —«Πῶς φῆς;»—Θανεῖν ποθοῦσι καὶ κακηγάκως.
 —«Ἡ γῆ φέρει τι;»—Πάντα καρπὸν ἐκφέρει.
 —«Ἰδοὺ τι τερπνόν».—Τοῦτο προσθήκη γούου.
 —«Πῶς;»—Τῶν γεωργῶν ἐσθίουσι τοὺς πόνους.
 —«Τῆς συμφορᾶς!»—Ζητοῦσι καὶ τούτων πλέον...
 —«Οὐαί!»—Βασανίζουσι μὴ κεκτημένους.
 —«Φεῦ!»—Συνδέουσι χεῖρας ὡς δὲ καὶ πόδας.
 —«Ὁμοί!»—Κρεμῶσι καὶ κρεουργοῦσι ξύλοις.
 —«Ὡ!»—Σὺν αὐτοῖς ἐκκρεμῶσι καὶ κύνας.
 —«Τὶ δρῶντες;»—Αἰκίζουσι τοὺς κύνας σφόδρα.
 —«Ἐφ' οἷς;»—Ὅπως δάκνωσιν ἀνθρώπων κρέα.
 —«Ἐπειτα;»—Πολλοὺς ἐκνεκροῦσι τῇ βίᾳ.
 —«Ἄν δ' οὐ λάβωσιν;»—Ἄλλος ἀντ' ἄλλου πάλιν
 πάσχει.—«Τι;»—Τ' αὐτὰ τοῖς ἀπηωρημένοις.
 —«Ἀναιτίως;»—Ὅ φασιν ἀλληλεγγύως.
 —«Ἄπιστα φῆς».—Ναὶ, φημί τοῖς οὐκ εἰδόσι.
 —«Παῦσαι τὸ λοιπὸν».—Ἄλλὰ καὶ σὺ τῆς βίας.
 —«Ποίας βίας;»—Ἐλκων μὲ τοιαῦτα λέγειν·

Ἡ κατάστασις πού περιγράφεται πῶς ἐξη. Ἦτανε φτωχὸς ὁ πληθυσμὸς. Δὲν
 πάνω μᾶς προξενεῖ ἀληθινὴν κατάπληξιν. Ἦτανε φτωχὸς ὁ πληθυσμὸς. Δὲν
 εἶχε κἄν τὸ καθημερινὸ ψωμί του Δυ-

1) Στλχ. 883—915.

στοχούσε και βασανιζόταν κατά τὸν πιὸ θλιβερό τρόπο. Κι ἂν υποθέσουμε πὼς ὑπάρχει κάποια ὑπερβολὴ σ' ὅσα γράφει ὁ Μουζάλων, πάντως λίγο θ' ἀπείχε ἢ κατάσταση ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Αἰτία τῆς δυστυχίας εἶναι α) ἡ ὑπερβολικὴ φορολογία καὶ β) οἱ τρόποι καὶ οἱ μέθοδοι πὺ ἐφαρμόζονταν στὴν εἴσπραξη τῶν φόρων.

Ὅτι ἡ φορολογία τῶν Βυζαντινῶν ἦταν βαρύτερη, δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία, ὅπως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἦταν ἄδικη, γιατί χτυποῦσε κυρίως τὸ γεωργικὸ κόσμο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν βαρὺ ἔγγειο φόρο, τὸν τελωνειακό, τὸν χρυσάργυρο (φόρο ἐπιτηδεύματος), κ. ἄ., ὑπῆρχαν πολλὲς ἄλλες καὶ ποικιλώμενες φορολογίες. Ἀπὸ ἓνα χρυσόβουλο τοῦ Αὐτοκράτορα Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, πὺ ἀπευθύνεται πρὸς τὸ μοναχὸ Χριστόδουλο τὸν ἰδρυτὴ τῆς Μονῆς Πάτμου, πὺ δημοσιεῦτηκε ἀπὸ τὸν Zachariae von Ligtenthal στὸ «Jus Graeco-Romanum» (τομ. γ', σελ. 370), πληροφοροῦμαστε πὼς ὑπῆρχαν πολλὲς ἑκτακτες φιλολογικὲς ὑποχρεώσεις, πὺ ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴν πληρωμὴ τους ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου. Ὑπῆρχαν ὑποχρεώσεις α) δόσεων κανισκίων ἢ ἀντικανισκίων, β) σιταρκήσεως κάστρων, γ) ἀγορᾶς μουλαρίων, μεσομουλαρίων, βορδωνίων, μεσοβορδωνίων, ἵππων, παρίππων, κηλωνίων, ὄνοικληλωνίων κλπ. ζῶων καὶ πτηνῶν, δ) παροχῆς γεννήματος κλπ., ε) συνεισφορᾶς γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση κάστρων, δρόμων, γεφυρίων κλπ. καὶ πλῆθος ἄλλων φορολογιῶν μὲ καταπιεστικὸ χαρακτήρα.

Ὁ τρόπος τῆς εἴσπραξης, ὅπως μᾶς τὸν περιγράφει ὁ Μουζάλων, ἦταν φρικώδης. Οἱ δυστυχισμένοι παραγωγὸι ἀποστεροῦνταν ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των. Ὅσοι ἀρνιοῦνταν νὰ πληρώσουν, κρεμαζόντανε καὶ ξυλοκοποῦνταν. Μαζὶ τους κρεμαζόντανε καὶ σκυλιά πὺ ἐρεθίζονταν νὰ τοὺς δαγκώνουν.

Ἀνάμεσα στ' ἄλλα κακὰ τῆς Βυζαντινῆς φορολογίας ἔχουμε καὶ τὸ «ἀλλη-

λέγγυον», πὺ διαδέχτηκε τὴν «ἐπιβολὴν». Πολλοὶ γεωργοὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσαν νὰ πληρώσουν τοὺς φόρους τῶν κτημάτων τους, τὰ ἄφηναν. Μὲ τὸ σύστημα τῆς «ἐπιβολῆς» τὸ Βυζαντινὸ κράτος ἐξανάγκαζε τοὺς γείτονες νὰ τὰ δεχτοῦν καὶ νὰ πληρώνουν αὐτοὶ τοὺς φόρους, πράμα πὺ γινόταν αἰτία τῆς καταστροφῆς των. Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνα ἢ «ἐπιβολῆς ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ «ἀλληλέγγυον», δηλαδὴ φορτώνανε τὴν πληρωμὴ τῶν φόρων πὺ καθυστεροῦνταν σὲ ἄλλα πρόσωπα ὡς ἀλληλέγγυα, συνήθως στοὺς δυνατοὺς καὶ στὶς Μονές. Ἀλλὰ τὸ τέτοιο μέτρο ὀδηγοῦσε σὲ θλιβερὲς ὑπερβασίες καὶ βλέπουμε στὴν Κύπρο ἀνθρώπους πὺ δὲν ὀφείλανε τίποτε νὰ κρεμαζόνται, νὰ ξυλοκοποῦνται καὶ νὰ παθαίνουνε μαρτύρια γιὰ νὰ πληρώσουν φόρους πὺ δὲν χρωστοῦσαν!

Ἀλλὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση καὶ ἡ ἠθικὴ κατάσταση τοῦ κόσμου καὶ μάλιστα τοῦ κλήρου ἦταν οἰκτρή. Ὁ Μουζάλων μᾶς δίνει 5 παραδείγματα κληρικῶν διεφθαρμένων, μὰ δὲ μᾶς λέει τὰ ὀνόματά τους. Ὁ *πρῶτος* (στ. 305-379) ἦταν γέρος ἀρχιερέας πὺ, ἀντὶ νὰ προστατεύει τὸ ποίμνιό του ἀπὸ τὶς ὑπερβασίες τῶν φορολόγων, συνεργαζόταν μαζὶ τους στὴν καταστροφὴ τοῦ κόσμου. Ὁ δυστυχῆς Μουζάλων μάταια προσπάθησε νὰ τὸν ὀδηγήσει μὲ συμβουλές στο σωστὸ δρόμο, καὶ ν' ἀφοσιωθεῖ σὲ πνευματικὸ τοῦ ἔργο. Ὁ πονηρὸς γέρος ὄχι μόνον δὲν συγκινήθηκε γιὰ ν' ἀποφασίσει ν' ἀλλάξει τρόπο ζωῆς, ἀλλὰ καὶ παρακίνησε τὸν πολιτικὸ ἄρχοντα νὰ στραφεῖ ἐναντίον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ νὰ τὸν ἀπειλήσει!

Ὁ *δεύτερος* (στ. 380-444) ἦταν ἐπίσης ἀρχιερέας, πὺ ἀντὶ νὰ κάνει τὰ ἐκκλησιαστικὰ του καθήκοντα, βρισκόταν σὲ διαρκεῖς σχέσεις μὲ τοὺς ἄρχοντες, γλεντοῦσε καὶ διασκέδαζε σὲ στρατηγεῖο, ἔπαιρνε μέρος σὲ νυχτερινὰ ὄργια, τραγουδοῦσε βακχικὰ τραγούδια μὲ τὴν ὠραία του φωνὴ καὶ δὲ φρόν-

τιζε διόλου για την εκκλησιά του. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τὸν ἐτιμῶρησε μὲ ἐκκλησιαστικὴ ποινὴ, ἀλλὰ ὁ ταραξίας κληρικὸς ὄχι μόνον δὲν ἐσεβάστηκε τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ κοσμικοῦ ἄρχοντα ἐξακολούθησε νὰ ἱερούργει περιφρονῶντας τὶς προϊστάμενες τοῦ Ἀρχῆς.

Ὁ **τρίτος** (στ. 444–526) ἦταν ἐπίσκοπος ποῦ παύτηκε γιὰ τ' ἁμαρτήματά του, καὶ κατόρθωσε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ φορολόγου νὰ ξαναγυρίσει στὴν ἐπισκοπὴ του!

Ὁ **τέταρτος** (στ. 526–596) ἦταν μοναχὸς, ποῦ ἐγκατάλειψε τὴ Μονὴ του, γίνηκε στρατιώτης καὶ παντρεύτηκε. Ὁ Μουζάλων τοῦ κάκου ζήτησε νὰ γυρίσει στὴ Μονὴ του. Ὁ φορολόγος, ποῦ στὴν ὑπηρεσία του μπήκε ὁ ἀποστάτης μοναχὸς, δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἐπιστροφὴ του.

Ὁ **πέμπτος** (στ. 596–627) ἦταν Ἡγούμενος Μονῆς κ' ἐμπορευόταν. Παύτηκε κι ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ ἄλλο,

ἀλλὰ κατόρθωσε νὰ ἐπιστρέψει μὲ τὸν ἀρχιφορολόγο, νὰ ξαναπάρει τὴ Μονὴ του καὶ νὰ διώξει τὸν Ἡγούμενο ποῦ ἐκλέχτηκε κανονικά.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω φαίνεται πῶς ἐπικρατοῦσε στὴν Κύπρο κυριολεκτικὰ ἐκκλησιαστικὴ ἀναρχία, ποῦ δὲν μπορούσε νὰ τὴν ἀντιμετωπίσει ἄνθρωπος τῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ τοῦ χαρακτήρα τοῦ Μουζάλωνος, ποῦ ἀναγκάστηκε κιόλας νὰ παραιτηθεῖ.

Δυστυχῶς ἡ κατάσταση στὴν Κύπρο δὲν καλυτέρευσε κατόπι, ὥστε πολὺ δικαιολογημένα ἔγραψε κατὰ τὰ τέλη τῆς Βυζαντινῆς κυριαρχίας στὴ νῆσο ἀπὸ ἀπὸ τὸ ἀσκητήριό του ὁ Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος «μεινομένης θαλάσσης ἐκ πολλῆς τρικυμίας καὶ πολλῆς καταϊγίδος οὐδὲν ἀποδέει νῦν τὰ τῆς χώρας ἡμῶν. μᾶλλον δὲ καὶ χειρόν ἀγρίας θαλάσσης· ἐκείνης γὰρ τὴν ἀγριότητα διαδέχεται γαλήνη· ἐνθάδε δὲ ὁ κλύδων καθ' ἐκάστην ἐπαύξει καὶ τὸ ραγδαῖον αὐτοῦ τέλος οὐκ ἔχει.»¹⁾

ΛΟΪ·ΖΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

1) Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρου σκαιῶν. Ἰ. Χατζηγιάννου, Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος σελ. 234.

ΛΥΡΙΚΕΣ ΠΡΟΖΕΣ

ΕΙΠΕΣ ΠΩΣ ΘΑΡΤΕΙΣ ...

Εἶπες πῶς θάρτεϊς καὶ σὲ περίμενα...

Ὁ ἥλιος ἔχει δύσει, ὅλα γύρω εἶναι μενεξεδένια καὶ χαρούμενα, μὰ γὰ εἶμαι μόνος καὶ θλιμμένος... Οὔτε νοιάζει με, ἂν μ' ὀρθάνοιχτα τὰ μῦτια κοιτάω ἀφηρημένα, ἢ ἂν τὰ χεῖλια μου τᾶχω στραβωμένα. Τί με νοιάζει;

Εἶπες πῶς θάρτεϊς καὶ σὲ περίμενα...

Τί με νοιάζει ἂν εἶναι γκρίζο τὸ δρομάκι ποῦ κοντὰ μου θὰ σὲ φέρει ἂν μυρουδιές γιασεμιοῦ μοῦ φέρνει τ' ἀεράκι, ἀφοῦ τῆς σάρκας σου ἡ μυρουδιά σὰν κοντὰ μου γέρνει, μόνη μπορεῖ νὰ με γλυκάνει;

Εἶπες πῶς θάρτεϊς καὶ σὲ περίμενα...

Γύρω μου τὰ δέντρα εἶν' σκοτεινὰ κ' οἱ σκιές μενεξεδένιες. Καὶ τὰ

βράχια τῆς λιμνούλας εἶν' ψυχρά, πρασινισμένα καὶ μέσ' τῆ σιωπῇ τους
αὐστηρά, σὰ θυμωμένα. Μὰ τί με νοιάζει :

Εἶπες πὼς θάρτεϊς καὶ σὲ περίμενα...

"Ἄν κάποιος ἀπὸ κοντὰ μου πέρασε καὶ παράξενα μὲ κοίταξε καὶ φοβι-
σμένα, κι ἂν γύρισε πολλές φορές τὸ πρόσωπο κοιτώντας τὸ δικὸ μου λυπημένα
ὦ, μὴ σὲ νοιάζει ἀγαπημένη, θάταν ἄνθρωπος καλὸς, ποὺ οἱ πονεμένοι σάν
καὶ μὲ τὸν θλίβουν, σάν κάθονται κατάχαμα καὶ στρίβουν ἓνα μικρὸ χαρτί ἢ
ἓνα χλωμὸ λουλούδι...

Εἶπες πὼς θάρτεϊς καὶ σὲ περίμενα...

"Ἡ νύχτα ἔχει πιά φτάσει... Ὁ οὐρανὸς εἶν' ὦρα πῶχει χάσει τὰ χρώματα
τὰ λουλουδένια... Ὅλα τ' ἄνθη σμίγουν ἀγαπημένα κι ἀγκαλιασμένες οἱ γαλάζιες
τῆς νύχτας οἱ σκιές, χορεύουν ὅπως πάντα... ὅπως χτές.

Εἶπες πὼς θάρτεϊς καὶ σὲ περίμενα...

Καὶ τό φεγγάρι, σάν μπαλόνι χρυσαφένιο ποὺ τοῦ κόπηκε ἡ κλωστή, ἀ-
νέβαινε ἀγάλι στὸν οὐρανὸ.

Μὰ ὅταν μὲ εἶδε, ἔσκασαν τὰ χεῖλια του καὶ γέλασε... καὶ γέλασε φριχτά...

Κ' ἔκρυσά τὸ κεφάλι μέσ' στὰ χέρια μου καὶ γὼ καὶ γέλασα... καὶ γέ-
λασα πικρά...

ΕΝΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΠΟΥ ΓΕΡΝΕΙ . . .

"Ἐγυρες στὸ στήθος τὸ κεφάλι σου καὶ δυὸ χοντρά μαργαριτάρια ἄρχισαν
νὰ κυλοῦν στὰ μάγουλά σου...

("Ἐτυχε νὰ δεῖς ἓνα τριαντάφυλλο νὰ γέρνει στὸ κλαδί του ἀπὸ τό βάρος
τῶν σταγόνων τῆς μπόρας ποὺ πέρασε, καὶ ποὺ κυλοῦν στὰ πέταλά του ;)

Τ' ὀλόγυμνό σου στήθος ἀνεβοκατεβαίνει γρήγορα κ' εἶναι ρόδινο πολὺ,
ἐνῶ τὰ χέρια σου πολεμοῦν νὰ τὸ σκεπάσουν...

("Ἐτυχε νὰ δεῖς ἓνα μπουμπούκι ρόδου νὰ σκάζει καὶ νὰ ξεπετάγεται ἀπὸ
τὸ πράσινο του σκέπασμα ὀλοπόρφυρο;)

Μὲς τὰ μπράτσα μου ἔτρεμες φοβισμένη μὲ ὀλόκλειστα τὰ μάτια
παγωμένη...

("Ἐτυχε νὰ δεῖς ἓνα λεπτόμισχο κίτρινο λουλουδάκι νὰ πολεμᾷ γιὰ νὰ
σταθεῖ ὀλόρθο στοῦ βοριᾶ τ' ἀγκάλιασμα ;)

...Τώρα εἶσαι ἀκίνητη μὲ τὰ βλέφαρα μελανιασμένα, μὲ τὰ χεῖλια σου μι-
σανοιγμένα, καὶ γὼ σὲ κοιτῶ ἀπὸ πάνω μὲ τὰ χέρια μου ἀκόμα γύρω σου
πλεγμένα...

("Ἐτυχε νὰ δεῖς ἓνα κίτρινο λουλούδι νὰ κείτεται μὲ τὸ λεπτὸ στελέχι του
σπασμένο, ἐνῶ ὁ καταχτητῆς βοριᾶς πάνωθε του νὰ περνᾷ;)...

Ἄθῆνα, 1925.

ΤΑΚΗΣ Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

“ΔΟΞΑ ΕΝ ΥΨΙΣΤΟΙΣ...”

Οί σπηλιές τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, πού πήρανε αὐτὸ τὸνομα γιατί γειτόνευαν μ' ἓνα μικρὸ ξωκλήσι ἐκεῖ πέρα ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τῆς Ἁγίας, βρισκόντουσαν μισὴ ὥρα περίπου μακριὰ ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἀντικρυνῆς πολιτείας καὶ μόλις δέκα λεφτὰ ἀπὸ τὴν τελευταία ἐξοχικὴ κατοικημένη ἔπαυλη μὲ τὸν τριγυρισμένο ἀπὸνα ψηλὸ τοῖχο πλατύχωρο κῆπο τῆς καὶ μιὰ βαρειά σιδερένια καγκελλόπορτα στεφανωμένη μ' ἓνα χρυσαλειφωμένο θυρεό. Ἦταν μιὰ ἀπομονωμένη καὶ ξεχωριστὴ συνοικία, χωρὶς ὅμως νᾶναι καταχωρημένη ὡς τέτοια στὰ ἐπίσημα βιβλία. Δὲν εἶχε τὴ χωρική τῆς ἀρχή, δὲν εἶχε παπὰ κι οὔτε δάσκαλο. Μιὰ πλατεία δημοσιὰ, πού ἔνωνε τὴν ἀντικρυνὴ πολιτεία μὲ τὶς ἄλλες πολιτείες στὸ νησί, περνοῦσε σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἐκεῖ δίπλα τῆς κι ἄλλα σύνομα μονοπάτια, πού ἔφερναν στὴ δημοσιὰ εἴτε τὸ δόλοισα στὴν πόλη, ἔκοβαν καὶ πήγαιναν καταμεσὶς τῆς. Δὲν ὑπῆρχε δημοσιὰ ἀγορὰ ἐκεῖ, κανένα παντοπωλεῖο ἢ ἄλλο κατάστημα. Ὑπῆρχε μονάχα ἓνα ὑπαίθριο καφενεδάκι, μ' ἓνα τζάκι χτισμένο ἀπὸ δυὸ κινητὲς ἀπελέκτες πέτρες μ' ἓνα μπρίκι πού ψένει τὸν καφέ, κατεβάζεται ἀπὸ τὴ φωτιά, πλένεται καὶ ξαναπαίνει γιὰ νὰ ψήσει τὸ τσάι ἀπὸ χαμομήλι, δυὸσμο, ἀλιφασκιά ἢ καὶ ἀπὸ ξηροὺς ἀνθοὺς ζαμπουκιᾶς. Τὸ κάλοκαίρι τέσσερα στυλάρια, μηγγμένα στὴ γῆ, στήριζαν κλάδους καὶ κλαδιὰ καὶ σχηματίζαν μιὰν καλύβα ἰσκιερή, πού ἔμοιαζε μιὰν οὐρανοσκεπή θρόνου πού συνηθίζεται ἀκόμα ἀπὸ τὸν Ποντίφηκα τῆς Ρώμῃ σὰ βγαίνει τὶς γιορτὲς σὲ παρελάσεις ἢ λιτανεῖες ἀπὸ τὸ ξακουσμένο παλάτι τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ ἐπίπλωση τοῦ ἦταν ἓνα—δυὸ καταφαγωμένα καὶ τρύπια ψαθιά, πού ἀ-

πλώνονταν κατάχαμα γιὰ ὅσους μπορούσαν νὰ διαθέσουν μέρος ἀπὸ τὴν ἐξαντλημένη διάθεση τῆς καθημερινῆς φτώχειας καὶ κακοριζικιάς γιὰ νὰ παίξουνε μιὰ πάστρα ἢ νὰ ρίξουνε τὸ ζάρι ἢ τοὺς ἀστράγαλους, ἢ νὰ καθίσουνε γιὰ ὥρες δίπλα ἀπὸ δυὸ ντομάτες ἢ δυὸ σάπια μῆλα περιμένοντας τὴν πρώτη μυῖγα πού θὰ ρχόταν νὰ κολλήσει στὸ ἓνα ἢ στ' ἄλλο γιὰ τὸ ἔπαθλο πού μπορούσε νᾶναι μιὰ πατάτα εἴτε ἓνα κρεμμύδι ἢ ἓνα κομμάτι ζάχαρης—πράματα πολῦτιμα κι ἀκριβὰ ὅμως καὶ πού λογαριάζονταν ἀπὸ τοὺς συνοίκους σὰν τὰ χρυσὰ κύπελα, τὶς ζαχαροστόλιστες τούρτες ἢ τὰ ταψιά ἀπὸ γλυκίσματα, νὰ ποῦμε, στὰ τυχερὰ παιγνίδια τῆς ἀριστοκρατίας. Τὰ καθίσματα ἦτανε λίγες χοντροκοπημένες μ' ἀνώμαλη ἐπιφάνεια πέτρες, βαλμένες γύρα, καὶ τὰ φλυτζάνια ἔφκαιρα τενεκεδένια κουτιά, πού ὁ ἰδιοκτήτης σύναζε, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, σὰν κατέβαινε στὴν πολιτεία ἀπὸ τὰ δοχεῖα τῶν σκουπιδιῶν, πού βγαλμένα στὶς ξῶθυρες τῶν σπιτιῶν περιμεναν τὸ δημοτικὸ ἀμάξι νὰ τὰ μεταφέρει.

Οἱ κατοικίες τῶν σπηλιάτουρων ἦταν ὅλες μονόχωρες, καὶ σπάνια δίχωρες, γιατί οἱ ἀρχαῖοι συλημένοι ἐτοῦτοι τάφοι, στενόχωροι ὅπως ξεπρόβαλλαν, δὲν φαίνεται νὰ ἦταν οἱ στερνὲς κατοικίες πλούσιων κι ἀρχοντοθρεμένων ἀνθρώπων. Οἱ σημερινοὶ κάτοχοι τοὺς ὕστερα ἀπὸ τὸσους αἰῶνες, ζοῦσαν ζωντανοὶ σὲ τάφους καὶ χρησιμοποιοῦσαν τὰ πέτρινα κιβούρια ἐκεῖ μέσα χτισμένα καὶ τοποθετημένα, ὅπως ἦταν, στὰ πλάγια γιὰ κλίνες τῶν πιὸ μικρῶν μελῶν τῆς φαμελιάς τοὺς ἢ γιὰ πάχνες τῶν ζῶων τοὺς, πού μαζί τοὺς μοιραζόντουσαν τὸ λιγοστὸ καὶ στενοκοπημένο χῶρο τῆς φτώχεις τοὺς κατοικίας. Δὲν εἶχανε βέβαια παρά-

θυρα, δέν είχανε μαρμαρωμένο ή σаниδωμένο πάτωμα, οί τοίχοι δέν ήτανε γυψωμένοι, μὰ όγροί και χλοϊσμένοι κ' ή μόνη και μοναδική ξώθυρα ήταν κατασκευασμένη από συρραμένα κομμάτια χοντρής σακκούλας ή από κομμάτια σκουριασμένων μπεζινοτενεκέδων καρφωμένα μαζί. Δέν έλειπαν όμως τὰ ράφια, κομμάτια ξύλα, στηριγμένα σε δυό παλούκια άπάνω από την ξώθυρα είτε στα πλάγια με βασιλικούς, λεβάντα, γαρουφαλιές, γεράνια και λογής—λογής πρασινάδες φυτεμένες σε τρύπιες κατασάρολες ή σπασμένα κανάτια. "Ένας λαχανόκηπος σαν την έπιφάνεια ενός άρκετά ευρύχωρου τραπεζιού στο μέγεθος, βλαστημένος σε δυό τρεις δράκες μαιτανό, δυό μικρές σειρές κρεμμύδια και σκόρδα, λίγη ρόκκα και σέλινο και καμιά δεκαριά φυτά ρεπανάκια—τό καθένα βέβαια στον καιρό του—και γυροφραγμένος από πέτρες κι άγκαθωτά ξεροκλάδια, συμπλήρωνε το φυτικό κόσμο της καθεμιάς φαμελιάς. Ούτε ένα δεντράκι για να κρεμμαστεί κανείς. "Ένας σκύλλος και μιá γάτα έπίσης πού ζούσανε άρμονικά κάτω από την ίδια στέγη και μοιράζονταν χωρίς ζηλειες τὰ χάδια και τις περιποιήσεις των νυκοκυρικών. Μιά αίγα και κάποτε ένα ύποζύγιο—ένα γαδούρι συμπλήρωνε ολάκαιρο τον κόσμο του σπηλιάτουρου. Τά πρώτα, τις χιονερές βραδιές του χειμώνα, άλληλοθερμαίνονταν με τ' άφεντικά τους πλαγιάζοντας πλάι τους και τὰ καλοκαίρια ξάπλωθαν καταγής άπάνω από την ξώθυρα της σπηλιάς κρεμμώντας τὰ πόδια τους σε μιá γολήνια άταραξία σαν τὰ οικόσημα των άρχοντικών πύργων κ' έπαύλεων. Τάλλα στις κακοκαιρίες μπάζονταν κι αυτά στις σπηλιές μέσα, και με την άναπνια τους αναπλήρωναν τή χρήση μιás σόμπας ή θερμάστρας σ' ένα πλοσιο νοικοκυριό. Πολλές χειμωνιάτικες βραδιές όρισμένα μέλη από μιá φαμελιά ξεκινούσαν για τὸ φτωχικό του γείτονα κ' ένα φανάρι στο χέρι

κάποιου πού άνοιγε τὸ δρόμο στους άλλους, φώτιζε τὸ μονοπάτι. Έκει περνούσαν, γύρω άπόνα μαγκάλι τις μακρόσυρτες και μονότονες ώρες κουβεντιάζοντας, λέγοντας παραμύθια κ' ιστορίες, συζητώντας ή φιλοσοφώντας, κάτω από τ' άμυδρό φώς μιás λαμπίτσας καρφωμένης ψηλά στον τοίχο ή ενός λυχνarioύ, άπάνω στη φτώχεια, την πρόοδο και τὸ νόημα της ζωής. Κι ὁ «πανταχού παρών» έρωτας δέν ήτανε μι' άγνωστη και παράξενη έννοια στη συνοικία κι ὅλοι ξαίρανε πώς ή Ροδινη του σιόρ Μιχάλη του λοκκοτρύπη, ήτανε τρελλα έρωτευμένη με τὸ κυπαρισσόκορμο παληκάρι τον Νίκαντρο, τὸ λατόμο, πού ὁ γονικός του σπήλιος δέν άπεχε από τή σπηλιά των δικών της άγαπημένης του περισσότερο από είκοσι βήματα. Κ' οί σπηλιάτουροι έτσι μίζεροι άργότες, μεροδουλετάδες, πότε—πότε και συχνά άεργοι, άντρες, γυναίκες, παιδιá κ' ύποζύγια με τὰ φτωχικά τους σ' άρχαίους τάφους μέσα, τὸ καφεενδάκι, τούς βοσιλικούς, τις λεβάντες, τις γαρουφαλιές και τὰ γεράνια και τις λογής—λογής πρασινάδες φυτεμένες σε τρύπιες κατασάρολες και σπασμένα κανάτια, τὸ λαχανόκηπο τους, ένα σκύλλο και μιá γάτα, μιá αίγα κ' ένα γαϊδούρι, ήταν μιá συνοικία ανθρώπων πού ζούσαν μιση μονάχα ώρα μακριά από την πολιτεία με τὸ Δήμαρχο της, τὰ Άνώτερα Έκπαιδευτήρια της και τὸ Μητροπολίτη της, και δέκα λεφτά μονάχα από την τελευταία άρχοντική κατοικημένη έπαυλη...Κι ὅμως ή συνοικία των σπηλιάτουρων δέν ήταν καταχωρημένη ως τέτοια στα έπίσημα μητρώα της πολιτείας. Μόνο πού κατά την ταξινόμηση της φυσικής ιστορίας άνηκαν έπιστημονικά κι άλάθευτα στην τάξη του ζώου εκείνου πού γνωρίζεται με τὸνομα «άνθρωπος»—ή κορωνίδα της θεϊκής πλαστουργίας!

Μιά παγερή βραδιά, παραμονή Χριστούγεννα, χαιρόταν μιá πρωτόφαντη ξαστεριά κι ὅλα τ' άστέρια χώριζαν ψη-

φι—ψηφι σ' ένα καλοχυμένο και καλοπιασμένο κογκρί βαμένο σέ βαθύ σκοτεινογάλαζο χρώμα για φόντο. Στη δίχωρη σπηλιά του σιόρ Μιχάλη, του λακκοτρώπη, ενός καλοκάγαθου κι άπονήρευτου μεροδουλετή, με τη νοικοκυρά του και τὰ δυο μονάκριβά του, τή Ροδινή και τόν Άντρέα, λουλούπιζε ακόμα τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ κι ἀκουγόταν ἕνα βραχνὸ κουβεντολόγημα κι ὁ στριγγὸς θόρυβος, πού ἔκαναν κινούμενα ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὰ μαγειρικά σκεῦη, τὰ μπρίκια και τὰ τσίγκενα πιάτα, πρόδιναν τή χριστουγενιάτικη προετοιμασία τῆς νοικοκυρᾶς πού εἶχε ἕνα, τὸ μοναδικὸ καλοθρεμμένο, πού φυλαγόταν ἀπὸ καιρὸ γιὰ τὴν περίσταση, πουλερικὸ και τὸ περιποιοῦσαν γιὰ τὴν αὐγινη αὐγόσουπα. Συχνά—πυκνά και κάποτε σ' ἀραιὰ διαστήματα ἀκουγόταν τὸ περπάτημα τῶν περαστικῶν και τὸ ποδοβολητὸ τῶν ζῶων πού πηγαινοερχόντουσαν ἀπὸ τὰ χωριά στὴν πολιτεία κι ἀπὸ τὴν πολιτεία στὰ χωριά, περνώντας τὰ μονοπάτια πού ἔκοβαν καταμεσίς τὴν περιοχή τῶν σπηλιῶν. Παραμονὴ Χριστοῦγεννα, πού ὁ καθένας ξεκινάει και φροντίζει νὰ φτάσει στὸ γενέθλιό του τόπο, μιὰ μέρα πού τὸ παιδί θὰ σμίξει με τὴ μάνα κ' ἡ μάνα με τὸ παιδί, τὸνα ἀδέρφι με τᾶλλο ἀδέρφι κι ὁ ἕνας δικὸς με τὸν ἄλλο δικό..

Ἐστερα ἀπὸ τὸ γέμμα τοῦ μεσάνυχτου, κοντὰ στὶς πρωῖνές ὥρες, ἀφοῦ εἶχε ἀραιώσει πιά τὸ περπάτημα τῶν περαστικῶν και τὸ ποδοβολητὸ τῶν ζῶων, μέσα στὴν ἄκρη σιγαλιὰ μιᾶς νυχτιᾶς πού λές κι ἀφουκραζόταν ν' ἀκούσει κάποιο μεγάλο μυστικὸ, πού τὰ διάφορα κρωζίματα τῶν πετεινῶν περῖχυναν, μαζί με τὸ τσουχτερὸ κρῦο, ἀνατριχίλα στὸ κορμί τοῦ ὁποιοῦ παρῳρήτη, φάνηκε νὰ προχωρεῖ κατὰ τὴν πόλη μιὰ σκιαδερῆ, θολή, ἀξεδιάλυτη ὁμάδα κινούμενων ὄντων: "Ἦτανε μιὰ χωρική γυναίκα καβάλα ἀπάνω σ' ἕνα γαϊδούρι και τυλιγμένη σὲ μιὰ σκοτεινόχρωμη κουβέρτα, και κάποτε ἄφηνε νὰ τῆς ξεφεύγει ἕνας ὀδυνηρὸς γογγυ-

σμός πού ἔβγαине μουγγὸς και πνιγμένος ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν κουβέρτα πού τῆς σφαλοῦσε τὸ στόμα. Πίσω ἕνας ἀψηλὸς ἄντρας χωρικός με βαρειές ριζάτες ποδιές, με σκυμμένη λιγάκι τὴν κεφαλή, ἕνα μαντήλι γύρω ἀπὸ τὰ φτιά και μιὰν πλεχτὴ μαλίνα γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ, ἀκουμποῦσε τὸνα χέρι στὸ σάμα, πίσω ἀπὸ τὴ γυναίκα, σὰ νὰ ζητοῦσε ἔτσι νὰ τὴ στηρίξει και με τᾶλλο βαροῦσε, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, ἀχαμνὰ κι ἀφαιρεμένα τὸ ζῶο με μιὰ λεφτὴ βέργα κ' ἕνα κροτάλισμα τῆς γλώσσας γιὰ νὰ τὸ σπρώχνει ν' ἀνοίγει πιὸ πολὺ τὸ βῆμα του.

Ἡ γυναίκα ξαναγόγγυσε τὸρα πιὸ δυνατὰ, πιὸ πολὺ σκληρίσει, μ' ἕνα ἀχὸ πού φανέρωνε πὼς κάποιος μεγάλος πόνος τὴν εἶχε ἀνεβάσει σ' ἕνα φοβερὰ κρίσιμο σημεῖο. "Ἦτανε σὰν τὸ ξεφωνητὸ ὁποιοῦ δέχεται μιὰ μαχαιριὰ κατὰβθα στὰ σπλάχνα.

—Βάσταξε κόμα λλίον τζι' ἐφτάσαμεν. Ἐτηχ Χώραγ καρτζίν. Ἐθ θωρεῖς τὰ φῶτα; Βάσταξε ὀρη Μαρία...

—Πανατὰ μου πικιόν... ἐννὰ γύρω πού τὸν γάδαρον τζι' ἐννὰ μεινω μέσ' στὴσ στράταν...

Ἡ Μαρία κι ὁ ἄντρας τῆς, ἕνα νεαρὸ και νεοπαντρεμένο ἀντρόγυνο, εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὸ χωριὸ του γιὰ νὰ πάει και νὰ περάσει τὴ μεγάλη και ξόλαμπρη γιορτὴ με τοὺς γονιοὺς τῆς Μαρίας, πού κατοικοῦσαν σ' ἕνα μικρὸ προάστειο πέρα πρὸς τὴ βορεινὴ μεριά τῆς πολιτείας. Ἐπρεπε νὰ τὴ διασχίσουν γιὰ νὰ φτάσουν ὡς ἐκεῖ. Ἡ Μαρία ὁμως πού βρισκόταν σὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα κατάσταση και στὸ μῆνα ἀπάνω, δέν εἶχε ὑπολογίσει ξεκινώντας πὼς τὸ βράδυ ἐκεῖνο θὰ τὴν ἔζωναν τέτοιοι σουγλεροῖ πόνοι και πὼς εἶχε φτάσει ὁ καιρὸς πιά νὰ φέρει στὴ ζωὴ τὸ πρωτόχαρὸ τῆς παιδί. Περνώντας ἔξω ἀπὸ τὴ σπηλιά τοῦ σιόρ Μιχάλη ὁ ἄντρας πρόσεξε ἀπὸ τίς χαραμίδες τῶν τενεκέδων πὼς ἀμυδροφωτιζόταν. Σταμάτησε νὰ χτυπᾶει τὸ γαϊδούρι και νὰ τὸ σπρώχνει με τὸ κροτάλισμα τῆς γλώσσας του νὰ προχωρήσει. Μ' ἀνοι-

χτά ζωηρά δρασκελισματα κατέβηκε
 ίσαμε τόν πόρο που όδήγαε στην ξώ-
 θυρα και με μιά άθελά του άγρια και
 σβέλτα φωνή φώναξε:

— "Έ νοικοτζιυροί..." Έ νοικοτζιυροί...

— «Είνταμ πΰναι ;» άκούστηκε μιά γυ-
 ναίικια τρομαγμένη φωνή, ή φωνή τής
 νοικοκυράς, που έξαιρετικά άπασχολη-
 μένη έκεινό το βράδυ δέν είχε άκόμη
 πλαγιάσει: Οί προετοιμασίες σε τέ-
 τοιες περιστάσεις του καθημερινό στε-
 ρημένου φτωχού ανθρώπου είναι με
 μιάς, όσο το δυνατό, και πιό λαμπρές
 και πιό ποικίλες

Στ' άκουσμα τής φωνής και τής δι-
 κής της άπόκρισης, ή Κυρά Μιχάλαϊνα
 πλησίασε τόν άντρα της που κοιμόταν
 και σκουντώντας τον με το χέρι ειπε :

— "Έ Μιχάλη...έ Μιχάλη· σήκου σιόρ
 τζιαϊ κάποιος έμ πΰξω τζιαϊ κάτι θέλει.
 Σήκου, έβκα έξω να δουμεν είνταμ που
 θέλει έτσι παράωρα ;...

Ο σιόρ Μιχάλης χασμουρίστηκε, ά-
 νοιξε άπότομα τά μάτια του γοργοπαί-
 ζοντας τά βλέφαρα, κοίταξε μ' άπορία
 τή γυναίκα του, κροτάλισε μ' ένα έπα-
 ναληπτικό ύγρο ήχο τή γλώσσα στον
 ούρανίσκο άπάνω, σα να δοκίμαζε τή
 γεύση ή τή δυναμικότητα κάποιου πο-
 του και ξάφνου γλίστρησε κάτω άπ' το
 κρεβάτι.

— «Πκοιός ένι;» φώναξε.

— "Έγιώ...λυπηθήτε μας, χριστιανοί
 μου. Έλαμνίσαμεμ που το χωρκόν να
 πάμεν τήν 'Ομορφίταν τζι' έμείναμεμ
 μεσόστρατα μέσ στογ κάμπον. 'Η γε-
 ναίικα μου (ή Μαρία όλο και συχνογόγ-
 γυζε) άκου τζοιλιοπονά τζιαϊ πεικάζω
 έν εις τες ώρες της... 'Αήστε να τήφ
 φέρω δάξω ώσπου να πάω τήχ Χώραν
 να φέρω τήμ μαμμούν τζιαϊ να πέψω
 χαπάριν τής μάνας της τζιαϊ του τζιω-
 ρου της να πεταχτοδ δά πέρα.

— «Φέρτην...φέρτην» άπάντησε ή νοι-
 κοκυρά και γυρνώντας προς τόν άντρα
 της ειπε : «Νά τήφ φέρει έσσω, άφέν-
 τη, τήφ φτωσιήν τήν γεναίικαν τζι' έν
 ψυσικόν. Μιάν τέθκιαν νύχταν που έν
 άνοιχτά τά έπουράνια... Λάμεν βοήθα

του να τήν κατεβάσει τζιαϊ κρατώ έ-
 γιώ το λυγνίν τζιαϊ φέγγω σας».

"Ετσι έγινε: τήν μετάφεραν στή σπη-
 λιά και τή βάλανε σ', ένα στρώμα να
 ήσυχάσει. Ο άντρας της σατισμένος
 τήν άφήκε στα χέρια του σιόρ Μιχάλη
 και τής γυναίκας του, και καβαλώντας
 το γαϊδούρι τράβηξε βιαστικός κατά
 τήν πόλη, για να φέρει τή μαμή και να
 στείλει μήνυμα στα πεθερικά του. 'Η
 άγωνία τής γέννας, ζωγραφιζόταν τώ-
 ρα ζωηρή κι άλάκαιρη στή μορφή τής
 Μαρίας. Στις κραυγές της πρόστρεξαν
 οί γείτονες που ρωτώντας μάθανε πώς
 μιά ξένη, περαστική γυναίκα ζήτησε
 καταφύγιο στή σπηλιά του σιόρ Μιχά-
 λη κι ότι σε λίγο θα γεννούσε το πρω-
 τόχαρό της παιδί. Σε λίγο άντήχησε
 στή σπηλιά μιά φωνή που άνάγγελλε
 με μιά έκθαμβη χαρά το χαρμόσυνο
 γεγονός τής γέννησης ενός βρέφους :

— Μάνα μου, τζι' έμ παλληκαρούδιν!

'Η Κυρά Μιχάλαϊνα, που δέν είχε λυ-
 πηθει να δώσει ό,τι χρειαζόταν σε μιά
 κακόμοιρη γυναίκα στήν πιό δύσκολη
 και τήν πιό επικίνδυνη περίπτωση τής
 ζωής της, παραστάθηκε σαν άληθινή
 μητέρα και πρώτη-πρώτη, γελαστή και
 καλοκαρδισμένη παράλαβε το βρέφος
 που το τύλιξε σε καθαρά ρούχα, βγαλ-
 μένα άπό το σεντούκι της, και τΰβαλε
 σιγαλά και με προσοχή σ' ένα μικρό,
 δίπλα έκει, κιβούρι του άρχαίου τάφου,
 που το χρησιμοποιούσε για πάχνη των
 ζώων όταν άναγκαζόταν να τά μπάσει
 στή σπηλιά μέσα τίς κακοκαιρίες. Ο
 φτωχός όταν δίνει κάτι για βοήθεια σ'
 ένα άλλο, το δίνει και με τά δυό του
 χέρια και μ' όλη του τήν καρδιά.

Ο άντρας τής Μαρίας έπιστρέφοντας
 με τή μαμή χάρηκε βρίσκοντας τή γυ-
 ναίικα του λυτρωμένη άπό το μαρτύριο
 των πόνων τής γέννας και το βρέφος, το
 πρωτόχαρό του άγόρι, να σιγανοκλαίει
 σε μιά πάχνη των άλόγων μέσα. Σε
 λίγο ειχαν φτάσει και τά γονικά τής
 γυναίκας του και πολλοί άπό το δικο-
 λόϊ της όδηγούμενοι λές άπό το λα-
 μπερόν αύγερινό που ειχε τώρα καρ-
 φωθει στον ούρανό άπάνωθε άπό τή

σπηλιά. Οί βοσκοί πού είχαν βγάλει τὰ κοπάδια ἀπὸ τὶς μάντρες σέρνοντας τα στὰ βοσκοτόπια, τραβηγμένοι ἀπὸ τὰ ξεφωνητὰ καὶ τὸ βρεφικὸ κλαμούρισμα, πήγαιναν πρὸς τὴ σπηλιά ρωτώντας νὰ μάθουνε τὴν αἰτία.

Τὸ πρῶτὸ στὸ λουτρὸ τοῦ παιδιοῦ ἦ μάνα τῆς Μαρίας κόβοντας ἀπὸ μιὰ κλωστή χρυσὰ νομίσματα γύρω ἀπὸ τὸ λαιμὸ τῆς ἓνα χρυσὸ Κωνσταντινάτο τὸριξε στὸ νερὸ μέσα. Ἡ Κυρά Μιχά-λαινα παίρνοντας τρία φύλλα ξερῆς ἐ-

Λευκοσία 1934.

λιᾶς κάπνισε μὲ μιὰν εὐχὴ γιὰ τὴν κα-
λὴ τὴν ὥρα, φέρνοντας τὸ καπνιστῆρι
τρεῖς φορές ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς
μάνας καὶ τοῦ βρέφους, κ' ἡ Ροδινὴ
στάλαξε πρόθυμη λίγες στάλες ροδό-
νερο στὴ χούφτα τοῦ καθενὸς στὴ
σπηλιά μέσα.

Ἄπὸ τὸ ξωκλήσι τῆς Ἀγίας Παρα-
σκευῆς, τώρα πού ἄρχισε νὰ καλοφω-
τάει ἡ μέρα, ἔφτανε μελωδικὰ τονισμέ-
νη κ' ἡ εὐαγγελικὴ ψαλμωδία: «Δόξα
ἐν Ὑψίστοις...»

ΘΥΜΟΣ ΟΡΑΤΗΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΟ

Πέρα ἀπ' τὴν ἡμερὴ πλαγιά ἡ μουσικὴ φωνὴ σου
Πῶς φτάνει, αὐλὲ ποιμενικέ, πλημμυρισμένη ἀγάπη
Καὶ τὴ λαλοῦνε τὰ πουλιὰ γύρω στὴν ὥρια φύση
Καὶ τὴνε νιώθουνε οἱ καρδιές τὴν ὥρα πού ἀγαπᾶνε !
Θάχει πολὺ τὸ φύσημα ζεστάνει τὸ καλάμι,
Κ' εἶν' μιὰ ψυχὴ, πού μέσα σου μέλπει μὲ τέτοιο πάθος
Τόσο πού τώρα ὡς τραγουδεῖς μιὰ νύφη μὲ χαϊδέβει
Κ' ἓνας παλμὸς ἐρωτικὸς χύνεται στὴν ψυχὴ μου.
Θεῖε αὐλὲ, πού ζύπνησες μὲ τὸ βαθὺ σκοπὸ σου
Μιὰ φύση γύρω ἀγροτικὴ μ' ἐρωτικὴ μιὰ χάρη
Τὴν ὥρα αὐτὴ πού ἀλαργινὰ μακραίνεται ὁ ἀχὸς σου
Πόσο ἔχω κλείσει φέβγοντας βαθειά μου τὸν καῦμό σου !

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΘΡΗΝΟΣ

Τὸ παλιὸ μας πιάνο μὲς στὴ σάλα
ἢ σκιά σου τὸ βραβαίνει,
ἦπτε τὴν ψυχὴ σου στάλα—στάλα
καὶ κλειστὸ τὴν ἀνασαίνει.

Σὲ σταυρὸ δετὰ καὶ ταίρια—ταίρια
πόδια τρυφερά, τὰ χέρια, περιστέρια...

Κι ὄνειρο ποτές δὲ σ' ἀνασταίνει
Ροδοπέταλα λυμένα...

Στὸ γυμνὸ τὸν κῆπο ἔχει φωλιάσει
μιὰ δειλὴ καλάμινη φλογέρα·
τ' ἀναφυλλητὸ τῆς γιὰ χαμένα δάση
τρέμει ἀπαύδημένο στὸν ἀγέρα,
σέρνεται στὰ κλώνια, κι οὔτε ἀράζει..
Μὲς τὴ χινοπωρινὴν ἔσπερα
τὸ νερὸ στὴ στέρνα ἀνατριχιάζει
σάμπως νὰ καθρέφτισεν Ἑσένα!

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΝΩΣ

ΩΣΑΝΝΑ

Καὶ μοναχὰ πού τὸ παράθυρο,
ἐνῶ θλιμένος τὸ πρῶτ
τ' ἀνοίγεις πλέρια ἔξαλαφρώνει σε
φῶς καὶ δροσιὰ στὴν ἐξοχή,

κ' εἶναι τὰ πάντα τόσον διορφα
—ἀπ' τὸ χορτάρι ὡς τὰ βουνὰ—
καὶ τόσον ἦσυχά καὶ διάφωνα,
πού λὲς ἡ νύχτα στοργικὰ

—μιὰ Βεδουίνα μάνα—τὰ ἴλουσε
γιὰ τὴ δικιά σου τὴ χαρὰ,
—καὶ μοναχὰ πού ἔξαλαφρώνει σε
τέτοια ζωὴ, πὲς : Ὁσσανά!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Μ. ΧΕΙΜΑΡΡΙΔΗΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΛΙΠΕΡΤΗΣ

ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΑΠΟΦΕΙΣ

(συνέχεια από τό προηγούμενο).

Ὁ πρῶτος τόμος τῶν τραγουδιῶν καὶ ποιημάτων (ἢ διάκριση εἶναι σκοπιμὴ) τοῦ Λιπέρτη μὲ τὸν τίτλο «Τζυπριώτικα Τραούδια» γραμμένος στὴν ντοπιολαλιά βγήκε, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὶ ἀπάνω, πρὶν 12 χρόνια. Ἀπὸ τὶς 113 σελίδες του, 8 σελίδες ἔχει πάρει ὁ πρόλογος, οἱ δὲ ὑπολειπόμενες περιλαβαίνουν ὅλα—ὅλα 45 κομμάτια. Ἡ ἀφιέρωση εἶναι χαρακτηριστικὴ γιατί ὄντας μιά σχεδὸν ἀπράλλακτη ἀναπαραγωγὴ τῶν παλιῶν του ἰδανικῶν στὴ ζωὴ, πού τὰ τραγουδοῦσε πρῶτύτερα στό ποίημα του «Ἐλεημοσύνη» μπασμένο στὴ συλλογὴ του «Στόνοι», ἀποτελεῖ ἐπίσης, ὅπως φαίνεται νὰ φρονεῖ, τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο σ' ἓνα σπουδαῖο κεφάλαιο τῆς ἀγροτικῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς ὅπως ὑπῆρχε κι ὅπως ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ σήμερα, ἂν καὶ κάπως ἐλαττωμένο ἀκόμη στὶς πόλεις καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀγροτικά κέτρα. Ὁ Ἀλιθέρης, ὅπως σημείωσα κ' ἐγὼ πρὶν χρόνια, παρατηρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς «ὦριμος καὶ κατασταλαγμένος δὲ βλασάνιστηκε μὲ τὰ προβλήματα πού βαρύνουν τὸν μεταπολεμικὸ ἄνθρωπο», κι ὁ Ἀνθίας θέτει ἀκόμη καθαρῶτερα τὸ ζήτημα σὲ δυὸ λόγια στὴ μελέτῃ του γιὰ τὸν ποιητὴ στό περιοδικὸ τῆς Μεγάλῃς Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὰ προβλήματα αὐτὰ, ἢ πὶό σωστὰ ἓνα ἰδιαιτέρω ἀγροτικὸ πρόβλημα δὲν ἔλειψε ποτὲ ἀπὸ τὸν τόπο. Ὑπῆρχε πολὺ πρὶν γίνῃ ἢ ἀπόπειρα στὰ 1904 περίπου νὰ ψηφιστεῖ νόμος πού νὰ κανονίσει τὶς σχέσεις τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ γεωργοῦ, καὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴ σύσταση μιᾶς Ἐπιτροπῆς ἀπὸ τὸν τότε Ἀρμοστή Σέρ Τζῶν Γιουτζήν Κλώσον μὲ δικαίωμα νὰ ξετάσει τὸ Κυπριακὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα, πού ἀποτελέσμα τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἦτανε οἱ πασίγνωστοι πιά

Νόμοι τοῦ 1919. Τὸ πρόβλημα αὐτό, πού ἔπαιρνε κάποτε δεύτερη καὶ κάποτε ἡπιώτερη μορφή, μὲ τὶς ποικίλες κ' ἐνδιαφέρουσες φάσεις, πού παρουσίαζε, δὲν ἄγγιξε καμμιά χορδὴ τοῦ συναισθηματικοῦ του κόσμου. Τρία τραγούδια «ἢ Ἀρκοντιά» (ἀκόλουθῶ τὴν ἐσφαλμένη ὀρθογραφία τοῦ κειμένου, πού γι αὐτὴ θὰ μιλήσω κάπως διεξοδικὰ κ' εἰδικὰ πρὶό κάτω καὶ στὸν κατάλληλο τόπο καὶ καιρὸ γιὰ νὰ ἐκφράσω τὴ διαφωνία μου καὶ νὰ διατυπώσω μερικές βασικὲς εἰσηγήσεις), «τ' Ἀρφανά», «ἢ Μισταρκά» καὶ τὰ παρόμοια τους στοὺς κατοπινοὺς τόμους, πού ζώπετσα καὶ χωρὶς νὰ φτάνουν ἴσαμε τὴ ρίζα, τὴν πηγαία καὶ βαθύτατη οὐσία κ' αἰτία τῶν ζητημάτων, πού πραγματεύονται, ἀγγίζουσι ἐπιφανειακὰ μερικές ἀπόψεις στὴν πού ἐπικρατοῦσε κ' ἐπικρατεῖ διάταξη. Γι αὐτὸ ὁ ποιητὴς ἀπόφυγε νὰ δεῖ, δὲ θέλησε νὰ δεῖ κι οὔτε εἶδε βυθίζοντας ἓνα διερευνητικὸ κοίταγμα στὰ βύθη τῆς βασανισμένης καὶ πολυπικραμένης ψυχῆς τοῦ χωρικοῦ ἀγρότη; Καὶ δὲν ἐνδιαφέρτηκε παρὰ γιὰ τὴ φαινομενικὴ, τὴν ἐξωτερικὴ ὄψη πού ἦτανε ἀναμφίβολα κ' ἢ πρὶό συνηθισμένη τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Ὁ ἐκλεχτὸς λογοτέχνης καὶ διανοούμενος Σάβας Χρίστῃς σὲ μιὰ διάλεξη του στὴν Κερύνεια στὶς 27(5)1928, νιώθοντας τὴν τέτοια ἔλλειψη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ, ξέφραζε τοῦτα τὰ λόγια: «...ἔχω νὰ παρακαλέσω τὸν ποιητὴ μας, πού τόσο λαμπρὰ ἔχει τραγουδήσει τοῦ πολίτη τῆς ζωῆς καὶ τὴν ψυχὴ σχεδὸ σὲ κάθε ξεφάνερωμα τους, νὰ στρέψει τὴν προσοχή του καὶ στοὺς καημοὺς καὶ τὸν πόνο τοῦ χωριάτη, πού σκύβει κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς δουλειᾶς, χωρὶς νὰ κατορθῶναι νὰ σηκώσει τὴν κεφαλὴ του, ἀπὸ τὴ φτώχεια καὶ τὴν κακομοιριά.»

Μ' αὐτὴ τὴ σκέψη ἀκριβῶς στό νοῦ

μπορεί κανείς να ξηγή χωρίς να παρεξηγή τον κόσμο που τραγουδεί ο Λιπέρτης σχεδόν αποκλειστικά στα αντικειμενικά κομμάτια του τόμου αυτού και των ὁμοίων τους στους ἄλλους δυο — τὸ δεύτερο καὶ τὸν τρίτο. Ἐνας πού μελέτησε ἕνα πρὸς ἕνα κι ὅλα μαζί τὰ κομμάτια τῆς πρώτης συλλογῆς καὶ πού στάθηκε νὰ στοχαστεῖ τὸ περιεχόμενο τους καὶ νὰ χαρεῖ τὴν τέχνη τους καὶ τὴν τεχνικὴ τους, μπορεῖ χωρίς δυσκολία, μ' ἕνα κοίταγμα στὸν «Πίνακα τῶν Περιεχομένων», νὰ χωρίσει τὰ αντικειμενικά τραγούδια ἀπὸ τὰ ὑποκειμενικά ποιήματα. Ἀπὸ τὰ 45 τὰ 9 εἶναι ὑποκειμενικά καὶ βρίσκονται στίς σελίδες 45,52,58,75,77,96,97,102, καὶ 104· καὶ τὰ πρῶτα φαίνεται νὰ τὰ συνδέει μεταξύ τους ἕνας προμελετημένος εἰρμός, μιά ἀπὸ τὰ πρὶν σχηματοποιημένη καὶ καθορισμένη σκέψη.

Μὲ τὰ αντικειμενικά του τραγούδια ἐννοοῦμε τὰ περιγραφικά ἐκεῖνα, πού σ' αὐτὰ τὸ ἐγὼ του ἐξαλείφεται ὁλότελα καὶ ταυτίζεται μὲ τὸ ἐγὼ ἑνός κάποιου τρίτου προσώπου, ἑνός ἀπλοῦ ἀγρότη. Ἐνσωματώνεται μέσα του παρυσιαζόμενος ὡς πατέρας πού δίνει συμβουλές στὴν κόρη του ἢ στὸ γιό του, ἢ ὡς γρηούλα γιαγιά πού φιλοσοφεῖ ἀπάνω στὴ μεταβολὴ πού ἔφερε ὁ καιρὸς ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς δικῆς της νιότης. Αὐτὰ κι ἄλλα τέτοια συγγενικά θέματα — θέματα καθημερινῆς χρήσης καὶ τριβῆς, μὰ φυσικά σὲ μιά πρωτόγονη ἀγροτικὴ κοινωνία, ὅπως τὴν Κοινωνία τοῦ Κυπριακοῦ χωριοῦ, πού ἐκφράζουν συναισθήματα λύπης, χαρᾶς, ἔρωτα, κᾶκίας, ἀπαγοήτεψης κ.ἄ. — ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενο τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν. Φαίνεται πὸς ἀνάμεσα τούτων πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν καὶ τὰ πρῶτα-πρῶτα τραγούδια πού ἔγραψε στὴν ντοπιολαλιά. Ἐχοῦνε βάση τους τὸ δίστιχο καὶ τὴν παροιμία. Καταλήγουν τὰ πιὸ πολλὰ σὲ μιά παροιμία πού εἶναι ὁ συμπυκνωτῆρας τῆς λαϊκῆς θυμοσοφίας καὶ διαπνέονται ἀπὸ ἕνα εὐλόγο διδαχτισμό.

Κι ὁμως μερικά ἀπὸ τὰ αντικειμενικά πού ξεχωρίσαμε τραγούδια εἶναι

μιχτά. Γραμμένα τὰ περισσότερα σὲ μιά θαυμαστὴ ποικιλία μέτρων καὶ δουλεμένα ἀπὸ ἕνα ἐπιδέξιο καὶ μαστορικὸ χέρι, μποροῦν ἀναντίρρητα νὰ μποῦν στὴν ἀνθολογία τοῦ Γεώργιου Κεφάλα ὡς συνέχεια ὄχι τῶν εἰδυλλιακῶν τραγουδιῶν τῆς παρακμῆς μὰ τῶν εἰδυλλιακῶν τῆς πιὸ κλασσικῆς περιόδου τῆς Ἑλληνικῆς λυρικῆς ποίησης. Δὲν εἶναι καθόλου ὑπερβολικὴ ἢ γνώμη τοῦ Ἀλιθέρη πὼς στὰ εἰδυλλιακά του «πραγματικά εἶναι ὁ καλύτερος ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ τοῦ εἴδους στὴν ποίησιν μας ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Θεοκρίτου». Κατόρθωσε νὰ ἐξημερώσει μιά χοντροκοπημένη καὶ τραχιὰ, ὅπως εἶναι ἄλλωστε κάθε ντοπιολαλιά, γλώσσα, πού διατηρεῖ ὁμως καὶ πού φανερώνει κάπου-κάπου τὴν τραχύτητα της, σημάδια ἀπὸ τὸ φυσικὸ της, τὸ ἐνστικτὸ της — ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφραση. Ποιὰ ὑπομονὴ κ' ἐπιμονή, ποιὰ λεπτὴ αἴσθησις κ' ἐκλεχτικότητα, πρὸ πάντων στὸ διάλεμα τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων, ποιὰ τεχνικὴ ἐπιτηδειότητα κ' εὐκαμψία στὸ πλέξιμο καὶ τὸ γύρισμα τοῦ στίχου πού κράτησε εἴκοσι ἀπάνω-κάτω χρόνια· γιατί καὶ δὲν πρέπει νὰ μείνει ἀπαρατήρητο τὸ γεγονός πὼς ἡ ντοπιολαλιά πού χρησιμοποιήσῃ ὁ Λιπέρτης εἶναι, καλὰ ἢ κακὰ, σχεδὸν τελείως καλύτερη ἀπὸ ξένες λέξεις καὶ φράσεις πού μᾶς ἀφήκαν φεύγοντας οἱ παλιές ἐπιδρομές καὶ πιὸ πολὺ οἱ ξένες κυριαρχίες τῶν Λουζινιανῶν, τῶν Βενετσιάνων καὶ τῶν Τούρκων.

Ἡ τέτοια ἐκλεχτικότητα διαφαίνεται ἀδρότερη ἀκόμα στὰ ὑποκειμενικά του τραγούδια. Ὁ ποιητὴς σ' αὐτὰ «περιστοιχίζεται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν, μιλά τὴ γλώσσα τους, μὰ εἶναι ἐξελιγμένος, πολιτισμένος, ὑψηλότερος. Εἶναι ἡ κεφαλὴ». Στὰ πρῶτα, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, κατεβαίνει νὰ συναντήσῃ τὸν ἀγρότη χωρικό, ἐνῶ στὰ δεύτερα προσκαλεῖ τὸ χωρικό ν' ἀνέβῃ αὐτός, νὰ ὑψωθεῖ καὶ νὰ προχωρήσῃ νὰ τὸν συναντήσῃ. Σ' ἐκεῖνα ἀναλύει, σὲ τούτα συνθέτει. Γι' αὐτὸ καὶ διαφαίνεται σ' ἕνα κάπως μέτριο βαθμὸ ὁ μορφωμένος ἀστὸς Λιπέρτης,

χωρίς όμως να παρατηριέται (καίτοι αυτό συμβαίνει στα πατριωτικά του στο δεύτερο τόμο καθώς κι ολοφάνερα πιά στ' άλλα μη πατριωτικά υποκειμενικά ποιήματα του τρίτου τόμου) καμιά ανάλογη μεταβολή στο επένδυμά τους, στην πού τὰ ἐκφράζει γλώσσα. Δὲ μπορούσε καὶ νὰ συμβεῖ ἀλλιώτικα: Ὁ γλωσσομαθὴς Λιπέρτης πού διάβασε, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο μέρος τῆς φιλολογίας τῆς φυλῆς του, ἀρχαίας καὶ νεώτερης, κι ἀκόμα Γαλλική, Ἀγγλική καὶ πρό πάντων Ἰταλική φιλολογία, ὁ ἄνθρωπος πού ταξίδεψε στὴν Ἀνατολή, τὴν Αἴγυπτο, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλία, θὰ φύλαγε μέσα του κατασταλαγμένη τὴν ἐπίδραση πού ἀναγκαῖα φέρνει μὴ τόσο πολύμερη καὶ ποικίλη παιδεία.

Ἡ σύγκριση πού χωρὶς ὅμως καμιά διάκριση κι ἀντιδιαστολή γίνεται συχνότατα μεταξύ τοῦ ἔργου τοῦ Λιπέρτη καὶ τούτου ἢ ἐκείνου ἀπ' τοὺς ἀρχαίους λυρικούς καὶ πρό πάντων μὲ τὸν Προβηγκιανὸ ποιητὴ Μιστράλ καὶ μάλιστα μ' ἓνα ἀπόλυτο τρόπο, ἔχει παρατεντωθεῖ τόσο καὶ ἴσαμε ἓνα τέτοιο μεγάλο βαθμό, πού νὰ δυσκολεύεται κανεὶς ν' ἀγγίξει καὶ μὲ τὸν πιὸ ἐλαφρὸ καὶ συγκαταβατικὸ τρόπο ἐτούτη τὴν ἄποψη. Κι ἀκόμα ἔχει τονιστεῖ ἐπίμονα, σχετικὰ μὲ κάποιες ἀναγλυφικὲς ὁμοιότητες πού παρουσιάζουν τὰ ποιήματα τοῦ Λιπέρτη μὲ κάποια ποιήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων λυρικών, πῶς ὁ ποιητὴς μας δὲν ἔτυχε νὰ διαβάσει ἔστω καὶ στίχο ἀπὸ τὸ ἔργο τους! Ἴσως νὰ ἐννοοῦν οἱ κριτικοὶ αὐτοὶ πῶς ὁ Λιπέρτης δὲν ἔκαμε ἀντικείμενο σοβαρῆς καὶ συνεχισμένης μελέτης αὐτὸ τὸ κεφάλαιο τῆς Ἑλληνικῆς ἀνθολογίας. Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς σύγκρισης μὲ τὸ Μιστράλ ἄς εἰπωθεῖ τοῦτο μονάχα, — μόνον πού θὰ μποροῦσε νὰ γίνει κάποια σύγκριση τῆς υποκειμενικῆς ποιήσεως τοῦ Λιπέρτη μὲ τὸ ἔργο ἐκείνου — ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι τόσο μεγάλη κ' ἡ ὁμοιότητα τόσο στενὴ καὶ περιορισμένη, ὥστε τὸ τελικὸ κέρδος πού βγαίνει ἀπὸ τούτη νᾶναι ἀσήμαντο γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ μας καὶ γενικώτερα ἀνώφε-

λη γιὰ τὴν κριτική. Ὁ καθηγητὴς φιλόλογος κ. Ξιούτας στὸ ἄρθρο του ἀπάνω στὸν τρίτο τόμο, πού δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημ. τῆς Λευκωσίας «Πρωϊνὴ» στὶς 4|2|1934, ἔγραψε κατὶ πού ἔπρεπε νὰ εἶχε εἰπωθεῖ πολὺ πρὶν, ἴσως ἓνα μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ πρώτου τόμου: «καλύτερο καὶ συνεπέστερο νὰ μὴ ἀναζητήσουμε σ' αὐτὰ κανένα Θεογονι, οὔτε καὶ στα ἐρωτικά καμμιὰ Ἡριννα ἢ Ἀσκληπιάδη. Ἡ ἀπλοϊκότης τῆς «παραγγελίας», ἡ ἔντονος ἀντίληψις τοῦ σωστοῦ ἀπὸ τὸν κοκὸ δρόμο εἶναι γνησίως λαϊκά...» Αὐτὴ κ' ἴσως μιά εὐρύτερη ἀκόμη σκέψη πρέπει νὰ χρησιμεύει γιὰ καθοδήγηση ἢ σωστότερα ὡς μιά ἀσφαλίστικὴ βαλβίδα στὴν ὁρμὴ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ν' ἀναζητᾶται κανεὶς ἀρχαῖα πρότυπα μὲ σκοπὸ πάντα τὴ σύγκριση.

Τὰ υποκειμενικά τραγούδια τῆς συλλογῆς αὐτῆς εἶναι ἔτσι προσωπικώτερα, τεχνικώτερα καὶ μουσικώτερα. Ὁ Ἀλιθέρης γράφει σχετικὰ: «ὅπου μεταχειρίστηκε τὸ ἐγὼ γιὰ νὰ μᾶς τραγουδήσει ἐντελῶς υποκειμενικά ὁ Λιπέρτης, ἤρε τὴν ἀπαλώτερη καὶ μουσικώτερη διάθεση τῆς γλώσσας καὶ μᾶς συγκινεῖ ἀμεσώτερα. Ἡ γλώσσα τοῦ εἶναι πολιτισμένη κ' ἐξευγενισμένη.» Λόγια σωστά πού πρέπει ὅμως νὰ συσχετισθῶν πιὸ πολὺ μὲ τὰ ποιήματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ στὸν πρῶτο τόμο, γιατί σ' αὐτὰ συμβαίνει ὅ,τι ἔγραψα στὸ κριτικὸ μου σημείωμα στὰ 1924: «γιὰ τοῦτο ὕφος [προσωπικὸ] δὲ δημιουργεῖται σ' ὅσα ὁ ποιητὴς κάνει παραχωρήσεις γιὰ νὰ κατέβει αὐτὸς στὰ πόδια τοῦ λαοῦ... Τουναντίο ἐκεῖ πού ζητάει νὰ ὑψώσει τὸν ἀπλοϊκὸ χωρικὸ, δημιουργεῖ τεχνικὰ προϊόντα ἄξια γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ φῶς».

Ὁ φίλος φιλόλογος κ. Προυσῆς στὸ κριτικὸ του ἄρθρο στὴν «Πρωϊνὴ» τῆς 13|4|1934 ἀπ' ἀφορμὴ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ γ' τόμου, γιὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας τοῦ Λιπέρτη γράφει: «μερικοὶ μοῦ ἀμφισβήτησαν τὴ γλώσσά του: «δὲν εἶναι κυπριακὴ γιατί δὲ μιλιέται πουθενά». Μὰ ὁ Λιπέρτης δὲ γράφει τὴ γλώσσα *μιας περιοχῆς* ὅπως ὁ Ρῶσ-

σίδης κι ὁ Λιασιδής, τῆ γλώσσα τοῦ ἰδιαίτερου τόπου των, ἀλλὰ παίρνει λέξεις, τύπους, συνταχτικά σχήματα ἀπὸ ὅλη τὴν Κύπρο καὶ δίνει *παγκυπριακὴ* μορφή στὴ γλώσσα πού χρησιμοποιεῖ. Κι ἀσφαλῶς ἡ δημοτικὴ κυπριακὴ τέτοια εἶναι». Ἡ γνώμη αὐτῆ τοποθετεῖ ὀρθὰ καὶ δίκαια τὸ ζήτημα αὐτὸ ἐκεῖ πού πρέπει νὰ τοποθετηθεῖ. Ὁ Λιπέρης περιπλανώμενος δημόσιος ὑπάλληλος—ὅπως τ' ἀπαιτοῦσε τὸ διάφορο εἶδος τῆς δουλειᾶς πού εἶχε νὰ ἐχτελέσει ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ—ἀροτρίασε πηγαίνοερχόμενος τὸ νησι ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀντρέα Ἰσαμε τὸν Ἀκάμα κι ἀπὸ τὸν Κορμακίτη Ἰσαμε τὸ Ἀκρωτήρι τῶν Γάτων. Πῆγε βαθειὰ στὴν καρδιά τῆς καρδιάς τοῦ νησιοῦ πού τὸ πέρασε παρημασιά μὲ παρημασιά. Κ' ἡ μεταστροφή πρὸς στὴν ντοπιολαλιά δὲν ὀφείλεται στὴν ἀηδία ἢ τὴν ἀβεβαιότητα πού μποροῦσε νὰ αἰσθανθεῖ ἕνας τεχνίτης τοῦ λόγου ἀπὸ τὴν ὀξύτητα τῶν συζητήσεων γύρω ἀπὸ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα τὸν τότε καιρὸ, ἀλλὰ στὴ μαγεία πού ἐξασκοῦσε ἀπάνω του ὁ ἀγρότης καὶ τὸ ἀγροτικὸ περιβάλλον—ἡ φωνὴ τῆς ἀγνῆς καὶ ἀδούλωτης φύσης. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ὅτι ἡ ἀπαγγελία ἢ τὸ τραγούδιμα διστιχῶν ἀπὸ ἕνα ἀγροτικὸ παλληκάρι σὲ μιὰ ἀγροτικὴ γιορτὴ τὸν εἶχε μαγέψει τόσο πού στᾶθηκε ἀφορμὴ κι αὐτὸς ν' ἀρχίσει νὰ συνθέτει στὴν ντοπιολαλιά ἀπὸ τότε. Κι αὐτὸ τὸ γεγονός καθορίζει ὡς τὸ πρῶτο χρονικὸ ὄριο στὴ μεταστροφή του. Ἄς εἰπωθεῖ δῶ πέρα πῶς ὁ ποιητὴς μας δὲν παύει νὰ τρέφει μέσα του κάποια συμπάθεια γιὰ τὴν καθαρῆουσα, πού τὴ γράφει στὴν ἰδιωτικὴ του ἀλληλογραφία, κάποτε κι ὅταν δὲ μιλά στὴν ντοπιολαλιά τὴ χρησιμοποιεῖ στὶς κουβέντες του καὶ τὶς προσφωνήσεις του καὶ σὲ μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀφιέρωσεις του στοὺς κυπριώτικους τόμους, πού ξενίζουν τόσο πολὺ. Στὴν καθαρῆουσα εἶναι γραμμένες κ' οἱ ἐπεξηγήσεις τῶν γλωσσαρίων του. Ὁ καθηγητὴς κ. Κ. Ἀμαντος γράφοντας στὸν ποιητὴ (βλ. τόμ. β', σελ. 122) λέει: ἡ «ποιητικὴ σας συλλογὴ δεικνύει

ἑκτακτον γνῶσιν τῆς διαλέκτου τῶν λαμπρῶν Κυπρίων καὶ τῆς λαϊκῆς ψυχολογίας καὶ ἀντιλήψεως...», κι ὁ καθηγητὴς κ. Στ. Κυριακίδης (βλ. τόμ. β', σ. 130) ὅτι «λαογραφικῶς τὰ ποιήματά σας εἶναι ἄξια πολλῆς προσοχῆς ὄχι μόνον ὡς δείγματα τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου καὶ ἰδίως τῆς φρασεολογίας αὐτῆς...». Ὁρθότερες παρατηρήσεις.

Ὅ,τι ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονηθεῖ σχετικὰ μὲ τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι τὸ γεγονός πῶς τόσο ἡ ὀρθογραφία ὅσο καὶ ἡ φωνητικὴ ἀπόδοση εἶναι πολὺ ἐσφαλμένες. Οἱ βεσικοὶ κανόνες τῆς κυπριακῆς φωνητικῆς ὅπως ὀριστήκανε ἀπὸ τὸ Μενάρδο πρῶτα κι ἀπὸ ἄλλους φιλολόγους πιὸ ὕστερα (Ἀναγνωστόπουλο, Παντελίδη κλπ.) ὄχι μόνον δὲν τηροῦνται ἀλλὰ καὶ *σκόπιμα* ἴσως νὰ παραβλέπονται. Αὐτὸ συμβαίνει συχνότερα στὸν πρῶτο τόμο, παρατηρεῖται κάποια περισσότερη προσοχὴ στὸ δεύτερο, μὰ ξαναπαρουσιάζεται τὸ ἴδιο κι ἀπαράλλαχτο φαινόμενο στὸν τρίτο. Πρὸ πάντων ἡ ἀνομοιομορφία σχετικὰ μὲ τὶς παθήσεις τῶν τελικῶν συμφῶνων καὶ τὴν ἔγκλιση τοῦ τόνου τῶν λέξεων πού ἀκολουθοῦν κατόπι ἀπὸ ὀρισμένα μόρια, εἶναι συχνότατη καὶ συμβαίνει μάλιστα στὸν ἴδιο στίχο νὰ τηρεῖται καὶ νὰ μὴ τηρεῖται. Κ' ἔτσι ἡ μουσικὴ τοῦ στίχου, ὅταν ἕνα τραγούδι ἢ ποίημα διαβάζεται, χάνει ὄχι λίγο. Οἱ λέξεις *ἐν*=εἶναι καὶ *ἐν*=δὲν, ἀνταλλάσσονται χωρὶς νὰ προσέχεται ἡ ἔννοια, καὶ τόσο συχνὰ ὥστε νὰ προξενοῦν ἀναμφίβολα τὴν πιὸ μεγάλη σύχυση. Γι αὐτὸ χρειάζομαστε μιὰν ἐπανεκδοσὴ, καλοφροντισμένη ἀπὸ εἰδικούς, καὶ λεύτερη ἀπὸ κάθε ὀρθογραφικὸ ἢ φωνητικὸ λάθος. Ἀκόμα, μιὰ τέτοια ἔκδοσὴ πρέπει νὰ περιλάβει ἕνα πλουσιώτατο γλωσσάριο λέξεων καὶ φράσεων, ὅποταν οὔτε ὁ καθηγητὴς κ. Ρουσσὲλ θὰ παραπονεθεῖ καὶ πάλι γράφοντας «...Il y a un léxique, pas bien bon, qui oublie des mots difficiles, et donne βολετόν=δυνατόν, (mot assez courant!)» κι οὔτε ὅσοι εἰσηγήθηκαν νὰ μεταφραστοῦν τὰ τραγούδια του στὴ νεοελληνικὴ, ὅπως ὁ Παλαμᾶς, ὁ

Μαρίνος Σιγοῦρος κ. ἄ. θά ἐπιμένουν.

Ὡς γεγονὸς ἢ ἄποψη αὐτὴ ὑποθέτω πὼς ἔχει ἐπηρεάσει κι αὐτὸν τὸν ποιητὴ, πού ἴσως καὶ νὰ μὴ θέλησε νὰ φανεῖ πολὺ αὐστηρὸς στὴ φωνητικὴ διατύπωση, γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ καταληπτὸς στοὺς μὴ Κυπριῶτες καὶ νὰ διαβαστεῖ πλατύτερα στὴν Ἑλλάδα, βοηθώντας ἔτσι τοὺς φίλους καὶ θαυμαστὲς του πού ὑποστηρίζουν μὲ τὸν πιὸ θερμὸ τόνο πὼς ἢ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ὅπως ἢ Γαλλικὴ Ἀκαδημία, πρέπει νὰ βραβεύσει τὸ ἔργο του. Ὁ καθηγητὴς στὸ Γυμνάσιο τῆς Κερύνιας κ. Χατζηγιάννου, πού ξαίρει τόσο καλὰ τὰ γλωσσικὰ τῆς ντοπιολαλιᾶς μας, κρίνοντας τὸν γ' τόμο στὰ «Κυπριακὰ Χρονικὰ» ἔγραψε: «τέλος ἢ φωνητικὴ ἀπόδοση φαίνεται ἀπὸ τὸ πρῶτο κοίταγμα πὼς δὲν εἶναι κείνη πού χρειάζεται γιὰ τέτοια διαλεκτικὰ κείμενα· μὰ ἴσως ὁ Λιπέρτης διατήρησεν αὐτὴ τὴ γραμμὴ γιὰ λόγους σκοπιμότητος, ἐπειδὴ τὰ ποιήματα του δὲν προορίζονται γιὰ τοὺς Κυπρίους ἢ γιὰ τοὺς γλωσσολόγους μόνο.» Πραγματικὰ τὸ ἔργο του βρῖσκεται σιμῶτερα στὴν καρδιά τῶν Ἑλλήνων παρὰ τῶν Γάλλων Ἀκαδημαϊκῶν. Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν τιμώντας τὸ ἔργο του τιμᾶ τὸ ἔργο τοῦ σημαντικώτερου σήμερα Κύπριου ποιητῆ πού ἔγραψε στὴν ντοπιολαλιά ἕνα ἔργο τόσο ἐξοχα ὠραῖο. Μιὰ τέτοια τιμὴ θᾶναι καὶ δική της τιμὴ. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ἢ προτεινόμενη ἐπιμελημένη, ὑπομνηματισμένη κ' ἐπεξηγηματικὴ ἔκδοση θά ἐξαφανίσει τὴ φαινομενικὴ ἀνάγκη καὶ τὸν κίνδυνο τῆς μεταφράσεως στὴ νεοελληνικὴ, πού θὰ τινάζει τὸ πιὸ πολὺ μέρος ἀπὸ τὴ χαριτωμένη γῆρυ τῶν ποιητικῶν λουλουδιῶν τῆς Λιπερτικῆς τέχνης. Μιὰ ματιὰ στὸ προαναφερμένο στὴν ἀρχὴ ἄρθρο τοῦ κ. Ρολάνδη, πού περιλαμβάνει μερικά «νεοελληνοποιηθέντα» κάπως αποσπᾶσματα ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο, φανερώνει τὸ μεγάλο κακὸ πού μπορεῖ νὰ φέρει μιὰ τέτοια ἄστοχη ἀπόπειρα.

Ἡ ὀρθὴ φωνητικὴ διατύπωση θά

σκεπάσει ἐπίσης καὶ μέρος τῆς κακοφωνίας ἀπὸ τὶς χασμωδίεσ πού συναντοῦμε στὸ ἔργο του, πού γι αὐτὲς κατηγορήθηκε κάπως ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὸν προλογητὴ τῶν ἐκδόσεων του—πού εἶναι καὶ τὸ μόνο ψεγάδι πού ἀνακαλύπτει—καὶ τὸν κ. Λῶρο Φαντάζη, πού στὴν οὐρὰ μερικῶν ἀνύπαρχτων ψεγαδιῶν πού ἀραδιάζει, προσθέτει τὰ ἐπόμενα ἀπόλυτα: «...καὶ οἱ χασμωδίεσ—αὐτὲς κυριολεκτικῶς ὡς ἢ ἄμμος τῆς θαλάσσης—δὲν σημειώνουν ὀλοκληρωτικὴ ἔκλειψι ἀπὸ τὸ ἔργο του». Ἀφήνοντας κατὰ μέρος πὼς οὔτε αὐτὰ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη εἶναι λεύτερα ἀπὸ χασμωδίεσ καὶ πὼς στὴ Βυζαντινὴ ὑμνολογία ἢ χασμωδία ὑπάρχει σ' ἕνα ἀπεριόριστο βαθμὸ, ἀνάγκη νὰ τονιστεῖ κατὰ τὸν πιὸ ἐμφαντικὸ τρόπο πὼς οἱ νεοελληνικοὶ στιχουργικοὶ κανόνες δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἰσχύουν ἀμετάβλητα γιὰ τὸ ἴδιο θέμα στὴν ντοπιολαλιά μας. Ἄν ἐξαίρεσοῦμε τὴ σκόπιμη χασμωδία πού ταιριάζει καλύτερα μὲ τὸ νόημα (λ. χ. συντροῦλα ἀντὶ συντρόλα, πού ἐκφράζει μιὰ συνεχισμένη στροφή ἢ κίνηση), τὴ χασμωδία «ἐπὶ μέσης λέξεως», ἐκείνη πού προέρχεται ἀπὸ δύο ὅμοια ἢ ἀνόμοια φωνήεντα στὸ τέλος καὶ στὴν ἀρχὴ δύο ἀλλεπάλληλων στίχων, τὴ χασμωδία στὸ τέλος τοῦ ἑπτασύλλαβου καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ ὄχτασύλλαβου—πού μαζί ἀποτελοῦνε τὸ δεκαπεντασύλλαβο—εἴτε ὅμοια εἶναι τὰ φωνήεντα ἢ ἀνόμοια, ἐκείνη πού τὸ πρῶτο ὅμοιο ἢ ἀνόμοιο φωνήεντο τονίζεται, κ' ἐκείνη σχετικὰ μὲ ἀνόμοια φωνήεντα ὅταν ἀκολουθεῖ δασυ σύμφωνο κατόπι ἀπὸ τὸ δεύτερο στὴ σειρά(ι) ἰσχυρότερο—ἰσχυρὸ ἢ (ι) ἰσχυρὸ—ἰσχυρότερο, μόνο ἢ χασμωδία ἀπὸ δύο ὅμοια φωνήεντα ὅπως στὸ στίχο:

«Πώσιει ἢ μαύρη μιστρὰκὰ» (τόμ. α' στ. 8. σ. 36).

εἶναι πραγματικὰ ἀνυπόφορη. Μὰ οἱ τέτοιεσ χασμωδίεσ, ὅσες καὶ νᾶναι, δὲν εἶναι «ὡς ἢ ἄμμος τῆς θαλάσσης» κ' ἢ ὑπερβολὴ τοῦ κ. Φαντάζη καταντᾶ νὰ μὴ εἶναι «ἢ μετὰ χάριτος ὑπέρβασις τῆς ἀληθείας».

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟ ΚΑΙ ΝΕΟΙ

Μιλούμε για «πνευματικό περιβάλλο» που λείπει από την Κύπρο. Και λέμε πως γι αυτό φταίνε οι διανοούμενοι του τόπου, καθώς κ' οί οικονομικές κι άλλες συνθήκες και η επαρχιακή μας απόμωση. Φοβούμαι όμως πως σ' αυτό κυρίως φταίει η άσχητη, άσυστηματοποίητη και σπασμωδική δουλιά που γίνεται εδώ, όχι μόνο στον πνευματικό τομέα μα και σε κάθε ενέργεια γενικής μορφής. "Όλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρώπινης δράσης ἐδῶ εἶναι λιβάδια ἀπεριτείχιστα και τὸ κάθε ζωντανὸ μπαينوβγαίνει κατὰ τὸ κέφι του. Κανένας ἔλεγχος, κανένας περιορισμός. Καμιά προσπάθεια πού νὰ συντονίζει ὅλες τις ἀτομικές ἐνέργειες σ' ἓνα και μοναδικὸ σκοπὸ με τις ἴσιες κατευθινηγίες γραμμές. "Ό τόπος μας ἀγνοεῖ τὴν ὀργάνωση· κάθε εἴδους ὀργάνωση. Οἱ ὀμάδες δὲν παρουσιάζονται νὰ δροῦν ἐνσυνείδητα κάτω ἀπὸ μιὰ φωτισμένη ὀδηγία, μα ὀλότελα ξεκάρφωτα τὸ κάθε ἄτομο προχωρεῖ με κόπο και δυσκολίες νὰ πραγματώσει, ὅτι δὲ θὰ ἦτανε παρὰ ἓνα ἀπλὸ παιγνίδι, ἀν ὑπῆρχε ἡ εἰδικὴ ὀργάνωση. Γιατί αὐτὴ τὰ δημιουργοῦσε εὐνοϊκὸ τὸ περιβάλλο, ἀφοῦ θὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ καθορίζει και νὰ καθαρίζει τὸ δρόμο με τὴν κοινὴ προσπάθεια. Κι ἀν κάποτε φανοῦνε οἱ ὀμάδες, θὰ εἶναι ὀχλοὶ ἄβουλοι, ἀπροσάρμοστοι. Εἶναι αὐτὸ πού σκοτώνει τὴ ζωτικότητα τοῦ τόπου και παραλύει τις σπασμωδικές κινήσεις τοῦ για καλύτερη.

Στὸν πνευματικὸ κύκλο εἰδικὰ τὸ ἀνοργάνωτο αὐτὸ ζημιώνει φοβερὰ τὴν ὀμαλή διανοητικὴ ἐξέλιξη τοῦ τόπου και τὴν ἔφεση τοῦ για τὴν κατάχτηση νέων ὀριζόντων. "Εδῶ μάλιστα συμβαίνει και κάτι ἄλλο: Λείπει και τὸ σύστημα ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ τοῦ καθενὸς δουλιά κ' ἔτσι τὸ πελάγωμα ἔρχεται ἀσφαλέστερο. Κι αὐτὸ συμβαίνει πιὸ πολὺ στοὺς νέους. Πιάνουν νὰ γράφουν για ἓνα θέμα και δὲν τὸ βλέπουν ὀλόκληρο, δὲν προχωροῦν ὡς τὸ βάθος τοῦ, δὲν ἀπλώνονται σ' ὅλες τοῦ τις μορφές νὰ τις ἐξετάσουν με τάξη, για νὰ ξεκαθαρίσουν τὴν πορεία τοῦ ἀπὸ τὰ ὑποπτα και σκοτεινὰ σημεῖα, μα ἔτσι μ' ἔλαφρὴ καρδιά σκαρώνουν κείνο πού θέλουν.

Νὰ πάρουμε ἓνα, τὸ πιὸ λεπτὸ εἶδος λόγου—πού γι αὐτὸ ἀκριβῶς χρειάζεται περισσότερο προσοχή κι ἀγάπη στὸ δουλέμα τοῦ—τὴν ποίηση. "Εδῶ κάθε νέος κάνει τὸν ποιητὴ,

μόνο και μόνο γιατί κι ὁ διπλανός τοῦ δημοσίεψε σὲ μιὰ ἔφημερίδα «ποιήματα», και δὲν ταιριάζει νὰ μείνει αὐτὸς πίσω. Κάνει τὸν ποιητὴ για νὰ ριμάρει τὸ φεγγάρι με τὴ χάρη, τὴν καρδιά με τὴ φωλιά, τὸν τόνο με τὸ μόνο, τὴν ψυχὴ με τὴ ζωὴ κ. ὀ.. "Ενῶ θὰ μπορούσε θαυμάσια π.χ. νὰ κρατάει λογιστικὰ δεφετέρια ἢ νὰ μετράει πανιά με τὸν πῆχη, κάθετα ὀ εὐλογημένους και φτιάχνει στίχους χωρὶς μέτρο, κουτσοὺς και σακάτικους κι ἀνεμικούς, χωρὶς νόημα. Πιάνει μιὰ δουλιά πού δὲν εἶναι για τὸ σκοπὸ τοῦ και φυσικὰ ἀποτυχαίνει. Κι ὀμως ἀν δούλευε «ἐκαστος ἐφ' ὄ ἔταχθη», πῶσος δυνάμεις θὰ ἦτανε δυνατό νὰ ὀικονομηθοῦν πού σπαταλιένται ἄδικα!

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτο παραπάτημα. "Υστερα κάποια ἀμφίβολη ἐπιτυχία τοὺς φέρνει τὸ παραφούσκωμα πῶς γίνανε κίολας *maitres* και δὲν παίρνουνε πιὰ μίλημα. Δὲν προσπαθοῦν νὰ συστηματοποιήσουν τὴ δουλιά τοῦ, νὰ τὴν καθαρίσουν ἀπὸ τις ἀδυναμίες και τις ἀρώστιες τῆς, νὰ τὴ συμπληρώσουν, νὰ βροῦνε καινούργια στοιχεῖα πού τοὺς ταιριάζουν, νὰ μελετήσουν τὴν πραγματικότητα μέσα τοῦς και γύρω τοῦς για νὰ μπορέσουν ἔτσι νὰ περπατήσουν σίγουρα τὸ δρόμο πού θὰ τοὺς φέρι σ' ἓνα τέρμα ἀξιο. Δὲ θεμελιώνουνε τὸ ἔργο τοῦς πάνω σὲ στέριες βάσεις, δὲν κάνουν ἓνα σχέδιο καλά μετρημένο για νὰ τὸ πραγματώσουν, δὲν ὀλοκληρώνουν στατικὰ καμιά προσπάθειά τοῦς, γιατί δὲν εἰαίρουν τί ζητοῦν.

"Η φτάνουν στὸ ἄλλο ἄκρο: Σκοτώνουν τὴν προσωπικότητά τοῦς με τὴ μίμηση και τὴ θλιβερὴ ἀναμείωση ἀρωστημένων διαθέσεων, πού ἀσφαλῶς δὲν πάνε στὴν ψυχρὴ σύνθεση τοῦς. (Δεῖγμα κι αὐτὸ τῆς ἐπιπόλαιας τοῦς ἀντίληψης για τὴν τέχνη.) Σωριάζουνε θλίψεις, πόνους, ντέρτια, καημοὺς, λύπες, τρικυμίες, μανίες, κακὰ, πένθη, συφορές, κλάματα, δάκρυα, πίκρες, μπόρες κι ὀλη τὴν ἀτέλειωτη φάρα τῆς κολασμένης ἀπελπισιάς, πού δὲν ταιριάζει σὲ νέους. Γιατί ὀσο κι ὀν δὲν ἔχαμογέλασε ἡ ζωὴ σ' ἓνα νέο, ἔχει ὀμως γι αὐτὸν ἡ νιότη τοῦ κάποιος χαρὲς νὰ τοῦ προσφέρει, ἔτσι πού ὀ νοσηρὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις νὰ φαίνονται κάλπικες.

Προενοῦνε βέβαια λύπη οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς για τοὺς νέους, μα δὲν πρέπει νὰ μᾶς φέρουνε και στὴν ἀπόγνωση. Κάπου κάπου ἓνα φευγαλέο φῶς ἀχνοφέγγει.

Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ—πού ὀν πυρῆνα τῆς δημιουργίας τοῦ τὸν ἀποτέλεσαν νέοι, και νέοι εἶναι οἱ περισσότεροι πού ἦρθανε σὲ νεργάτες σ' αὐτὸ, πού στηρίζεται σὲ νέου

καί μέ νέους κινεῖται, καί πού δέν μπορεί λοιπόν νά κατηγορηθεῖ γιά μισονείσμό,— φάνηκε ἐπιφυλαχτικό νά παρουσιάσει ἐντελῶς νέα ὀνόματα, γιὰ τή δουλιὰ τῶν περισσότερων εἶναι βιαστική καί μέτρια. Ὅσοσο κάθε καινούργια ἐργασία πού παίρνω ἀπό μερικούς νέους, εἶναι καλύτερη πάντα ἀπό τήν προηγούμενῃ τους. Κ' εἶναι εὐχάριστο αὐτό, γιὰτί δείχνει πῶς μπορούμε νά ἐλπίζουμε, βάσιμα κάπως, γιά μιὰ γόνιμη καί καρποφόρα αὔριο, πού θά τῆ δώσουν οἱ νέοι, οἱ ἄξιοι νέοι. Γιατί δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς τὸ πραγματικά καλὸ θά ἐμφανισθεῖ γρήγορα σέ μερικούς ἀπ' αὐτούς καί θά κατασταλάξουν, ὠριμότεροι πιά, στο σκοπὸ πού ἐπιδιώκουν δουλεύοντας ἀληθινά, γερὰ καί ἴσια. Ἐτσι θά δημιουργηθεῖ καί τὸ κατάλληλο πνευματικὸ περιβάλλον, ὅταν οἱ νέοι μάθουν νά ἐργάζονται σωστά.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Paul Baldassera: La Colonne Corinthienne. (Παύλου Βαλδασερίδη: Ἡ Κορινθιακὴ Κολώνα). Paris, Editions Eugène Figuière.

Ὁ κ. Παῦλος Βαλδασερίδης ἐξέθεσε στὸ πρῶτο ποίημα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, στὸ «Ρακ», μιὰν ἰδέα ἀγαπητὴ στοὺς ποιητές: τὴν ἰδέα τῆς εὐτυχίας. Ἰδέα πολὺ ὠραία πού ἐπιτρέπει ν' ἀναπλάσει κανένας χαριτωμένες εἰκόνες καί πάντοτε ἐπίκαιρες, ἀφοῦ ἡ εὐτυχία εἶναι τὸ αἰώνιο ὄνειρο τῆς ἀνθρωπότητος.

Μ' ἀλίμονο, ὁ κ. Βαλδασερίδης, ὅπως πολλοὶ νέοι ποιητές, σκέφτηκε μονάχα γιά τὸν ἑαυτὸ του, δηλαδὴ δὲ γνωιάστηκε ἀρκετὰ γιά νά γίνει ἀντιληπτός ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες του· αὐτοὶ πνίγουνται πολὺ γρήγορα μέσα στὰ χωρὶς σειρά κύματα τῶν ἰδεῶν, τῶν ἐπικλήσεων, τῶν ὑπαινιγμῶν, πού ἐμποδίζουν νά καταλάβει κανένας τὸ φάδι τῆς σκέψης.

Τὸ «Ρακ» εἶναι λοιπὸν ἓνα ποίημα φιλοσοφικό. Καί νά τὸ θέμα του, ἢ καλύτερα, γιά νάμα μετριόφρων, κείνο πού νομιζώ νάναί τὸ θέμα:

Ἔνας γέρος δέχεται κάποιο χειμωνιάτικο ἀπομεινερὸ τὴν ἐπίσκεψή ἑνὸς νέου, πού ἔρχεται νά τὸν ρωτήσῃ τὸ μυστικὸ τῆς εὐτυχίας του. «Δὲν ἤμουν πάντα εὐτυχημένος», ἀπαντᾷ ὁ καλὸς γέρος, κουνώντας τὸ ἄσπρο του κεφάλι. Τὸ βλέπει κανένας καθαρά. Ὑποθέτω ἀκόμα πῶς ὁ εὐγενὴς γέρος πέρασε τόσες δυστυχίες, πού γι αὐτές—ὁ Θεὸς νά με συχωρεῖ!—ἔχασε λίγο τὸ κεφάλι του. Γιατί νά

τον πού ἀρχίζει νά μιλά στὸ γενναῖο παλληκάρι σὲ στίχους, σὲ ἡμιστίχια, σὲ τέταρτα στίχων καί σὲ ἀπόπειρες στίχων. Παραλογίζεται ὁ εὐγενὴς γέρος: σὲ στίχους, σὲ ἡμιστίχια, σὲ τέταρτα στίχων, σὲ ἀπόπειρες στίχων ἂν θέλετε, ἀλλὰ ὑποστηρίζω—γιὰ τοῦ Δία τ' ὄνομα πού ἐμπνέει τοὺς ποιητές!—πῶς παραλογίζεται· οὔτε περισσότερο οὔτε λιγώτερο ἀπὸ μιὰ Πυθία πάνω στὸν τρίποδά της. Εἶναι στὴ διάθεση τῶν ἀναγνώστων νά ἐρμηνεύσουν μὲ τὸν τρόπο τους τὰ λόγια πού μαζεῖουν.

Ἄλλωστε κι ὅ,τι λέγει δὲν εἶναι καί πολὺ εὐχάριστο κι ἀκόμα λιγώτερο ἀντιληπτό, μά... ἀπὸ πότε οἱ Πυθίες εἶναι ἀντιληπτές; Μὰς μαθίνει λοιπὸν ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρξε πάντα εὐτυχισμένος, εἶναι γιὰτί δὲ γνώρισε πάντοτε «τὴ Δικαιοσύνη, νόμο κοσμικὸ» καί γιὰτί ἡ χαρὰ «δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τῶν γεγονότων». Δὲν ξαίρω καλὰ τι μπόρεσε νά καταλάβει ὁ νέος ἀπὸ τοῦτο, ἀλλὰ, ὅσο γιά μένα, ὁμολογῶ πῶς ὀφείλω νά εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ πολὺ ἀόριστες ὑποθέσεις.

Καί νά πάλι τὸ γέρο-Πυθία μὲ φρίκη ν' ἀφήνει νά ξεφύγουν ἀπὸ τὸ κουρασμένο του μυαλὰ εἰκόνας χωρὶς δεσμό. Μὰς μιλά γιά τρεῖς κυρίους πού ὀνομάζονται Καλλιτέχνης, Ἀδιάφορος καί Ἀστός, κατόπι γιά τὴν εὐαισθησία πού «μεταφράζει σὲ ψυχικὸ νόημα ὅ,τι ἔρχεται ἀπ' ἔξω». Κατόπι νά ὁ Περσέας καί ἡ Γοργόνα του, ὁ Αἰσχύλος καί ὁ Σοφοκλῆς «πού καθαρίζουνται ἀπὸ τὸν οἶχτο τους μὲ τοὺς μύθους πού διαστέλλουν», ὁ Δαίδαλος καί ὁ λαβύρινθος του (ὅπου χανόμαστε καί μεῖς ἐπίσης, ἀλίμονο ναί!), κατόπι ὁ Ἡρακλῆς μὲ τοὺς χοντροὺς μῶνες του, κατόπι ἡ Ἑλένη, ὁ Ἐκτωρ, ὁ Ἀχιλλέας, κατόπι... δὲν ξαίρω πιά καί ποιοὶ ἄλλοι.

Σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο ὁ εὐγενὴς γέρος σταματᾷ, κουρασμένος βέβαια ἀπὸ τὰ λόγια του. Ἄν ἐγὼ ἤμουν ὁ νέος, θά ἔπαιρνα τὴ στιγμή τούτη τὸ μπαστούνι καί τὸ καπέλο μου καί θάφευγα μακριὰ ἀπὸ τὸ διακεκριμένο αὐτὸ ξυράφι. Μά πρέπει νά πιστέψουμε τὸ νέο προικισμένο μὲ περισσότερην ὑπομονὴ ἀπὸ μένα, γιὰτί σπρώχνει τὴ συγκατάθεσή του ὡς τὸ σημεῖο νά ρωτήσῃ: «Πῶς ἐννοεῖτε τὸ ὄρμηφυτο μῖσος ἐκείνων πού φαίνονται θλιμένοι, ἐναντίων ἐκείνων πού τοὺς θεωροῦμε ἀγαπημένους τῆς Τύχης;» Κεῖνο πού θά μπορούσε ἀπλοῦστα νά τὸ πεί: ἀπὸ πού προέρχεται τὸ μῖσος τῶν φτωχῶν γιά τοὺς πλούσιους. Καί ὁ ἄνθρωπος—Πυθία ἀπαντᾷ: «Τὸ μῖσος ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιά τὸ φῶς πού τραβᾷ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους».

Ἐλεος! Νά τον πού ἀπαντᾷ πάλι. Τὸ ζήτημα τώρα εἶναι γιά τὸ ἄσπρο φεγγάρι πού βυθίζει τὸ γοφὸ του μέσα σὲ μιὰ λίμνη, γιά ἐμπορικὲς σπουδές, καί γιὰ τὴν εὐαισθησία· κατόπι γίνεται ξαφνικὰ τρυφερός κι ἀρχίζει σὰν καλὸς γέρος πού εἶναι, νά διηγίεται τίς δυστυχίες του: Στὴ Νικαία εἶχε μιὰ φιλενάδα

πού του την πήρε κάποιος αντίπαλος, πράμα πού τόν έκαμε (καί τó καταλαβαίνουμε) πολύ δυστυχισμένο. Έπρεπε κατόπι νά βοηθήσει τόν πατέρα του γιά ν' αναθρέψει τούς αδελφούς του, πού ó ένας έγινε μεγάλος μουσικός. Κατόπι έπεσε άρρωστος, χτυπημένος συγχρόνως καί στους πνεύμονες καί στήν καρδιά γιά «μιά ξανθή μέ μαύρα μάτια», πού άφου «κόντεψε νά του στοιχίσει τή ζωή», τόν γιάτρεψε, κι άπό τότε αϊθριασμένος «άκολουθεί τήν έλικοειδή γραμμή πού ανεβαίνει κι όδηγεί πρós τήν Ούσια». Κείνο πού, ύποθέτω, θέλει νά πει σκέττα, είναι πώς άπό τότε γίνηκε εύτυχισμένος, άφου έδώ πρόκειται γιά τήν εύτυχία.

Τέτοιο είναι, άν θέλετε, τó φάδι αύτης τής διήγησης, στό όποίο κάθε άναγνώστης μπορεί νά δώσει τήν έρμηνεία πού θέλει. Ίσως ó κ. Βαλδασεριδής θά μου άντιέπει πώς ένα ποίημα, καί μάλιστα ποίημα φιλοσοφικό, δέν πρέπει νά μπορεί νά κόβεται σέ φέτες όπως ένα κοινό λουκάνικο—σύφως! Κι όμως άκομα πρέπει ó άναγνώστης νά μπορεί νά καταλάβει γιά τί πρόκειται. Υπάρχουν κι όμορφίες στό «Pax» μά τόσο κρυμμένες, τόσο χαμένες μέσα στις λέξεις, πού πρέπει νά τις βγάλε κανένας όπως βγάδουν τó φαίό κάστανο άπό τó άγκαθωτό του κάλυμμα.

Κι άφου είμαι στις συγκρίσεις θά σας πώ πώς τó «Pax» έχει τήν πικρή γεύση ενός άγριου καρπού, πού φυτρώνει χωρίς φροντίδα σέ μιά πλούσια έν τούτοις γή, άν κρίνω άπό τά άλλα ποιήματα πού ακολουθοϋν.

Όσο, άλήθεια, τó διάβασμα τού «Pax» είναι τραχύ, άπατηλό, τόσο τó διάβασμα τών μικρών αύτων κοματιών—«A une blonde», «Ma jeunesse», «Chanson», «Il est une blonde», «Pierrot pamé»—είν' εύχάριστο. Νομίζεις κανένας ότι πίνει ένα άπό τά ώραία κρασιά τής Κύπρου, όπου χορεύει τó φώς καί πού περιέχει μέσα του χαρά καί όνειρα. Νά π. χ. μιά έλαφριά καί γλυκειά στροφή:

«Vous qui m'avez appris le mal d'aimer,
vous l' apprendrez un jour par quelqu'un
[d' autre.

Ce jour-là, mon destin sera le vôtre.»

Κι άφου φάνηκα πολύ άύστηρος γιά τó «Pax» ύποστηρίζω πώς όμα θέλει ó κ. Βαλδασεριδής, εξαίρει νά λαξείνει ώραίους στίχους, συγκινητικούς σάν κι αύτούς:

«Entre les blondes boucles des cheveux
et la robe couleur de soleil, un
figure blanche ferme de grands yeux
au bord desquels court une frange brune...»

Μέ λίγα λόγια, ή μικρή αύτη συλλογή στίχων, άν περιέχει άσάφειες, χοντροκοπιές, άδεξιότητες, δέ δείχνει γιά τούτο λιγώτερο πώς ó κ. Βαλδασεριδής έχει ταμπεραμένο ποιητή. Άν πάσει τó φιλοσοφικό ποίημα, γιά τó όποίο δέν είναι καμωμένος, θά γίνει—όχι ένας μεγάλος ποιητής (αυτό φυλάγεται γιά πολύ λίγους ανθρώπους)—μά ένας εύχάρι-

στος στιχουργός. Κι αυτό δέν είναι άπό τώ-ρα τόσο κακό.

ANDRÉ CHOSALLAND*

Κ. Ν. 'Ακαθιώτη: «'Αλαργινά Μονοπάτια» (ποιήματα). Κύπρος 1934.

Ό κ. 'Ακαθιώτης μέ τó νέο του τόμο δέ μās παρουσιάζει καμιά σημαντική εξέλιξη άπό τó προηγούμενο του έργο τά «Πονεμένα Γιούλια», πού κυκλοφόρησαν πέτσι. Βιάστηκε πολύ νά ξαναπαρουσιαστεί καί ζήμιωσε τó έργο του. Τά ποιήματα τής νέας του συλλογής έχουν τήν ίδια φόρμα, τά ίδια μέτρα, τήν ίδια διάθεση, τά ίδια έκφραστικά μέσα. Τά θέματα τους—σχεδόν όλων—είναι παρμένα άπό μιάν άτυχη άγάπη τού ποιητή. Ένας πεσσιμισμός φθαικός βασιλεύει σ' όλους τούς στίχους πού κουράζει κι άπογοητεύει, γιати ó κ. 'Ακαθιώτης δέν μπόρεσε ίσως τήν ώρα νά μεταφέρει τόν πεσσιμισμό του στις σφαίρες τής λυρικής ποίησης. Έμεινε ó άνθρωπος τής εύκολης συγκίνησης, τής προχειρολογίας, κ' επαναλαμβάνει τά ίδια πράματα χωρίς νά βασανίζει τήν έμπνευσή του, νά τήν κάνει τέχνη. Γίνεται τρομερή κατάρχηση «χαμένων όνειρων», «καρδιών πονεμένων», «μονοπατιών έρημισμένων». Τό ένα ποιήμα του δέν προσφέρει τίποτα διαφορετικό άπό τάλλο, κι ó δεύτερος του τόμος δέν διαφέρει άπό τόν πρώτο. Ό κ. 'Ακαθιώτης δέν έγινε εκλεχτικός, γιати δέν μπορεί νά ξεχωρίσει τó καλό άπ' τ' άσχημο. Η ποιητική του δημιουργία είναι ρητορική. Κάτι θέλει νά πει, τόν βασανίζει μιά έσωτερική διάθεση πού πηγάει έστω άπό τήν άγάπη, έστω άπό τήν συμπόνια γιά μιά τάξη δυστυχισμένων άπόκληρων ανθρώπων. Μχ δυστοχώς βιάζεται πολύ. Δέ δίνει άποκρυσταλλωμένη τήν έμπνευσή, τήν παρατήρησή του. Γι αυτό καί τά ποιήματά του δέν συγκινοϋν. Είναι μιά μεγάλη σειρά στίχων πού θά μπορούσαν νά συχνευθοϋν σ' ένα τό πολύ δυό ή τρία τραγούδια.

Ό ποιητής τών «'Αλαργινών μονοπατιών», κλαίει καί τραγουδεί τά ίδια πράματα πού έκλαψε καί τραγούδησε έδώ και λίγο καιρό. Έμεινε σ' ένα σημείο, άναποφάσιτος νά προχωρήσει. Η γλώσσα του είναι άνάμιχτη μέ λέξεις άβέβαιες, έξεζητημένες, συχνά άνόπαρχτες: (ποσταίνει, ποθάνο, λάθρα βήματα, πρῶμα, ή τεμπέλη, χαράδρια, τó παραπόνι, τó πρόβαλα κτλ.). Οι ρίμες του συνηθισμένες επαναλαμβάνονται πολλές φορές στόν ίδιο τόμο. Ό κ. 'Ακαθιώτης—δέν τó λέω μέ δέος—είναι επίδρασμένος άπό τήν τεχνοτροπία τού μακαρίτη Περγίου. Στο τραγούδι

*Ό κ. Α. Chosalland, καθηγητής τών Γαλλικών στό 'Αρμενικό 'Οργανοτροφείο, έγραψε γιά τά «Κυπρ. Γράμματα» γαλλικά τήν κριτική αύτη, πού τή μετάφρασε ή δ. Π. Π.

του «Ύμνος» νομίζω πώς διαβάζω «Μαστίγιο...»

«Κτύπα, κτύπα τὰ φτερά σου
ν' άνεβείς ψηλά στά αιθέρια.»

Και στόν πρώτο του τόμο τὸ πρώτο του τραγούδι.

«Ξεπλανεύτρα, Ξυπόλητη τρέχει
μιὰ γυναίκα γυμνή»

μοιάζει πολύ με τὸ τραγούδι τοῦ Περδίου.

«Ξεμαλίαραν τὴν Κύπρον
τὴν θωρῶ νὰ γυρνᾶ.»

Σὲ πολλοὺς στίχους εἶναι ἐπίδρασμένος κι ἀπὸ τὴ «Δευτέρα Παρουσία», τοῦ Ἄνθια.

Νὰ πιστέψουμε πὼς ὁ κ. Ἀκαθιώτης δὲν ἔχει ἀνώτερες φιλοδοξίες; Ἡ πρώτη του ἐμφάνιση χαιρετίστηκε καὶ ἐπαινέθηκε σάν πρώτο βῆμα. Καρτερούσαμε κάτι καλύτερο. Δὲν μᾶς τὸ ἔδωσε. Μὰ θὰ τὸ κατορθώσει ἂν βασανίζει περισσότερο τὴν ἐμπνεύση του, ἂν δουλεύει τὸ στίχο του καὶ πρὸ πάντων ἂν διαβάσει. Τὰ «Ἄλαργινὰ μονοπάτια», εἶναι ἔργο πολὺ πολὺ μέτριο.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΓΑΛΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΑ ΦΕΤΕΙΝΑ ΒΡΑΒΕΙΑ

Ἐνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν μεταπολεμικῶν φιλολογικῶν βραβείων, ποὺ στὸ τέλος κάθε χρόνου ἀπονέμονται ἀπὸ διάφορες ἐπιτροπές στὰ καλύτερὰ ἔργα ποὺ γράφονται στὴ γαλλικὴ καὶ κυκλοφοροῦνε μέσα στόν ἴδιο χρόνο (βραβεῖα Γκονκούρ, Φεμινό, Ρενωντό, Μουσῶν, Ἄλμπέρ Πρεμιέ, Ζᾶν Μορεάς, Ἐντεραλιέ, Γκρεγκουάρ κ.τ.λ.), ἐπισημότερο καὶ σημαντικότερο στέκεται πάντα τὸ βραβεῖο Γ κ ο ν κ ο ὀ ρ (**Prix Goncours**). Ἰδρύθηκε ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς φιλότεχνους Ἄδελφούς Γκονκούρ καὶ ἀπονέμεται τὸ Δεκέμβρη κάθε χρόνου ἀπὸ μιὰ δεκαμελῆ ἐπιτροπὴ ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν οἱ πιὸ γνωστοὶ γάλλοι κριτικοὶ-λογοτέχνες, μ' ἓνα τρόπο πρωτότυπο, ὕστερα δηλαδή ἀπὸ ἓνα καλὸ φαγοπότη, με ἀυστηρὰ καθορισμένο μενού, στὸ περίφημο πιὰ ἐστιατόριο Νηρουάν. Μεταπολεμικὰ τὸ βραβεῖο αὐτὸ αὐτὸ, ὕστερα μάλιστα ἀπ' τὴν ἀπονομὴ του στὸ Μαρσέλ Προύστ, ἀπόχτησε καινούργια σημασία στὰ γαλλικὰ γράμματα. Κι ὁ βραβευμένος συγγραφέας ἐξασφαλίζει παράλληλα ἀπ' τὸ ἔπαθλο τῶν 5000 φράγκων καὶ μιὰ περίφημη ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία καὶ φήμη παγκόσμια σχεδὸ, ποὺ τοῦ καθορίζει τὴν ἐπίσημὴ του θέση.

Εἰπώθηκε κάποτε πὼς στὴν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου αὐτοῦ ἡ φιλολογικὴ ἀξία τοῦ ἔργου ὑπολογίζεται λιγώτερο ἀπ' τὶς προσωπικὲς συμπάθειες ἢ γωνιμίες τῶν μελῶν τῆς ἀκαδημίας Γκονκούρ πρὸς τὸ συγγραφέα.

Στὴν ἀπονομὴ μάλιστα τοῦ 1929, ὅταν τὸ βραβεῖο δόθηκε στὸ Μαρσέλ Ἀρλάν γιὰ τὸ ἔργο του «Ἡ Τάξη», σηκώθηκαν ἔντονες ἀντιρρήσεις ἀπὸ ἐξωτερικοὺς «κριτικοὺς τῶν κριτικῶν». Μ' ὅλη τὴ φασαρία ποὺ δημιουργήθηκε, τίποτε δὲ μπόρεσε νὰ σκιάσει τὴν ἐξαιρετικὴ του λαμπρότητα. Γιατὶ πολλὲς φορές ἡ ἀκαδημία βράβεψε καὶ συγγραφεῖς ὁλοτελᾶ ἀγνωστούς ἢ ποὺ ζούσαν νόμιμα ἢ προσωρινὰ μακριὰ ἀπ' τὸ κέντρο, σὲ διάφορες ἀγροτικὲς περιφέρειες (André Savignon, Constantin Weyer, Ernest Perochon, Maurice Genevoix) ἢ κοσμοπολίτες κι ἀνθρώπους ποὺ γυρίζουν ἀδιάκοπα τὴν ὑδρόγειο (Béraud, Maurice Bedel, Fauconnier, Jean Fayard) ἢ ναυτικούς κι ἀποσυρμένους στὰ χωριά τους (Claude Farrère, Henri Deberly, Quy Mazeline κ.τ.λ.). Ὁ Georges Duhamel ὅταν βραβεύθηκε ἦταν ἄγνωστος, γράφοντας με ψευδώνυμο, κι ὁ Fauconnier, ὁ συγγραφέας τοῦ θαυμασίου βιβλίου «Malaisie», ἀπουσιάζοντας στὴν Τύνιδα ἔμαθε τυχαῖα τὴν ἐπιβράβευσή του ἀπὸ κάποιο βιβλιοπώλῃ ἐκεῖ. Μένει πάντα ὀλοκάθαρο μπροστὰ μας πῶς οἱ «δέκα», ἀποβλέπουν ἀποκλειστικὰ πρὸς τὰ πραγματικά, τὰ γνήσια ἔργα κι ἀδιαφοροῦν ὁλοτελᾶ γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς κρίσεις ἢ πολεμικὲς τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν παραπονεμένων. Κι αὐτὸ τὸ ἀπόδειξε ἀκόμα μιὰ φορά με τὴ φετεινὴ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου στὸ Roger Verel γιὰ τὸ βιβλίο του «Capitaine Conan...». Τί εἶναι ὁ Καπιταὶν Κονάν; Ἡ ἱστορία ἐνός τιμίου καὶ ἤρωτος μικρέμπορου ποὺ ξαφνικὰ φανερώνεται ἥρωας. Δὲν ξαίρει μόνο με τί τρόπο νὰ χρησιμοποιήσει τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν περιπέτεια γι αὐτὸ καὶ πολλὰ ὁ ἴδιος παθαίνει καὶ ἄλλους νὰ συνυποφέρουν κάμνει καὶ τελειώνει ἄθλια στὴν ἀσφυκτικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς μικρῆς του ἐπαρχίας. Τὸ ἔργο «γυρίζεται», στὰ μέρη τῆς βόρειας Ἑλλάδας, στὴ Ρουμανία καὶ τὴ Βουλγαρία, ὅταν οἱ Γάλλοι βρισκότανε ἀκόμα στὴ Σόφια καὶ τὸ Βουκουρέστι, ὕστερα ἀπ' τὴ νίκη τους ἐναντία στὸ ἐνωμένο Γερμανοβουλγαρικὸ μέτωπο. Ἐργο με πρώτης τάξεως φιλολογικὲς ἀρετές, ζωντανό, σπινθηροβόλο, εὐχάριστο, ὑποβλητικό, με θαυμασία ἀρχιτεχτονικὴ. Γερὸ θεμέλιο. Ἀπαλλαγμένο ἀπὸ ψεύτικα διακοσμητικά, φιλολογικὴ φλυαρία καὶ παρασιτύβημα. Ἐνας γνήσιος διηγηματογράφος. Οἱ προσωπικότητες ποὺ διαγράφονται ζωντανές, κινοῦνται καὶ ζοῦν με φυσικότητα. Οἱ «δέκα», δώσανε τὸ βραβεῖο ἀπ' τὸν πρώτο γῦρο τῆς ψηφοφορίας—πράγμα ἐκπληκτικό—με ἑφτά ψήφους ἐναντία σὲ δυὸ ποὺ δόθηκαν στὸν Humbert de Lagarde γιὰ τὸ ἔργο του «Υποψία», κ' ἓνα στόν Ignace Legrand γιὰ τὸ παράξενο βιβλίο του «A sa lumière...».

Τὸ βραβεῖο Φεμινᾶ, ποὺ τὴν κριτικὴ του ἐπιτροπὴ ἀποτελοῦν ἀποκλειστικὰ δέκα κυρίες διανοούμενες, δόθηκε, ὕστερα ἀπὸ πρωτάκουστο δωδέκατο γῦρο ψηφοφορίας,

στο νεαρό **Robert Francis** (25 χρονών) για τα έργα του «*La maison de verre*» και «*Bateau—Refuge*», που αποτελούν συνέχεια της ωραίας σειράς «*La chute de la maison de verre*», στην ιστορία μιας οικογένειας στην περίοδο της Τρίτης Δημοκρατίας. Ξενοτισμός και τραγικός ρεαλισμός, τοπεία βροχερά και ηλιόλουστα, όλα συνδυάζονται με τέχνη για να σχηματιστεί μια άπέραντη και δυνατή γοητεία.

Τό βραβείο Ρενωντό, έντελώς πλατωνικό κι όχι όπωσδήποτε χεροπιαστό, άφοι κανένα έπαθλο δέν ύπάρχει, δόθηκε στο **Louis Francis** για τό μυθιστόρημά του «*Blanc*».

Ή κριτική έκφράστηκε μ' ένθουσιασμό και χωρίς καμιά επίφυλαξη για τά βραβεμένα φέτος έργα. Ίδιαίτερα σημειώνεται ή στροφή που παρατηρήθηκε στο τέλος του περασμένου χρόνου στη γαλλική πεζογραφία. που άφώνοντας πιά τη στεγνή άτομιστική, χρονογραφική κι αυτόβιογραφική παραγωγή ξανάμπαινε πάλι στον ίσιο δρόμο της πνευματικής ζωής, δίνοντας έργα δυνατά, με έκρηξεις πηγαίου άυθορμητισμού και πλατειά εύρυνση του διανοητικού και ψυχικού κόσμου.

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

VINCENT D' INDY

Γιά τούς πολλούς τόνωμα αυτό δέ θα πεί τίποτε, δέ σημαίνει, ούτε θυμίζει τίποτε γνωστό. Γιά τούς λίγους όμως είναι ένας κόσμος ολάκαιρος, ένα όνομα που μισόν αιώνα γεμίζει την Ίστορία της Μουσικής των τελευταίων χρόνων, μια μορφή ύπέροχη, συμπαθητική όσο και δυνατή που έχει συντελέσει άποφοσιωτικά στην εξέλιξη της μοντέρνας τέχνης, ένας μεγάλος Άπόστολος της Τέχνης. Ή ζωή του τόσο ως άνθρωπου κι ως καλλιτέχνη, ύπηρεσε μια τεράστια άλυσίδα με κρικούς διαμάντια λαμπρά τις πολύτιμες υπηρεσίες του στην Τέχνη και την έξυπνότητα των άλλων. «Όλα για τό καλό των άλλων» ήταν τό πιστεύω του. Σεμνός, εύγενικός κ' ειλικρινής ως άνθρωπος. Διαυγέστατο και κριτικό πνεύμα, πολυσύνθετο μυαλό, έκυβερνάτο σόλες του τις πράξεις άπο τη βαθεία του πίστη στην άνώτερη άποστολή της Τέχνης. Στη ζωή του γνώρισε κ' έζησε τη μεγάλη Έποχή όπου, στα τέλη του 19ου αιώνα, οι νέοι έμπνευσμένοι Τεχνίτες, άφώνοντας κατά μέρος τά παλιά ιδέωδη, έτραβήξαν άποφασιστικά προς τις νέες λεωφόρους της Τέχνης. Άπό την αντίδραση που σηκώθηκε—μάταια όμως όπως πάντα—για να έμποδίσει την έπαναστατική αυτή καλλιτεχνική κίνηση, δημιουργήθηκαν άγώνες δεινοί, που συχνά έκυβερνιόντουσαν άπό τά προσωπικά πάθη και τις αντίζηλιές. Στους άγώνες αυτούς ξεχώρισε πάντα ή μορφή του **D' Indy**, με την ειλικρίνεια και τό άνώτερο

πνεύμα που ένέπνεε κάθε του λέξη ή πράξη. Δέν έδίτασε ποτέ να άναγνωρίσει μια καλλιτεχνική άξία, έσω στο πρόσωπο ενός πολέμιου του, όπως λόγω χάρη στην περιπτώση του Σαιν—Σαένς, παρ' όλο που του είχε κηρύξει άμείλιχτη πολεμική για τις ιδέες του. «Όταν ίδρυσε τη «Σκόλα Καντόρουμ» (1900) πολεμήθηκε άπό παντού, μα κράτησε σαν βράχος, για να την άνεβάσει στην σημερινή περιωπή της. «Άς εργαζόμαστε ήσυχά και άθόρυβα, έλεγε, οι άπλές και μεγαλόψυχες ιδέες άργά ή γρήγορα έπιβάλλονται». Συχνά όπλισμένος με τη βαθεία του πίστη στην Τέχνη, και ποτιομενος πάντα άπό αισθήματα άνώτερα, κατέβαινε στο στάδιο, πολεμιστής τρομερός, μα δίκαιος και άνιδιοτελής, για να υπερασπίσει άφοβα ένα παραγνωρισμένο ή πολεμόμενο άπό έμπάθεια καλλιτέχνη, ή μίαν όρθή άποψη. «Όταν στις άρχές του αιώνα μας στη Γαλλία άρχισε να δημιουργείται αντίβαγνερικό κόμμα κεντριζόμενο συχνά κι άπό ένθικιστικό πνεύμα, ό **D' Indy** δέ φοβόταν να διακηρύσει τη μεγαλοφυία του Συνθέτη της Τετραλογίας. Κι όταν πάλι μετά τό μεγάλο πόλεμο μια ομάδα μουσικών μ' έπί κεφαλής τόν Σαιν—Σαένς ζητούσε με δεινή πολεμική ναποκλεισθούν άπό τά προγράμματα των συναυλιών οι Συνθέτες που κατήγοντο άπό έχθρική χώρα (χάρη δέν δινόταν ούτε για τόν Μπάχ ούτε για τόν Μπετόβεν!), πάλι ό **D' Indy** μίλησε τη γλώσσα της λογικής και της αλήθειας, σώζοντας έτσι άπό ένα γελοίο καλλιτεχνικό πόλεμο τό γόητρο των Γάλλων καλλιτεχνών.

Ός Μουσικοπαιδαγωγός, ως Μαίτρ ύπέροχος έχει προσφέρει πολυτιμότερες υπηρεσίες στην Τέχνη. Μαζί με τόν Φωρέ ύπήρξαν οι μεγάλες πηγές άπό τις όποιες άντλησαν δύναμη και πλούτο, όχι μονάχα οι κορυφαίοι σύγχρονοι συνθέτες της Γαλλίας, μα πολλών χωρών. Ή «Σκόλα» έγινε χάρη στην προσωπικότητα του μια άστείρευτη φωτεινή πηγή, ένας άπλος όσο και ύπέροχος Ναός της Τέχνης. Θα πρέπει ναχει ζήσει κανείς σαύτην την άτμόσφαιρα, όπου ή καλωσύνη, ή άνιδιοτέλεια, κ' ή ευγένεια είναι οι μόνοι σύντροφοι της Άγάπης για την Τέχνη. «Ό **D' Indy** πέθανε, μα άφήκε βαθεία ριζωμένα στην ψυχή όλων τα μεγάλα διδάγματα που με την ύποδειγματική ζωή και διδασκαλία του χάραξε αιώνια στη μνήμη—άν θέλετε στο «είναι»—όλων. Δέν έχω γνώρισει στην Ίστορία μια ζωή τόσο συνεπή άπό την άρχή ως τό τέλος σένα ιδεώδες.

Δέν ντρεπόταν να παρουσιάζεται στην άρχή ως άπλος *accompagneur* στις τάξεις του τραγουδιού στο Κονσερβατουάρ. Ή να παίξει τύμπανο στη συμφωνική όρχήστρα. Ή μετριόφροσύνη του ήταν χωρίς όρια. Έδειχνε έτσι κι άλλες πώς πρέπει ό καθένας ναποχτήσει αυτό που λέμε «*méfier*», άπαραίτητο στον καλλιτέχνη. Άφασιωμένος «ψυχή τε και σώ-

ματι» στο Δάσκαλο του, **César Franck**, αφιέρωσε τη ζωή του στο να κάνει γνωστό το έργο του, ξεχνώντας πως κι ο ίδιος δεν ήταν ένας απλός συνεχιστής του Φράνκ—όπως νόμισαν στην αρχή μερικοί—μά μεγάλος Συνθέτης. Το έργο του είναι πλούσιο και ποικίλο. Στα συμφωνικά του έργα δείχνεται μεγάλος τεχνίτης της όρχηστρας. Το κάθε του έργο έχει τη σφραγίδα του άπλου, του αυστηρού, της άνωτερης έμπνευσης, της γενικής Ισορροπίας. Ο τρόπος του εκφράζεται, μοιολογόντι είναι ολότελα προσωπικός, μοιάζει στην ανάπτυξη των θεμάτων με την μετοβενική έπεξεργασία στη φόρμα ανάπτυξη την «Κυκλική συνάτα» του Φράνκ. «Ανάλυση ή κριτική των έργων του ή περισσότερες λεπτομέρειες δεν θάχουν τη θέση του εδώ. Γι αυτό κλείουμε τις γραμμές αυτές με την έπιγραμματική φράση ενός σύγχρονου Ιστορικού για τον **D' Indy**: «Είναι μια μεγάλη και ώρια μορφή».

ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΣΗΜ.—Ο **Vincent D' Indy** γεννήθηκε στο Παρίσι το 1851 και πέθανε το 1931 (3 Δεκ.). Ίδρυτής—Διευθυντής της «Σκόλα Καντόρουμ» όπου δίδασκε Σύμφωνη και Διεύθυνση όρχηστρας. Κύρια έργα: Τρεις συμφωνίες (ή πρώτη γνωστή με τόνομα «Cévenole», πάνω σ' ένα λαϊκό τραγούδι των Cévennes—Ιδιαίτερη πατιόδα του), Συμφωνικά ποιήματα, Τρία μουσικά δράματα (ποίηση και μουσική) από τα όποια το άριστότερο του: «La légende de Saint-Christophe». Έργα για πιάνο, μουσική δωματίου κ.τ.λ. Προσθέτουμε τους τρεις πολιτικούς τόμους: «Cours de Composition», μία μονογραφία για τον Μπετόβεν, κ' ένα βιβλίο για τον **César Franck**. Σ. Μ.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΑΣΚΑΛΙΚΗΝ ΑΔΡΑΝΕΙΑ

Τα «Κυπριακά Γράμματα», κάνοντας πολύ άξιεπάινα, δήλωσαν σ' ένα τους σημείωμα στο 2ο τεύχος για την εκπαιδευτική μας κατάσταση, πως οι στήλες τους είναι πρόθυμες να δεχτούν την ανάπτυξη των πολλαπλών εκπαιδευτικών ζητημάτων του τόπου μας. Στο 3ο τεύχος ο κ. Μ. Ι. στο σημείωμά του «πρός την εκπαιδευτική αναγέννηση» τονίζει την ανάγκη της αλλαγής των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων και της προσαρμογής των προς τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις των ξένων χωρών, που τις επέβαλαν τα πορίσματα των σχετικών παιδαγωγικών και κοινωνιολογικών έρευνών. Η ανάγκη αυτή είναι πιά κοινό μουσικό. Στο ίδιο σημείωμα ο κ. Μ. Ι. κεντρίζει την επαγγελματική φιλοτιμία μας για να εργαστούμε ομαδικά για τον προσανατολισμό μας προς τα νέα έπιστημονικά ρεύματα, που αλήθεια μας είναι *terra incognita*.

«Ολ' αυτά—και όσα γράφονται συχνά στον τύπο—πούναι δυνατά χαστούκια κατάμουτρα, δέν μπόρεσαν να μας ξυπνήσουν από το λήθαργο πούμαστε βυθισμένοι.

Μά είν' αλήθεια πως πρέπει πιά να ξυπνήσουμε, να αίστανθούμε το βάρος της εθύθ-

νης, που έχουμε αναλάβει άπέναντι της κοινωνίας και να νιώσουμε την έγκληματική άδιαφορία που δείχνουμε στις έπικλήσεις της. Μ' όλο της τό δικιο ή κοινωνία περιμένει πολλά από τη δασκαλική τάξη, γιατί αυτή είναι ο κύριος άξονας κάθε κοινωνικής αναγέννησης.

Στόν τόπο μας συζητούνται τόσα εκπαιδευτικά ζητήματα κι ο άμεσα ένδιαφερόμενος δάσκαλος, ο πιο άρμόδιος να έκφέρει τη γνώμη του άπάνω σ' αυτά, μένει άσυγκίνητος. Για να μπορέσουμε όμως να δράσουμε αποτελεσματικά, στη σφαίρα των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων, χρειάζομαστε γερή ομαδική όργάνωση, άπάνω σε γερές βάσεις για να έχουμε ένιαία κατεύθυνση. Τόσα έρωτηματικά ύψώνονται μπροστά μας άνάμεσα στην έσωσχολική κ' έξωσχολική ζωή μας, που ζητούν έπίμονα μία άπάντηση και δέν τη βρίσκουν—κι άν τη βρούνε κάπου είναι μεμονωμένη χωρίς ν' ανταποκρίνεται στις άπόψεις του συνόλου. Η πνευματική άναρχία που επικρατεί άνάμεσα στο δασκαλικό μας κόσμο, είν' ανάγκη να ύποχωρήσει στα όρθα πορίσματα της λεπτομερειικής εξέτασης του όλου σχολικού προβλήματος από το σύνολο των δασκάλων. Οι δασκάλοι πρέπει νάμαστε ο πρωτοπόροι σε κάθε εκπαιδευτική και κοινωνική κίνηση στόν τόπο μας· κι όμως την προνομιακή αυτή θέση μας την περιφρονούμε.

Τονίζουμε την έπιταχτική ανάγκη της όργάνωσης των δασκάλων για ν' άντικρίσουν ομαδικά, κάτω από το φακό της έπιστήμης και μέσα στο πλαίσιο της κυπριακής πραγματικότητας και ψυχολογίας, τα προβλήματα του σημερινού σχολείου.

Λ. Μ.
(δάσκαλος)

ΤΥΠΟΣ

Στο «Νέο Κυπριακό Φύλακα» (5,12,19 και 25 Δεκ.) ο καθηγητής κ. Ι. Καραγιαννάκης δημοσιεύει τέσσερα άρθρα του για τον μαθητή και τόν παιδαγωγό, όπου αναπτύσσει πολύ ένδιαφερούσε άπόψεις για το πρόγραμμα και τη σχολική εργασία καθώς και για την ανάγκη μιας λογικής έπιβολής.

—Στην ίδια έφημερίδα έξακολουθεί η έρευνα του κ. Α. Χ. Οικονομού για τους «μεγάλους εφεργέτες της Λάρνακας και των χωρίων της». Η έρευνα αυτή εκδίδεται και σε βιβλίο.

—Ο «Νέος Κυπριακός Φύλαξ» από την 7η Γενάρη άρχισε να βγαίνει ήμερησίως.

—Στην «Πρωινή» (13 Δεκ.) κριτικό σημείωμα του κ. Στα-Μιχ. για την Άνθολογία των Κυπρίων ποιητών, στο όποιο άπαντά ο κ. Α. Βρνάλης στο «Χρόνο» (17 Δεκ.).

—Στην ίδια έφημερίδα (19,20,21 Δεκ.) τρία άρθρα του κ. Άνθια για την Παγκόσμια έκθεση Τέχνης του 1934.

—Έδώ έπίσης ο κ. Κ. Άσιώτης άρχισε από τα Χριστούγεννα να δημοσιεύει πολύ ένδιαφερούσε έντυπώσεις από τη σημερινή Τουρκία.

—Στην πρωτοχρονιάτικη «Πρωινή» έπικαιρα ποιήματα των κ. Α. Περνάρη και Ξ. Λυσιώτη, και σημείωμα του «Φιλόμουσου» για την καλλιτεχνική κίνηση του 1934. Ο κ. Α. Περνάρης έπίσης στην ίδια έφημερίδα (8 Γεν.) κρίνει με πολύ κολακευτικά λόγια το τελευταίο βιβλίο του κ. Α. Νικολαΐδη «Υποδείγματα διδασκαλίας».

—Στη «Φωνή της Κύπρου» (1 Δεκ.) δημοσιεύτηκε

ολόκληρο το υπόμνημα για το μάθημα της Ιστορίας και γεωγραφίας τών εκπαιδευτικών συμβούλων κ. κ. Ν. Γ. Χρυσάφινη και Α. Φίλιππου που είχαν υποβάλει στο Διευθυντή της Παιδείας.—Τό ίδιο υπόμνημα δημοσιεύθηκε και στην «Αλήθεια» Λεμεσό (7 Δεκ.) και εύρεία του περιλήψη στις άλλες εφημερίδες.

—Στην ίδια εφημερίδα (8 Δεκ.) δημοσιεύθηκε ολόκληρη ή ανακόπωση του νέου Διευθυντού τών 'Αρχαιοτήτων κ. Χίλτον για τη μεγάλη αρχαιολογική σημασία της Κύπρου. 'Η ανακοίνωση δημοσιεύθηκε και στην «Πρωινή», (9 Δεκ.) και μέρη της στις άλλες εφημερίδες.

—Στην «Έλευθερία» (25,29 Δεκ., 2,5 Γεν.) δημοσιεύεται «το παρεκκλήσι του 'Αρχαγγέλου», ιστορικό διήγημα του κ. 'Αχιλλέως Αιμιλίου.

—Στην ίδια εφημερίδα ό κ. Κ. Λαμπούσιος—που γράφει συχνά εδώ τα «επαρχιώτικα σκίτσα» του—δημοσιεύει δυό διηγήματά του, τά «Χριστούγεννα σ' ένα καλύβι» (25 Δεκ.) και «Γιατί δεν μ' έμπόδισε μωρή», (2 Γεν.), ό κ. Ι. Ευδόκιμος πολύ προσεχτικό ιστορικό σημείωμα για την «πρόλευσιον και καθιέρωσιον τών κοσμοσωτηρίων εορτών», (2 Γεν.), ό κ. Ν. Κυριαζής ενδιαφέρον ιστορικό σημείωμα για το Λοιμοκαθαρτήριο Λάρνακος (29 Δεκ.). 'Εδώ επίσης ό κ. Κ. Αύγερης γράφει ταχτικά για διάφορα θέματα της κυπριακής Ιστορίας.

—Στόν «Παρατηρητή», (1 Γεν.) δημοσιεύεται ώριστο ποίημα του κ. Θ. Μακρυγιάννη σε κυπριώτικη γλώσσα, τό «'Αφ Βασιλή».

—Στην «Πάφος», (7 και 28 Δεκ.) εξακολουθεί ή συζήτηση τών κ. κ. Κ. Χατζηγιάννου και Κλ. Γεωργιάδη σχετικά με την επικρίση του πρώτου για τη μελέτη του δεύτερου «μιά διαθήκη του ΙΕ' αι.».

—Στό «Χρόνος», (4,7 Γεν.) ό κ. Α. Βεργάλης κάνει ανασκόπηση της λογοτεχνικής κίνησης στην Κύπρο κατά τό 1934.

—'Από τις 18 Δεκ. άρχισε νά βγαίνει στη Λευκωσία ή καθημερινή άγγλική εφημερίδα «The Cyprus Mail», με διευθυντή τόν κ. Cecil Davis.

—Στις 13 Γεν. κυκλοφόρησε «Η Πορτοκαλιά», τετρασέλιδο φυλλάδιο σε σχήμα εφημερίδος, που τό έβγαλε ή διοργανωτική επιτροπή της «Γιορτής του πορτοκαλιού», Στο μοναδικό αυτό φυλλάδιο έκτός από την άλλη ενδιαφέρουσα ύλη δημοσιεύεται και αξιοπρόσεχτο ιστορικό σημείωμα «για την καταγωγή τών λεμονοδένδρων», του κ. Ν. Παπανικόλα.

—Στην «Ελληνική Βιβλιογραφική και Βιβλιοφιλική Έπιθεώρηση», 'Αθηνών, (30 Νοε. άρ. 21 και 22), ό κ. Μιχ. Ν. γράφει για την «παράταιριον Νικολάου του Μουζάλωνος από της 'Αρχιεπισκοπής Κύπρου, ανέκδοτον άπολογητικόν ποίημα», της Δδος Σοφίας Δοανίδου. Καταλογίζοντας γράφει: «'Η Δνις Δοανίδου με την σύντομον εισαγωγήν της και με μίαν λιαν επιτυχή κριτικήν ανάλυσιν εις τό τέλος δίδει πλήρη εικόνα της αξιόθαιμάτου διά την εποχήν μορφής ένός Βυζαντινού κληρικού, όηλ. ένός ανθρώπου ανώτερης ψυχοσυνθέσεως, ήτις άμφιβάλω έν εύρισκεται πολύ συχνά και εις τούς ίδιους μας καιρούς».

—Στό ίδιο τεύχος γράφει ό κ. Α. Διονας για ένα παλιό βιβλίο μαγειρικής, που συγγραφέας του είναι ό Κύπριος 'Αρχιμανδριτης Θεόφιλος Θησεύς. Τό βιβλίο επιγράφεται «'Οικιακή Οικονομία», και βγήκε στην 'Αθήνα στά 1842. 'Ο συγγραφέας του πολέμησε κατά την 'Ελληνική 'Επανάσταση και πήρε μάλιστα τό βαθμό του 'Αντιστρατήγου, κι είχε σχέσεις με όλους τούς ένδόξους άγωνιστές. Κι ό κ. Διονας λέγει: «'Θά ήτο συνεπώς πολύ ενδιαφέρον έν κανέναν Ιστοριοδίηνη εξακριβών και μās γνωρίζε καλλιτερα τόν 'Αρχιμανδριτη Θεόφιλο Θησεά Κύπριο, 'Αντιστρατήγου του Ι. άγώνος».

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Cyprus Monuments. Historical and Architectural Buildings. The hilltop castles of Hillarion, Buffavento and Kantara and the lesser forts and watch towers of the ancient Kingdom of Cyprus by G. Jeffery, O.B.E., F.S.A. etc. Architect Curator of Ancient Monuments. Illustrated Series—No 6. Price one shilling. Nicosia: Printed at the Cyprus Government Printing Office, 1935, p. 23.

'Ανω τού Π. Νικολαΐδου.—'Υποδείγματα διδασκαλίας», δι' όλα τά μαθήματα τών δημοτικών σχολείων

μετά συντόμων οδηγίων προς χρήσιν τών διδασκάλων. Τύπος «Μουσών», Λευκωσία, Κύπρου, 1934.

Γ. Βαλέτα.—'Ο 'Επιστημολόγος Γ. Γαρδίκας», 'Αθήνα, Τυπογραφείο 'Εστιας, 1934.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 30 Δεκ. ό καθηγητής κ. Κ. Σπυριδάκης μίλησε στην «'Πνευματική 'Αδελφότητα», για τόν «'Βασίλεα Ευάγαρα, τό σπουδαιότερο πρόσωπο της κυπριακής Ιστορίας», 'Η διάλεξη αυτή του κ. Σπυριδάκη δημοσιεύθηκε στο «'Νέο Κυπριακό Φύλλακ» (9,10,11,12 Γεν. 1935).

—Τό Φλεβάρη κυκλοφορεί τό μυθιστόρημα του κ. Λουκή 'Ακριτά «'Νέες με καλές συστάσεις», σε καλλιτεχνική έκδοση με 200 περίπου σελίδες μεγάλου σχήματος.

—'Ο «'Ερασιτεχνικός 'Ομίλος Λεμεσού», στις 12 Γεν. έδωσε τη δεύτερη του παράσταση με έξαιρετική επιτυχία. 'Ο «'ΕΟΛ», είναι ή μόνη σήμερα οργανωμένη—ερασιτεχνική βέβαια—θεατρική προσπάθεια στην Κύπρο.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Α. Πάλλη, Liverpool. Ευχαριστούμε για τά καλά σας λόγια.—κ. Γ. 'Ηλιόδη, Λεμεσό. 'Επιτιμούμε νά πήρατε τη μελέτη. Τό έχο τεύχος σας τό ξαναστέλλουμε.—κ. Π. Λιασιδή, Λοση. Έχετε δικαιο. 'Ετσι πρέπει νά ενεργήσετε.—κ. Κ. 'Αγκαστινιάδη, 'Αγκαστίνα. Θεωρούμε σωστά όσα λέτε για τούς «μορφωμένους», σχετικά με τη στάση τους απέναντι στη δουδία, συμπληρώνοντας τόν κ. Χριστή. Μά δε θέλουμε νά ξεαναπίσουμε ειδικά τό σημείο αυτό της συζήτησης. 'Θά πελαγώσουμε σ' ατέλειωτες θλιβερότητες. Τις ξαίρειτε και σεις και τις γράφετε άρκετά φανερά.—κ. Τάκη Ρόδη, 'Ενταύθα. Τά λόγολόγα σκίτσα σας έχουν κάποια παρατηρητικότητα και συγκίνηση, έξβαθη όμως κ' έπιφανειακή. Τους λείπει ή πρωτοτυπία. Δέν μπορείτε άκόμα νά διαπλάσετε έντονα τούς ανθρώπινους τύπους που ζητάτε νά παρουσιάσετε. 'Ωστόσο γράφετε σε μιά πολύ καλή δημοτική.—κ. Κ. Χριστού, 'Ενταύθα. 'Η μελέτη σας δέν κάνει για τό περιοδικό μας.

—κ. Γ. Μίνω, 'Ενταύθα. Μόλο που ή επίδραση του Πορφύρα και του 'Αγρα στο νέο σας τραγούδι, τό «'Θρήνο», είναι ολοφάνερη, τό δημοσιεύουμε γιατί δείχνει τις τάσεις πολλών νέων εδώ στην καλύτερη τους μορφή.—δ. Σοφοδονιδου, 'Αθήνα. Πήραμε τά βιβλία κ' ευχαριστούμε.—δνιδες Α.Ζ.Σ., Α. και Ρ.Ρ., Βαρώνι. Ευχαριστούμε θερμότατα.—κ. Σ. Χριστή, Κερύνη. Σας γράφουμε ιδιαίτερα.—κ. Α.Α., 'Αθήνα. Μας προξενει καταπληξη ή σιωπή σας, σε μιά εποχή μάλιστα που τόσο μάς χρειάζεται ή φροντίδα σας εκεί. Περιμένουμε κάτι σοβαρότερο νά γίνει. Ξαναστείλαμε τό τέταρτο τεύχος σ' όλους, μά άν μάς ξεφυγε κανέναν γράφειτε μας. Δυστυχώς εξαντλήθηκε ή πρωτοχρονιάτικη έκδοση και δέν μπορούμε νά στείλουμε περισσότερα τεύχη στά βιβλιοπωλεία 'Αθηνών.—Ευχαριστούμε όσους μάς έστειλαν τη συνδρομή τους.

Για νά επιπλώσετε τό σπίτι σας και νά γελά άποθαθείτε στο

ΕΠΙΠΛΟΠΟΙΕΙΟΝ

ΑΡΓΥΡΟΥ ΑΡΓΥΡΙΑΗ

στη Νέα 'Αγορά

'Υψηλάντη—Χριστοφίδη.

'Υπεύθυνος ιδιοκτήτης: Α. Μ. 'Ατταλίδης—Λευκωσία.

Τυπογραφείο «'ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

Θέλετε νὰ ἔχετε στὸ σπίτι σας ἓνα ἔπιπλο πὸν νὰ φαίνεται εὐρωπαϊκὸ ;

Θέλετε ν' ἀποφύγετε τὸ φούσκωμα τῶν ἐπιπλων σας ;

Κάνετε τὰ ἔπιπλα σας ἀπὸ **ΚΑΠΛΑΜΑ** **Εὐρωπαϊκὸ**, ἐγγυημένα γιὰ δεκάδες χρόνια.

Ὁ καπλαμᾶς δὲν εἶναι καμιὰ καινούργια ἀνακάλυψη ποὺ βρήκαμε μεῖς. Στὴν Εὐρώπῃ τὸν ἐργάζονται ἐδῶ καὶ **διακόσια χρόνια**.

Εἶναι καιρὸς πιά νὰ συγχρονιστοῦμε στὴν ξυλουργικὴ τέχνη, γιὰ νὰ ποῦμε πὼς εἴμαστε πολιτισμένοι.

Οἱ στερεώτερες καὶ ὠραιότερες ἐπιπλώσεις μὲ καπλαμάδες εὐρωπαϊκοὺς γίνονται στὸ ἐργαστήριό μας

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΕΠΙΠΛΩΝ

ΦΑΝΟΥ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ

Σοφοκλέους 6, Λευκωσία.

COCOMALT

Τονωτικὸν βεβαίως ἀποτελεσματικέτης ἐξαιρετικᾶς εὐγεστον καὶ ἀπαραίτητον διὰ κάθε ἐξηντημένον ἄτομον μικρᾶς καὶ μεγάλης ἡλικίας.

Πωλεῖται εἰς ὅλα τὰ καλὰ καταστήματα ἀποικιακῶν, καὶ εἰς τὰ Φαρμακεία.

Χονδρική καὶ λιανική πώλησις :

ΚΥΡΙΑΚΟΝ ΠΑΠΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ

Ζητήσατε δείγματα δωρεάν καὶ παραβάλετε το μὲ τὸ παρόμοιον εἶδος διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε τὴν ἀνωτερότητά του.

Ρεκλάμα εἶναι οἱ καταναλωταὶ του, ἢ ἀποτελεσματικότης του καὶ ἡ εὐθηνὴ τιμὴ του. Τὸ ἀφήνομεν μὲ ἐλάχιστον κέρδος καὶ τοῦτο **χάριν συναγωνισμοῦ**.

Αἱ παγκοσμίου φήμης Γαλλο-Αγγλικαὶ «**ΒΑΦΑΙ ΜΑΛΙΩΝ**»
INECTO RAPID

Εἰς 18 διαφόρους φυσικοὺς χρωματισμοὺς
Αἱ μὲν βαφαὶ αἱ ὅποια ἀντέχουν στὰ περμανέντ καὶ ὄντουλασι ν.
Ἀποφεύγετε τὰς εὐθύνες βαφᾶς γιὰτι καταστρέφετε

τὴν κόμην σας.

Ζητοῦμεν πωλητᾶς εἰς τὰς ἄλλας πόλεις. Στέλλομεν παντοῦ ταχυδρομικῶς, μὲ πλήρεις ὁδηγίας διὰ τὴν χρῆσιν.

Γενικὸς ἀντιπρόσωπος Κύπρου :

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ληδράς 70, Τ. Κ. 100. Λευκωσία

ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΧΡΩΜΑΤΩΝ & ΕΙΔΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ
ΑΔΑΜΟΥ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ
ΖΩΓΡΑΦΟΥ & ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΟΥ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ & ΧΡΩΜΑΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΥ)

Ὀδὸς Ἐλευθερίας καὶ Ἀριάδνης

(Ἔναντι τοῦ ξενοδοχείου «ΜΕΓΑ ΕΘΝΙΚΟΝ»)

Τηλεγρ. Διεύθυνσις : «ΤΕΧΝΗ».

Τὸ Ἔργαστήριόν μου ἀναλαμβάνει κάθε εἶδος ζωγραφικῆς τέχνης, ταπέλλες καὶ πρώτης τάξεως διακοσμήσεις οἰκῶν (μπογιατίσματα).

Πεῖρα τριάκοντα ἐτῶν.

Κυρία καὶ Κύριε,

Παίξει πολὺ σπουδαῖο ρόλο στὴ ζωὴ σας ἐὰν ἔχετε ἓνα σπίτι βιμμένο μὲ καλλιτεχνικὸ γούστο· καὶ ἂν τὸ θέλετε, ζητήστε τὴ γνώμη μας καὶ τὰς τιμὰς μας.

Εἶναι ἀκόμη πιὸ σπουδαῖο ἂν κατορθώσετε νὰ κάμετε διάκρισιν τῶν διαφόρων μπογιαδιῶν ποὺ χρειάζεσθε γιὰ βέλτιστον τοῦ σπιτιοῦ σας. Μεταχειριζόμενοι πάντοτε τὰς μπογιαδιὰς τῶν Ἐργοστασίων

Blundell Spence & Co Ltd

θὰ εἶσθε σίγουροι πὼς ἐχρησιμοποίησατε τὰς ἀνώτερες μπογιαδιὰς, ποὺ γιὰ τὴν ἀξία τῆς ποιότητος των, ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως των τὸ 1811 ἕως τώρα, ἔχουν τὴν πρώτη θέσιν σ' ὅλον τὸν κόσμον.

Εἴμεθα γενικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ πωληταὶ γιὰ ὅλην τὴν Κύπρον τῶν μπογιαδιῶν **Blundell** καὶ κρατοῦμε στὸν ὅλον τῶν εἰδῶν των, ποὺ τὰ πωλοῦμε χονδρικῶν καὶ λιανικῶς σὲ τιμὰς πολὺ συγκαταβατικὰς.

THE SIGN OF QUALITY

BEST SINCE 1811

Γράψετε γιὰ πληροφορίες κ.λ.π.

ΑΔΑΜΟΝ Ι. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΝ

T. K. 51 ΛΕΥΚΟΣΙΑ.